

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE KENTLİ HAKLARININ
MEVZUATA GÖRE İNCELENMESİ**

İbrahim BİNA

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi İhsan KELEŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
AMME İDARESİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

EKİM - 2019

**TÜRKİYE'DE KENTLİ HAKLARININ
MEVZUATA GÖRE İNCELENMESİ**

İbrahim BİNA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
AMME İDARESİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EKİM 2019

İbrahim BİNA tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kentli Haklarının Mevzuata Göre İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İhsan KELEŞ

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan : Prof. Dr. Kıvılcım ERTAN

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç. Dr. Yusuf PUSTU

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 16/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZALF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İbrahim BİNA

16.10.2019

TÜRKİYE’DE KENTLİ HAKLARININ MEVZUATA GÖRE İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

İbrahim BİNA

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

ÖZET

Son yıllarda insan haklarının bir parçası olarak gündemimize giren kentli hakları, yeni bir hak kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın gelişim sürecinde yaşamında meydana gelen değişiklikler beklentilerini de etkilemekte ve bu doğrultuda insanın talep ettiği haklar da gelişim göstermektedir. İnsan hakları da böyle bir süreçten geçerek gelişim göstermiştir. Kentli hakları ise bu sürecin daha başlangıç aşamasında yer almaktadır. Başlangıç noktasına dair kesin bir zaman dilimi belirtilemese de insan yaşamına ve yaşam alanlarına yönelik yapılan uluslararası toplantılar/belgeler dolaylı da olsa kentli haklarının temelini oluşturmaktadır. Avrupa Konseyine bağlı olarak çalışmalarını yürüten Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı’nın Strazburg’da 1992 tarihinde kabul ettiği Avrupa Kentsel Şart 1, kentli hakkının içeriğine dair açık ve somut ilkeler içermektedir. Avrupa Kentsel Şart 1, 20 maddeden oluşan Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu ve 13 maddeden oluşan Avrupa Kentsel Şart İlkelerinden oluşmaktadır. Ülkemizde de yeni bir hak olan kentli haklarının yasal mevzuata göre incelendiği çalışmamızda, Avrupa Kentsel Şart 1’de ifade edilen haklar çerçevesinde inceleme yapılmıştır. Öncesinde kent, kentleşme, kentlileşme, kentli hakları ve uluslararası kaynaklara yönelik literatür taraması yapılmış, sonrasında ise kentli haklarının kullanılmasında etkili olan kurum, kuruluş ve faktörlere yönelik inceleme yapılmış ve son olarak ise kentli hakları belirli bir hiyerarşi ile sınıflandırılarak Türkiye’deki yasal mevzuata göre incelenmiştir.

Bilim Kodu : 111611
Anahtar Kelimeler : Kentleşme, Avrupa Kentsel Şart 1, Kentli Hakları, Mevzuat
Sayfa Adedi : 131
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi İhsan KELEŞ

INVESTIGATION BY LEGISLATION OF URBAN RIGHTS IN TURKEY

(M.Sc. Thesis)

İbrahim BİNA

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

October 2019

ABSTRACT

Urban rights, which have been on our agenda as a part of human rights in recent years, appear as a new concept of rights. Changes in human life during the development process affect their expectations and in this direction, the rights demanded by human beings have also improved. Human rights have also developed through such a process. Urban rights take place at the very beginning of this process. Although there is no definite time frame for the starting point, international meetings / documents on human life and living spaces form the basis of urban rights, even indirectly. The European Urban Charter I, adopted in 1992 by the The Congress of Local and Regional Authorities, which operates under the Council of Europe, contains clear and concrete principles on the content of the urban right. The European Urban Charter I is comprised of the European Declaration of Urban Rights which include 20 themes and the European Urban Charter Principles which consist of 13 themes. In this study, urban rights, which are a new right in our country, are examined in accordance with legal legislation and within the framework of the rights expressed in the European Urban Charter I. Firstly, literature review has been conducted for urban, urbanization, urban rights and international resources. Secondly, the institutions, organizations and factors that are effective in exercising the rights of the citizens are examined. Finally, urban rights were examined and classified according to the legal legislation in Turkey with a specific hierarchy.

Science Code : 111611

Key Words : Urbanization, The European Urban Charter, Urban Rights, Legislation

Page Number : 131

Supervisor : Asst. Prof. İhsan KELEŞ

TEŐEKKÖR

Çalıőmalarım boyunca her zaman yanımda olup, bilgi ve tecrübesiyle bana yol göstererek, yardım ve katkılarını sunan TODAİE öğrencisi olduğum zaman tez danışmanım olan kıymetli hocam Prof. Dr. Kıvılcım ERTAN'a; Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne geçtikten sonra değerli katkılarını sunan tez danışmanım kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi İhsan KELEŞ'e teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olarak çalıőmalarımı destekleyen anneme, babama ve sevgili aileme; her türlü çalıőmamda yoldaőım olup, birçok fedakârlık yapan kıymetli eőim Ümran Hanım'a teşekkür ederim. İyi ki varsınız...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. KENT VE KENTLİ HAKLARI	7
2.1. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme	7
2.1.1. Kent	7
2.1.2. Kentleşme	14
2.1.2.1. Kentleşmenin Nedenleri	16
2.1.2.2. Kentleşmenin Etkileri	18
2.1.2.3. Türkiye’de Kentleşme	20
2.1.3. Kentlileşme	22
2.2. Kentli Hakları ve Uluslar arası Kaynakları	24
2.2.1. Kentli Hakları	24
2.2.2. Kentli Haklarının Uluslararası Kaynakları	31
2.2.2.1. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı	36
2.2.2.2. Avrupa Kentsel Şart 1-Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu	38
2.2.2.3. Avrupa Kentsel Şart 2-Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto	40

	Sayfa
3. KENTLİ HAKLARININ KULLANILMASINDA ETKİLİ OLAN KURUM, KURULUŞ VE FAKTÖRLER	43
3.1. Kentli Haklarının Kullanılmasında Etkili Olan Kurum ve Kuruluşlar	43
3.1.1. Merkezi Yönetim.....	43
3.1.2. Yerel Yönetim.....	45
3.1.3. Kent Konseyleri.....	51
3.1.4. Basın Yayın Kuruluşları.....	54
3.1.5.Sivil Toplum Kuruluşları	58
3.2. Kentli Haklarının Kullanılmasında Etkili Olan Faktörler	61
3.2.1. Yoksulluk.....	61
3.2.2. Eğitim	65
3.2.3. Katılım	67
3.2.4. Kentlilik Bilinci	69
3.2.5. Bilgi Edinme	72
4. TÜRKİYE’DE KENTLİ HAKLARININ YASAL MEVZUATA GÖRE İNCELENMESİ	75
4.1. Temel Kentli Hakları Basamağı	79
4.1.1. Ulaşım / Dolaşım Hakkı.....	79
4.1.2. Sağlık Hakkı.....	82
4.1.3. Konut / Barınma Hakkı	86
4.1.4. Güvenlik Hakkı	89
4.1.5. Çalışma / İstihdam Hakkı.....	93
4.2. Birlikte İşlevsel Olan Kentli Hakları Basamağı	97
4.2.1. Doğal Zenginlik ve Kaynakların Korunduğu, Kirletilmemiş Bir Çevrede Yaşama Hakkı.....	97
4.2.2. Katılım Hakkı.....	101

	Sayfa
4.3. Sosyo / Kùltürel Kentli Hakları Basamağı	105
4.3.1. Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevrede Yaşama Hakkı	105
4.3.2. Yerleşimlerde Kùltür, Kùltürlerarası Kaynaşma Hakkı.....	107
4.3.3. Spor ve Dinlenme Hakkı.....	111
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
KAYNAKLAR	119
ÖZGEÇMİŞ	131

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Yerleşkelerin Yüzölçümü ve Nüfus Dağılımı	21

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. İnsan Hakları Katmanları	26
Şekil 4.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi	75
Şekil 4.2. Kentli Hakları Piramidi.....	78

1. GİRİŞ

Her bir bireyin insan onuruna yakışan nitelikte ihtiyaçlarını karşılayabildiği, sağlıklı, temiz kentlerde yaşama hakkı bulunmakta ve bunun için de gerekli yasal düzenlemelerin bulunması gerekmektedir. Türkiye’de Kentli Haklarının Yasal Mevzuata Göre İncelendiği bu çalışmada, kentli haklarına yönelik açık ve somut ifadeler içeren ve diğer uluslararası kaynaklardan farklı olarak merkezi yönetimlerin değil yerel yönetimlerin imzasına sunulan Avrupa Kentsel Şart 1’de belirtilen kentli hakları temel alınmıştır. Çalışmada Kentsel Şart 1’in temel alınarak Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidinde olduğu gibi özgün olarak *kentli hakları piramidi* oluşturulmuştur. Kentli hakları piramidi ile kentli haklarında sınıflandırılmaya gidilmiş ve ülkemizdeki mevzuatın kentli haklarına göre durumu ve yapılan yasal düzenlemelerin gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerin çalışmalarında uygulamaya dönük durumları incelenmiştir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmakta ve birinci bölümde Giriş yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise kent ve kentli haklarına yönelik olarak kent, kentleşme, kentleşmenin nedenleri ve etkileri, Türkiye’de kentleşme ve kentlileşme; kentli hakları ve kentli haklarının uluslararası kaynaklarına dair açıklamalar yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise kentli haklarının kullanılmasında etkili olan kurum, kuruluş ve faktörler açıklanırken *kentli haklarının kullanılmasında etkili olan kurum ve kuruluşlar* olarak merkezi yönetim, yerel yönetim, kent konseyleri, basın yayın kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları belirtilmiştir. Kentli haklarının kullanılmasında etkili olan kurum ve kuruluşlar, kentli haklarının yaşama geçirilmesi noktasında mevzuata dair gerekli düzenlemelerin yapılarak, kentli haklarından vatandaşın yaralanabilmesine yönelik uygulamaya dönük çalışmaların yapılması, sorunların dile getirilerek çözüm üretip giderilebilmesi, yaygınlaşması, halkın katılımının sağlanabilmesi, duyurulabilmesi, olumsuz uygulamaların önlenmesi noktasında önem arz etmektedir. *Kentli haklarının kullanılmasında etkili olan faktörler* ise yoksulluk, eğitim, katılım, kentlilik bilinci ve bilgi edinme şeklinde ifade edilerek açıklanmıştır. Kentli haklarının kullanılmasında etkili olan faktörler, kentte yaşayan bireyler için kentli haklarının, bilinmesi, sahiplenilmesi, geliştirilebilmesi, yararlanılabilmesi, talep edilebilmesi, sorgulanabilmesi, haberdar olunabilmesi ve bütün bu süreçlerin içinde aktif olarak yer alınabilmesi açısından önemlidir.

Dördüncü bölümde ise her bir kentli hakkının her bir birey için aynı önceliğe sahip olmadığı düşüncesiyle kentli hakları, piramit halinde üç basamağa ayrılarak sınıflandırılmıştır. Öyle ki güvenlik hakkından mahrum olan bir birey için spor ve dinlenme hakkı öncelik olmayacak, önceliğini can güvenliğine, mal güvenliğine verecektir. Ya da sağlık hakkından mahrum olan bir bireyin önceliği yerleşimlerde kültür, kültürlerarası kaynaşma hakkı değil sağlık hakkı olacaktır. Bu doğrultuda yapılan piramidin birinci basamağı, *temel kentli hakları basamağı*; ikinci basamak, *birlikte işlevsel olan kentli hakları basamağı* ve üçüncü basamak ise *sosyo/kültürel kentli hakları basamağı* olarak ifade edilerek kentli hakları bu basamakların altında yeniden sınıflandırılmıştır. Ancak eşitlik hakkı hiçbir basamağın altına alınmayarak hepsinde yer alacak şekilde yerleştirilmiştir. Son olarak beşinci bölümde ise Sonuç ve Öneriler yer almaktadır.

Araştırmanın Problem Durumu: Kent yaşantısına yönelik olarak yaklaşımlar zamanla değişim göstermekte ve bu konuda gelenek, görenek, kültür ve yasalar etkili olabilmektedir. İnsan haklarında olduğu gibi kent yaşamına yönelik olarak yasalar da zamanla gelişim göstermektedir. Bu doğrultuda üçüncü kuşak insan hakları çerçevesinde ele alınıp, konut hakkı ya da çevre hakkından ziyade yaşam hakkının bir uzantısı olarak ele alınan kentli hakları karşımıza çıkmaktadır.¹ İnsan haklarının birbirinden bağımsız ve bireyleri merkeze aldığı için soyut; kentli haklarının ise kentteki insanı merkeze aldığı için daha somut olduğu ve insan haklarının yaşama geçmesinin kentli hakları ile daha somutlaştığı ifade edilmektedir.² Bununla beraber belli bir kentte olmanın ortaya çıkarmış olduğu bireysel hakların kent boyutunun da ele alınarak yeniden değerlendirilerek kullanıldığı bir hak olduğu belirtilmektedir.³ Bireylerin kent yaşamına dair, hiçbir ayrıma maruz kalmadan sağlıklı olarak güvenli bir şekilde barınıp, kimseye muhtaç olmadan hayatını idame edebildiği bir işinin olduğu, istediği yere rahat bir şekilde ulaşım sağlayarak sporunu ve kültürel faaliyetlerini yapabildiği, tarihi ve doğal kaynakların korunarak temiz, sağlıklı, kaliteli bir çevrede yaşayabildiği ve yaşadığı kent ile ilgili kararlarda etkili olabildiği bir ortam oluşturulmasına yönelik düzenlemeleri hedefleyen kentli hakları da zamanla gelişim gösterdiği ifade edilebilir. Uluslararası toplantılarda gerek dolaylı gerekse

¹ Akkoyunlu Ertan, K., Ertan, B. (2013). “Kentli Hakları: Kent ve İnsan Hakları Bağlamında Kentsel Hizmetlere Erişim Hakkı”, S. Kalem Berk ve P. Uyan Semerci. (Yayına Hazırlayanlar) *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları*. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 71.

² Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 189.

³ Önder, F. (2008). “Kentli Hakları ve Yerel Siyaset”, *Yerel Siyaset*, İstanbul: Okutan Yayınları, 193-194.

doğrudan yapılan düzenlemeler ile kentli haklarının ortaya çıkıp gelişmesi sağlanmıştır. Kentli haklarının gelişmesine katkı sağlayan farklı çalışmalar bulunsa da Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Avrupa Kentsel Şart 1 (Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu) ve Avrupa Kentsel Şart 2 (Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto) ön plana çıkan uluslararası belge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de ise kentli hakları yeni gelişim gösteren bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda kentlerde yaşayan bireylerin kentli hakkı olarak hangi haklara sahip oldukları, bu haklara yönelik mevzuatta hangi düzenlemelerin yer aldığı ve bu düzenlemelerin ise uygulamaya nasıl yansıdığına dair yapılan akademik çalışmalar ve yayınlarında sınırlı olması kentli haklarının Türkiye’de yeni gelişim gösteren bir hak olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca mevzuatta, kentli hakları başlığı ile düzenlemeler yer almamasına rağmen, kentli haklarının yaşama geçirilebilmesine yönelik farklı düzenlemeler bulunmaktadır.

Araştırmanın Problem Cümlesi ve Alt Problemleri: Türkiye’de kentli hakkının yaşam bulabilmesi için mevzuatta yeterli düzenlemeler bulunmakta mıdır?

1. Türkiye’de mevzuatta yer alan düzenlemeler kentli hakkının yaşama geçirilebilmesi noktasında yeterli ve uygulanabilir düzeyde midir?
2. Kentli haklarına dair mevzuatta yer alan düzenlemeler, gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerce uygulamaya nasıl yansıtılmaktadır?
3. Kentli haklarının yaşam bulabilmesinde neler etkili olmaktadır?

Araştırmanın Amacı ve Önemi: Bu çalışmada Türkiye’de kentli haklarının yaşam bulabilmesinde etkili olan kurum, kuruluş, faktörlerin belirlenmesi; mevzuatta yer alan düzenlemelerin kentli haklarına göre tasnif edilerek bu düzenlemelerin uygulamaya yansımalarının incelenmesi; mevzuatta yer alan ancak uygulanmayan hakların uygulanabilmesine yönelik çözüm ve önerilerin belirtilmesi ile kentli haklarının hayata geçirilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Avrupa Kentsel Şart 1 temel alınarak *Kentli Hakları Piramidi* oluşturulmuştur. Bu piramidin önemi, kentli haklarının kendi içinde sınıflandırılarak, yaşama geçirilebilmesinde bir öncelik sırasının belirlenmesi ve her bireyin en üst basamağa çıkarılmasını sağlamaktır.

Mevzuatta yer alan düzenlemelerin, kentli haklarına göre sınıflandırılıp, hangi kentli hakkı kapsamında yer alabileceğinin belirtilmesi, o kentli hakkına yönelik

düzenlemelerin görülerek gerekli ekleme ve düzeltmelerin yapılabilmesi açısından önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi: Bu çalışmada yöntem olarak ise gerekli literatür taraması yapıldıktan sonra kavramsal çerçeveye değinilerek başta Anayasa olmak üzere gerek merkezi, gerekse yerel yönetimlerin çalışmalarına yön verip etkileyebilecek düzenlemeler gerekli kaynaklardan taranarak, kentli haklarına yönelik incelenmiş ve uygulayıcı konumunda olan yönetimlerin çalışmaları da gerek haber kaynaklarından gerekse kendi duyuru sayfalarından alınarak betimsel yöntem kullanılarak nitel bir araştırma yapılmıştır.

Araştırmanın Sayıltı ve Sınırlılıkları: Türkiye’de, kentli haklarının yaşama geçirilebilmesine yönelik mevzuatta yeterli düzenlemelerin yer aldığı varsayılmıştır. Kentli haklarının uygulanmasında görevli olan yöneticilerin mevzuattaki bilgilere sahip olduğu varsayılmıştır.

Türkiye’de mevzuatta yer alan kentli haklarına yönelik düzenlemeler ve bu düzenlemelerin yönetimler tarafından yaşama geçirilen uygulamaları; kentli haklarına dair uluslararası ilk somut belge olması ve diğer uluslararası belgelerden farklı olarak merkezi yönetimlerin değil yerel yönetimlerin imzasına açılmasından dolayı Avrupa Kentsel Şart 1’in temel alınması; Anayasa, kanunlar, genelgeler, yönetmelikler, yönergeler sınırlılıklarımızı oluşturmaktadır.

Tanımlar: Bu çalışmada kent, kentleşme, kentlileşme arasındaki ilişkilerden yola çıkarak açıklamaya gidilmiş ve kentli hakları da kent hakkı, şehir hakkı ile beraber değerlendirilmiştir.

İş, eğitim, sağlık gibi farklı sebepler ile insanları kendine çeken yerleşim yerleri, belirli özellikleri taşımaları halinde kent olarak nitelendirilmektedir. Tarih boyunca farklı tanımlara, sınıflandırmalara muhatap olan kente yönelik kesin, mutlak bir tanımlama yapılamasa da kenti, içinde yaşayan insan sayısı, kültürü, gelişmişlik düzeyi, insanlara sunmuş olduğu farklı imkanlar neticesi belirli bir seviyede olan yerleşim yerleri olarak ifade edilebilir. Ayrıca kent, daha çok ilerleme, özgürlük, zenginlik, farklılık, uygarlık ve aydınlık gibi olumlu özelliklerinin yanında toplumu rahatsız eden ahlaki çöküntü, düzensizlik, yoksulluk gibi olumsuzlukları da beraber bünyesinde barındırdığı da ifade edilmektedir.⁴

⁴ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 29,30.

Kent ile genelde karıştırılan kentleşme ise “kentlin belirli bir yönde değişmesi”⁵ ve kentin devamı olarak kentte birçok alanda meydana gelen gelişime yönelik ekonomi, üretim, kültür gibi değişimin bir sonucu olarak fiziksel çevre ve yaşam koşullarında, toplumun örgütlenme modelindeki değişim olarak ifade edilebilir. Kentleşme ise kentte yaşayan bireyin, kentleşmenin toplumsal yönü olarak kente özgü davranış kazanarak, kentte bulunan diğer bireyler ile uyumlu ilişkiler kurması, kenti sahiplenip kendisini o kente ait hissederek bu yönde davranış sergileme süreci olarak kentli bireylerin yaşam tarzlarını geliştirilmesi şeklinde de ifade edilebildiği gibi “bir toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme süreci, kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma süreci”⁶ olarak da ifade edilebilir.

Kentli hakları da bireyin içinde bulunduğu toplumun bir ferdi olarak, içinde yaşadığı kentin, kentsel ve çevresel değerleri üzerindeki haklarının tamamını kapsamaması olarak ifade edilmektedir.⁷ Kentli hakları için “kentsel yaşam kalitesinin özünü, gerçekleşme düzeyini belirleyen, geliştirilmesi için varılması gereken ereklere gösteren bir nitelik taşımasından”⁸ dolayı sağlıklı yaşanabilir kentlerin oluşturulmasında itici bir güç olduğu da söylenebilir. Bu doğrultuda, sağlıklı, güvenli ve temiz bir yaşam alanının oluşturulduğu; barınma ihtiyacının karşılanarak çalışma imkanının sunulduğu; yaş, cinsiyet, gelir düzeyi gibi hiçbir ayrıma maruz kalmadan kültürel ve sportif faaliyetlerden yararlanılabildiği; tarihi dokuya uygun kaliteli bir mimari çevreye sahip, her türlü faaliyetler arasında uyumun sağlandığı; bireylerin yönetime katılımını engelleyen unsurların ortadan kaldırılıp teşvik edildiği bir kentte yaşama hakkı olarak da ifade edilebilir.⁹

⁵ Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 16.

⁶ Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları, 22.

⁷ Karasu, M. A. (2008). “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, *TBB Dergisi*, Sayı: 78, 38.

⁸ Geray, C. (2000). “Kenttaşlık Hakları”, O. Çitçi. (Yayına hazırlayan). *Türkiye’de İnsan Hakları*. Ankara: TODAİE, 499-500.

⁹ Keleş, R. (1994). “Kent ve Çevre Haklarının Korunması Üzerine Gözlemler”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 49(3), 278.

2. KENT ve KENTLİ HAKLARI

2.1.Kent, Kentleşme ve Kentlileşme

2.1.1. Kent

Kent, tarihi süreçte her zaman farklı kesimler için farklı anlamlar yüklenerek, süreç içinde değişim yaşayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent kavramına, Latince de yurttaşlık (civitas) ve hemşerilik gibi anlamlar yüklenirken, klasik Yunan felsefesindeki kente(polis) dayandığı görülmektedir. Klasik Yunan felsefesinde, kent yönetimine katılabilmek için yurttaş olmak, yurttaş olmak için de taşınmaz malı olan özgür erkek olmak gerektiği belirtilmektedir.¹⁰ Bu durumda kentin, yurttaşların haklarının konu alındığı bir mekânı ifade etmek için kullanılmış olduğu söylenebilir. Kentin, kelime olarak kullanıldığı zamanki yerleşim yerinin özelliğine göre bazen bir devleti, bazen uygarlık düzeyini, bazen de küçük bir kenti ifade etmek için kullanıldığı ifade edilebilir. “Cite” küçük bir devlet(şehir devleti) olarak karşımıza çıkarken; “polis” daha çok savunma ihtiyacını açıklamak üzere kale anlamında kullanılmakta; “medine” kelimesi olarak ise daha çok kent sayılabilecek yerleşim yerlerindeki ekonomik faaliyeti, yaşama biçimini, insan ilişkilerini bir nevi göçebe yaşam süren bedevinin karşıtı olarak medeni yani uygar anlamında ifade edilmektedir.¹¹ Kentin bu açıdan sadece yer mekân olarak değil kültürel değerleriyle ön plana çıkan anlamının daha baskın olduğu, uygarlık olgusunun bir mekânı olacağı belirtilmektedir.¹² Kent için bu durumu Mumford, “Bir yapılar yığından çok birbiriyle ilişkili ve sürekli etkileşim içinde olan bir işlevler kompleksidir; aynı zamanda bir kültür kutuplaşmasıdır.”¹³ şeklinde ifade etmektedir.

Ülkemizde yerleşim yeri tanımında, Türkçedeki kent kelimesinin Osmanlıcadaki şehir kelimesine karşılık olarak kullanıldığı belirtilmekte¹⁴ ve günümüzde kullanılan Taşkent(Konya'nın ilçesi), Kırşehir gibi yerleşim yeri isimleri de bu doğrultuda olduğunu göstermektedir.

¹⁰ Holton, R. J. (1999). *Kentler, Kapitalizm ve Uygarlık*. (Çev. R. Keleş). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1986'da yayımlandı), 13.

¹¹ Başaran, İ. (2008). *Kent ve Yerel Yönetim*. (1. Baskı). İstanbul: Okutan Yayınları, 17.

¹² Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 13.

¹³ Lewis Mumford (2007). *Tarih Boyunca Kent; Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. (Çev. G. Koca ve T. Tosun). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.(Eserin orijinali 1961’de yayımlandı), 109.

¹⁴ Bal, H.(2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 29.

Şentürk¹⁵, geliştirmekte olan ülkeler için kent tanımının gelişmiş olan ülkelere göre farklı bir kavramsallaştırma süreci ile incelenmesi gerektiğini ifade eder. Aynı zamanda farklı düşünürlerce kavramsallaştırılan kent için; *Childe*, uygarlıkların beşiği; Engels, endüstriyel merkez; *Castells*, toplu tüketim araçlarıyla emeğin yeniden üretildiği ortak tüketim alanı; Sassen, kültürel ekonominin merkezi; *Harvey*, artı ürünün coğrafi olarak yoğunlaştığı yerler olarak ifade edildiğini belirtmektedir.

Kent kavramı tarih boyunca değişik şekillerde tanımlanmaya, isimlendirilmeye çalışılırken. Mutlu ve Yücel Batmaz kenti tarif etmek için tarihteki bir dönemin ya da bir kültürün esas alınması gerektiğini belirtmişler,¹⁶ Keleş ise kentlerin ortaya çıkışının, uygarlıkların doğuşu olarak benimsendiğini ifade ederek açıklamaya gitmektedir.¹⁷ Bu doğrultuda Akkoyunlu Ertan ise kentlerin ortaya çıkışı ve sürecini yedi evre olarak belirtmektedir.¹⁸ *İlk evre olarak*; İlk yerleşmelerin ortaya çıkışı ve devamında artı ürünün oluşumu ile birlikte bu ürünün saklanması, korunması, depolanması ve bu işlerle uğraşacak olan kişiler ile bu süreçte kullanılacak olan mekânların ortaya çıkışı ile ilk kentlerin oluştuğunu ve ilk devletlerin de ortaya çıktığını ifade etmektedir. *İkinci evrede*; Paleolitik (İlk Taş Devri) ile başlayıp Mezolitik Dönem (Orta Taş Devri) ile devam eden ve son olarak da Neolitik Dönem (Yeni Taş/Cıvalı Taş Devri) olarak gelinen süreci kapsamaktadır. Neolitik Dönem ilk kentleşme devrimi olarak tanımlanıp, tarım devrimi olarak ifade edilse de ilk evrede bahsedilen artı ürünün sürece dahil ettiklerinden hariç çalışmadan, üretimden pay alacak olan yeni bir zümrenin ortaya çıktığı süreç olmuştur. Bu durumu Bal, artı ürünün belli sayıda insanda toplanması ile açık bir sınıflaşma olarak görmekte ve yönetici, tüccar, zanaatkar ve kölelerden oluşan kent toplumunu meydana getirdiğini ifade etmektedir.¹⁹ Bunun devamında işbölümünün, siyasi sınıflaşmanın ortaya çıkarak kentleşmenin de temellerinin atıldığı bir devamlılık olmuştur. Neolitik Dönemde evcilleştirmeler, artı ürün, kullanılan aletler ve teknikler insan hayatını kolaylaştırmış ve bu dönem ilk kentleşme devri olarak ifade edilmiştir. Bu dönemdeki bir diğer önemli tarımsal devrim ise sulu tarımın yapılmaya başlamasıdır. Sulu tarımın ilk yapıldığı yerler ise doğal olarak nehir kenarları olmuş ve Mezopotamya, Nil Havzası, İndüs Vadisi, Sarı Nehir Vadisi ön plana çıkan yerler olmuştur. Bununla birlikte ilk kentlerde su kenarlarında

¹⁵ Şentürk, Y. (2008). “Kavramsal Kentler’ Karşısında ‘Sorunlu Kentler’ Üçüncü Dünya Kenti Anlatılarının Yeniden Değerlendirilmesi”. *Toplumbilim*, Kent ve Suç Özel Sayısı(23), 13-15.

¹⁶ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N.(2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 15.

¹⁷ Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 32.

¹⁸ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Basım). Ankara: TODAİE Yayın No: 381, 20-26.

¹⁹ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 40.

kurulmuştur. Mezopotamya'nın güney kısmında yer alan Sümerler için Bal, ilk şehirlerin Sümerlerde görülmesinin şaşırtıcı olmadığını ve Mezopotamya gibi verimli bir yerde elde edilen ürünün her açıdan ilerlemeye katkı sağlayacağını ifade etmektedir.²⁰ *Üçüncü evrede*; yazının bulunması ile önemli uygarlıklar ve gelişmeler yaşanmıştır. Sümerlerin kullandığı yazı, en eski yazı olarak bilinmekte ve bu yazıyı artı ürünlerinin kayıt altına alınmasında kullanmışlardır. Sümerlerin haricinde Mısırlılarda yazıyı kullanmış ve kent evresi farklı bir boyut kazanıp Anadolu ve Ortadoğu'da bulunan kentlerde yeni bir sürece doğru evrilmeye başlamıştır. *Dördüncü evre*; bu evrede ise eski Yunan uygarlığı ve bu uygarlığın temellerini oluşturan Polis'in felsefe ve yönetimde etkileri görülüyor. Karadeniz'in güneyi, Ege ve Akdeniz'de kentler kuran Yunan Uygarlığı, Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi filozoflarının düşünceleri ile felsefede; senato benzeri sistemleri ile siyasette; resim, tiyatro gibi çalışmaları ile sanatta yaptıkları çalışmalar kendilerinden sonra gelecek olan Roma İmparatorluğu başta olmak üzere Batı uygarlığına örnek olacak şekilde birçok kültürü etkilemiştir. *Beşinci evre ise*; Roma İmparatorluğu ile beraber Orta Çağ dönemi olduğu belirtilir. Roma, betonu kullanarak köprü, hamam, su kanalı gibi çalışmalar yaparak mimari anlamda ilerleme sağlamışlardır. 1500 yıl yaşamaları da kendi dilleri olan Latince'nin uzun bir süre bilim dili olarak kalmasında etkili olmuştur. Ticaretin gelişmesi tüccarların birikiminin artmasına sebep olmuş ve burjuvazi güçlenmeye başlamıştır. Bu durumlar yeni evre için geçiş aşaması olmuştur. *Altıncı evre de ise*; Rönesans'tan sanayi devrimine kadar burjuvanın egemen olup, burjuva kentinin ortaya çıktığı süreçtir. *Yedinci evre ise*; 20. yüzyılda başlayıp şu aşamada daha başlarında olsak da sağlıklı, düzenli, çevreye saygılı bir anlayış olarak birçok ülkede benimsenmeye başlanan bir yaklaşımdır.

Kente ilişkin şimdiye kadar birçok bilim insanı, araştırmacı farklı açıklamalarda bulunup, sınıflandırma ve tanımlamalar içerisine girmiş olmasına rağmen, yerleşimlerdeki değişkenler, topluluklardaki farklılıklar göz önüne alındığında, çeşitli unsurları barındırarak, karmaşık bir yapı olan kent için sabit kılınmış tek bir tanımdan bahsederek, kent tanımını sınırlandırma imkanının olmadığı görülmektedir. Doğal olarak şimdiye kadar kent ile ilgili yapılan tanımlamaların hiçbiri ne eksik ne de tamdır. Çünkü her biri birbirini tamamlayarak kentin farklı bir boyutunu ele alarak devam etmektedir.

²⁰ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 35.

Kenti tanımlamak için birçok değişkenin olabileceğini belirtmiştik. Ancak Wirth,²¹ bu değişkenlerden bazılarının temel değişkenler olduğunu belirtmektedir. *Üretim* olarak; tarımsal olandan tarım dışı olana değin üretimdeki özelliği gösteren değişken olarak tarım dışı üretimin toplam üretim içindeki payı ile ifade edildiğini belirtmekte ve kentlerin, sadece sanayi üretiminin yapıldığı yerler değil, hizmet sektörünün de geliştiği yerler olarak ifade edilmektedir. Kentlerdeki işletmeler ise günümüzde hem üretimin yapıldığı hem de dağıtımın koordine edildiği ve tüketildiği merkezler haline gelmektedir. *Büyüklik* olarak; nüfusun belli bir sayıyı aşmış olması olarak ifade edilirken, bu artış ile toplumsal ilişkilerin de değişmeye başladığı belirtilmektedir. *Yoğunluk* olarak; birim alana düşen insan sayısı ile belirtilirken, fiziksel olarak daha fazla insanın bir arada bulunması ve devamında da toplumsal yapıdaki zıtlıkların iç içe geçerek düzen ile kaosun, varlık ile yoksulluğun, gelişmişlik ile geri kalmışlık gibi toplumsal yapının karmaşıklaşmasına sebep olarak hepsinin bir arada yaşandığı mekan şeklini alır. *Heterojenlik* ile; farklı düşünce ve yapıdaki bireyler, uzmanlaşmış ve yaşamın değişik alanlarına kaynaklık eden farklı ilgi alanları ile aynı kenti paylaşmadan dolayı bireyin kişiliğini yansıtacak her hangi bir grupta yer bulabilmesini sağlayan işlevsel bir ortam sunması olarak ifade edilebilir. Bütünleşme ile; kentsel yaşamın getirmiş olduğu birincil ilişkiler yerine ikincil ilişkilerin ön plana çıkması, akrabalık bağları, komşuluk, geleneksel dayanışma ilişkilerinin zayıflaması sonucu bunların yerine, farklı alanlarda faaliyet gösteren topluluklara katılarak kendini geliştirme, statü edinme, sosyal bir ortam sağlama gibi farklı katkılarla kentle bütünleşme imkanı sağladığı ifade edilmektedir.

Kentler için farklı bilim dallarının çeşitli yönleriyle ilgisinin olmasından dolayı disiplinlerarası bir özelliğe sahip olduğu belirtilmektedir.²² ”Gerçekte kent, karmaşık bir toplum yapısının, bireysel düzeyde çözülemeyecek sorunların üstesinden gelmesine olanak sağladığı ve kendine özgü özellikleri bulunan bir yerleşim sistemidir. Bu nedenle kenti, özellikle sakinlerinin ekonomik ve sosyal faaliyetlerinin çeşitliliği karakterize etmektedir.”²³ şeklinde ifade edilmekteyken kente dair benzer bir yaklaşım ile kentlerin sınıflandırılmasını yapan İspir; kentleri siyasi, fiziki ve fonksiyonel olarak üç başlık altında

²¹ Louis Wirth.(2002). “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme”. **20. Yüzyıl Kenti**. (1. Baskı). (Derleyen ve Çev. B. Duru ve A. Alkan). Ankara: İmge Kitabevi, 90-97.

²² Erkan, R. (2010). **Kentleşme ve Sosyal Değişme**. (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları, 11.

²³ Huot, J. L., Thalmann, J. P., Valbelle, D.(2000). **Kentlerin Doğuşu**. (Çev. A. B. Girgin). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1990’da yayımlandı), 33.

topluyor.²⁴ Siyasi olarak, belirli idari sınırlar içerisinde görev yapan yönetimlere sahip birim; fiziki olarak farklı amaçlar için kullanılan çok sayıda bina ve ulaşımı sağlayan yollar; fonksiyonel olarak da ekonomik ve sosyal-kültürel faaliyetlerin yapılabildiği mekanlar olarak tanımlayıp sınıflandırıyor. Kent için bu sınıflandırılmalı yaklaşıma farklı olarak Akkoyunlu Ertan'ın tanımlamaları ile ifade edecek olursak siyasi olarak; “siyasal olanın belirlendiği, yönetsel karar alma süreçlerinin yaşandığı bir yer olması, kenti kırdan ayıran temel niteliklerdendir.”²⁵ Fiziki olarak ise; “nüfus birikimi ve yaşam mekanı olma niteliğinin ötesinde, artı ürünü ve ideolojiyi yeniden üreten bir ilişkiler ağı olarak tanımlanabilmektedir.”²⁶ Fonsiyonel olarak ise; “farklı gereksinimlerin yarattığı taleplerin, farklı beklentilerin, farklı arzu ve isteklerin, farklı mücadelelerin yarattığı bir yaşam ve kavga alanı”²⁷ olarak ifade edilmektedir. Ertürk ve Sam'ın kent tanımında kullandıkları ölçütlerde bu sınıflandırmalara benzerlik göstermektedir. Onlara göre kent;²⁸ nüfus ölçüsüne göre nüfusu belirli bir düzeyin üzerinde olan, yönetim ve sınır ölçütüne göre yönetsel yapı ve sınırı belli olan, sosyolojik ve ekonomik ölçütlere göre sanayi üretiminin daha aktif olması ve insan davranışları için daha özgür bir ortam oluşturmanın yanında sınırlandıran, farklı ilişkiler ağının olduğu yerleşim yerleri olarak ifade edilmektedir.

Kent için yapılan birçok tanımdan genel bir tanım yapacak olursak; Kent, kentsel yerleşim alanlarının genel adı²⁹ olarak, tarım dışı üretimin yapıldığı bu üretimin koordineli olarak denetlenip dağıtımının yapıldığı,³⁰ emeğin yeniden üretilip değerinin biçildiği,³¹ kan bağına dayalı atalık özelliklerinin yerini bireyin ikametinin ve ekonomik çıkarlarının ön plana alındığı,³² yoğun ilişkiler yumağı içinde, toplumsal paylaşım ve korunmanın yanında yabancılaşma ve yalıtılma sorununu da barındıran,³³ bireye kişilik ve bireyselliğini kazandırma olanağı sağlayarak,³⁴ sosyalleşmenin bir unsuru olan,³⁵ karar merkezi olarak hem merkezîyetçiliği, hem de merkezin yayılımını teşvik etme eğilimini içinde

²⁴ İspir, E.(2013). *Kentleşme ve Konut Politikaları*. (2.Baskı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2552, 4-5.

²⁵ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Basım). Ankara:TODAİE Yayın No:381, 13.

²⁶ A. g. e., s. 9.

²⁷ A. g. e.,s. 12.

²⁸ Ertürk, H., Sam, N. (2011). *Kent Ekonomisi*.(4.Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi, 41-44.

²⁹ Başaran, İ. (2008). *Kent ve Yerel Yönetim*. (1. Baskı). İstanbul: Okutan Yayınları, 17.

³⁰ Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 20.

³¹ A. g. e., s. 237.

³² Bookchin, M.(1999). *Kentsiz Kentleşme(Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü)*. (Çev. B. Özyalçın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1992’de yayımlandı), 88.

³³ Tankut, G. (2002). “Kentler”. *Bilim ve Teknik Dergisi*, Aralık sayısı, TÜBİTAK Yayınları, 5.

³⁴ Yörükkan, A. (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 76.

³⁵ Akkoyunlu Ertan, a. g. e., s. 12.

barındıran,³⁶ yönetsel karar alma süreçlerinin yaşandığı,³⁷ zamanın sunmuş olduğu yaşam kalitesine ulaşmak anlamında ifade edilebilecek “kentte yaşadığını hissetmek” olarak ifade edilen³⁸ ve her ülkenin kendi özelliklerine göre kriterlerinin belirlediği fiziki yerleşme alanı³⁹ şeklinde tanımlayabiliriz.

Yukarıdaki tanımlardan farklı olarak kente dair kendi tanımımızı ise şu şekilde ifade edebiliriz; Kent, öğrenci için eğitim ortamı sunan, zanaat erbabı için mesleğini icra edebileceği ortam oluşturan, iş isteyen için çalışma imkanını barındıran, tüccar ve esnaf için ticaret alanı sunan ve insanın ihtiyaç duyabileceği bir çok fırsatı içinde barındırırken olumsuzlukları da içeren yerleşim yeri olarak belirtebiliriz.

Günümüz kentleri için, insanların çoğunluğu için sağlıklı, kirlenmiş, kafa karıştırıcı olup insanları yabancılaştırdığı ifade edilmektedir.⁴⁰ Bal ise, sınırlı bir şekilde ifade edilerek toplumu rahatsız eden ahlaki çöküntü, kaos, düzensizlik, yoksulluk, suçluluk gibi bazı olumsuzlukları da vurgulamış ancak daha çok kullanılan ilerleme, özgürlük, aydınlık, uygarlık, zenginlik, farklılık gibi olumlu anlamlar ile kentin her iki durumu da bünyesinde farklı düzeylerde barındırdığını ifade edip⁴¹ kentte bulunması muhtemel özellikleri de şu şekilde sıralamaktadır;⁴²

“Kent heterojen bir sosyal gruptur. (Çeşitli etnik gruplar, meslek ve kültür grupları, sosyo-ekonomik sınıflar)

Büyük nüfusuna rağmen yerleşim alanının sınırlılığı sonucu nüfus yoğunluğu vardır.

İnsanlar mekan bakımından yakın olmalarına rağmen sosyal mesafe bakımından birbirlerine uzaktırlar.

Kent şahsiyetin, ferdiyetin ve özgürlüğün gelişmiş olduğu bir çevredir. (Batıda yaygın bir ifade vardır: “Kent insanı özgür kılar”)

Kentte insanlar arasındaki ilişkiler geleneklerin hakim olduğu enformel yollarla değil, formel ve rasyonel kanunlarla düzenlenir.

Uzmanlaşmaya dayalı, farklılaşmış formel iş organizasyonları yaygınlaşmıştır. Yol ve ulaşım imkanları ile sosyal unsurların mekansal hareketliliği ve sınıflar arasında sosyal hareketlilik ileri düzeydedir.

Kent kültürü dinamik bir yapıya sahiptir. Kentler, sosyal ilişkilere açık, sosyal kültürel değişimin yoğun yaşandığı yerlerdir.

Kent, ekonomik imkanlar, sağlık, eğitim, bilim, sanat vb.bakımdan gelişme potansiyeline sahiptir.

Diğer taraftan kazalar, suç işleme, alkol, uyuşturucu bağımlılığı, sefalet, anomi(kuralsızlık), yabancılaşma vb.bakımdan sorunları da üretmektedir.

³⁶ Henri Lefebvre (2013). *Kentsel Devrim*. (Çev.S. Sezer). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Eserin Orjinali 1970’de yayımlandı), 115.

³⁷ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Basım). Ankara: TODAİE Yayın No:381, 13.

³⁸ Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi, 8.

³⁹ İspir, E. (2013). *Kentleşme ve Konut Politikaları*. (2.Baskı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2552, 6.

⁴⁰ Akkoyunlu Ertan, a. g. e., s. 13.

⁴¹ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 29,30.

⁴² A. g. e., s. 34,35.

Kent resmi, formel hukukun uygulandığı, hukukun üstünlüğünün esas alındığı yaşam alanıdır.

Kent toplumsal kontrolün azaldığı, biz duygusu yerine birey olma bilincinin güçlendiği mekanlardır.

Kent sivil toplum bilincinin ve örgütlenmesinin artmasına, yurttaşlık bilincinin gelişmesine, demokrasi kültürünün kurumsallaşmasını olanak sağlar.

Kent eko sistemin bir parçası olarak eko-sistemi etkileyen olumsuzlukların da, bu olumsuzlukları çözecek irade ve bilincin de kaynağıdır.”

Ülkemizde mevzuat çerçevesinde ise 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun 1. maddesinde⁴³ nüfus ilkesine göre bir ayırım yapmakta ve nüfusu iki binden aşağı olan mekanlara köy, nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olan yerleşim yerlerine kasaba ve nüfusu yirmi binden fazla olanlar da şehir olarak ifade edilmektedir. Yine bu kanun maddesine göre nüfusu iki bin olmasa dahi il ve ilçe merkezlerinde belediyenin kurulabileceği belirtilmektedir. 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 7. maddesinde⁴⁴ ise nüfusu iki bini geçen yerleşimlerde belediyenin kurulabileceğini belirtilerek yönetim anlamında köy/kent ayırımına gidilmiştir. Her ne kadar nüfus olarak köy kent ayırımına kesin olarak gidilmiş olsa da Keleş,⁴⁵ köy ile kentin her zaman kesin çizgilerle birbirinden ayıramayacağı ifade etmektedir. Ancak bu düzenleme şu an yürürlükte olan 2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 4. maddesinde⁴⁶ kent olma koşulu beş bin ve üzerine çıkarılmış olmakla birlikte daha önce belediye olma hakkını kazanmış beldelerin nüfusları iki binin altına düşmedikçe kent durumları belediye olma durumlarına bağlı olarak devam edeceği belirtilmektedir. Ayrıca 442 sayılı Köy Kanunundaki gibi il ve ilçe merkezlerinde nüfusu göz önüne alınmaksızın belediyenin kurulabileceği ifade edilmektedir. Mevzuat olarak kent olma kriterleri bu şekilde belirtilirken Keleş ve Yavuz hukuku koşulların tamamlanarak belediye olmaya hak kazanmış her yerleşim biriminin gerçek anlamda kent olarak tanımlanamayacağını ifade etmektedirler.⁴⁷ Ayrıca 2012 tarihli ve 6360 sayılı⁴⁸ olup 2014 yılı itibarıyla uygulanmaya başlanan Kanun ile kent ve köye yönelik idari yapı değişikliği olmuş ve köyler belediyelerin mahallesine dönüşmüştür. Bununla beraber 2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun görevlere ilişkin 7. maddeye 2012 yılında yapılan ekleme ile “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.”⁴⁹ hükmü ile beraber 5393 sayılı Belediye

⁴³ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>

⁴⁴ <http://www.yds.gov.tr/dosyalar/1326978039-1580.pdf>

⁴⁵ Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara:İmge Kitabevi, 101.

⁴⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

⁴⁷ Keleş, R., Yavuz, F. (1983). *Yerel Yönetimler*. (1. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi, 136.

⁴⁸ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>

⁴⁹ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>

Kanunu'nun 12. maddesine 2012'de yapılan ekleme ile birlikte "Mevzuatla orman köyleri ve orman köylüsüne tanınan hak, sorumluluk ve imtiyazlar orman köyü iken mahalleye dönüşen yerler için devam eder." denilmekte ve devamında ise büyükşehir yasası ile büyükşehre bağlanan köyler için de bu durumun geçerli olduğu ifade edilmektedir. Yine aynı maddede "Bir belediyeye katılarak mahalleye dönüşen köy, köy bağıslısı ve belediyelerce kullanılan mera, yaylak, kışlak gibi yerlerden bu mahalle sakinleri ve varsa diğler hak sahipleri 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu hükümleri çerçevesinde yararlanmaya devam eder."⁵⁰ hükmü yer almaktadır. Mevzuattaki bu tür düzenlemeler ile kente dair şimdiye kadar yapılan birçok tanımda karşımıza çıkan, tarımsal olmayan üretim yapılan mekan, tarım dışı istihdam vb. ifadelerin kent tanımlardaki etkisine farklı bir boyut kazandırdığı görülmektedir.

2.1.2. Kentleşme

Kentleşme kavramında da kent kavramında olduğu gibi ortak bir görüş birliğı olmadığı ve çoğı zaman bu iki kavramın birbirleri ile karıştırıldığı görülmektedir. Kent ve kentleşme birbirlerinden farklı olmakla beraber, kentleşme kavramının kent kavramının devamı şeklinde düşünülerek, kent tanımından sonra kentleşmenin; kentin farklı yönlerden değışmesi ve kentten farklı olarak devam eden bir süreç olarak ifade edilmektedir.⁵¹ Tekeli ise bu ilişkiyi açıklarken kentleşmeyi, "kentin belirli bir yönde değışmesi"⁵² olarak ifade eder ve kent ile kentleşmenin dört önemli dönüm noktasına dikkat çeker. "Birinci dönüm noktası insanların mekanda bir noktaya yerleşmesi, ikincisi kentin doğuşu, başka bir deyişle sanayi öncesi kentinin ortaya çıkması, üçüncüsü sanayi kentinin oluşumu, dördüncüsü sanayi kentinin aşılarak metropolitenleşmenin gerçekleşmesidir."⁵³ Farklı yaklaşımlarda ise kentleşme, "dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması"⁵⁴ veya "bir yandan sayısal olarak kentlerin artışını ifade ederken bir yandan da kentte yaşayan insan sayısındaki artışa işaret eder"⁵⁵ şeklinde nüfusu ön plana alınarak yapılan yaklaşımlara karşı Keleş,⁵⁶ kentleşmenin sadece bir nüfus hareketi bağlamında değerlendirilmesinin kentleşmenin eksik kavranmasına neden olabileceğini belirterek, kentleşmeyi açıklarken nüfus hareketini oluşturan ekonomik, toplumsal, siyasal yönlerinin

⁵⁰ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

⁵¹ Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değışme*. (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları, 19.

⁵² Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 16.

⁵³ A. g. e., s. 29.

⁵⁴ Başaran, İ. (2008). *Kent ve Yerel Yönetim*. (1. Baskı). İstanbul: Okutan Yayınları, 19.

⁵⁵ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N.(2013). *Türkiye'de Kent Hakkı*. (1. Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 26.

⁵⁶ Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 31-35.

de içine alınarak bir açıklama yapılması gerektiği üzerinde durur. Kentin ekonomik olarak belirgin özelliğinin tarım dışı ekonomi ile üretim biçimindeki değişim ve sanayi olduğu, doğal olarak sanayileşmenin de kentleşme ile ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı olduğunu belirtir. Sanayileşmenin ise tarihsel süreç içinde gelişmekte olan toplumlarda kentleşmeyi yavaş bir hızla geriden takip ettiğini, sanayileşmiş toplumlarda ise kalkınma ile beraber ilerlediğini ifade ederek kentleşmeyi geniş bir anlamda “sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci”⁵⁷ şeklinde ifade eder. Keleş’in yaklaşımına benzer tutum olarak Tekeli de sadece nüfusun mekanda dağılımının yeterli olmayacağını bununla beraber kentleşmede üç özelliğin beraber dikkate alınması gerektiğini ifade ederek, “nüfusun mekanda yeniden dağılımı, kapitalin mekanda yeniden dağılımı ve yerleşmelerin dış ilişkilerinin yoğunluğu ve ağsal niteliklerin”⁵⁸ üzerinde durur. Bal’da bu doğrultuda kentleşmeyi tanımlarken salt bir göç, nüfus yoğunlaşması ve tarım dışı üretim süreci olarak algılanmaması gerektiğini belirtir ve “sosyal yapıda niteliksel değişimler, sosyal sınıf ve statülerde değişme sosyal kurumların fonksiyonlarında artış, kültürün çeşitlenmesi, doğa insan ilişkilerinde farklılaşma, doğanın tüketilmesi, iş bölümü ve örgütlenme de farklılaşma, demokratikleşme, gücün tabana yayılması”⁵⁹ gibi farklı özelliklerini de belirtmekte ve kentleşmeyi toplumsal yapıdaki sanayileşme ve modernleşmenin oluşturduğu köklü niteliksel değişim süreci olarak ifade etmektedir. Buradaki süreç yaklaşımını Kartal’da vurgulayarak kentleşmenin bir sonuç olmasının yanında ülkenin toplumsal, siyasal, ekonomik ve mekansal yapısını da etkileyen bir süreç olduğunu vurgulamış; bazı ekonomik süreçlerle ortaya çıkan, tarım ve sanayideki özellikle de teknolojik değişmelerin neden olduğu bir sonuç olduğunu; toplumsal değişim sürecine etki ederek de bir olgu olduğunu belirtmiştir.⁶⁰

Yukarıdaki açıklamaların haricinde kentleşmenin temel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz.⁶¹

⁵⁷ Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 31.

⁵⁸ Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 257.

⁵⁹ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 105,106.

⁶⁰ Kartal, K. (1978). *Kentleşme ve İnsan*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayın No: 175, 4-5.

⁶¹ Ertürk, H., Sam, N. (2009). *Kent Ekonomisi*. (3. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi, 21-24.

“Oluşma biçimi nasıl olursa olsun kentleşme, nüfusun kentlerde yoğunlaşması olarak demografik bir süreçtir.

Kentleşme, kırsal istihdamın azalmasına ve kentsel istihdam biçimlerinin ağırlık kazanmasına yol açmaktadır.

Kentleşme, fiziksel çevre ve yaşam koşullarında bir değişme yaratır.

Kentleşme, toplumsal değişme ve yeniden biçimlenme sürecidir.

Kentleşme, yeni örgütlenme biçimlerini ortaya çıkarır.”

Bulunmuş olduğu coğrafyaya ve zaman kesitine göre farklı özellikler taşımakla birlikte, kentleşmeyle ilgili bazı göstergelerde şu şekilde sıralanabilir.⁶²

“Tarımın modernleşmesi, emek-yoğun aile üretimi yerine pazara dönüp teknoloji yoğun üretiminin önem kazanması,

Üretim ve istihdamda sanayi ve hizmet sektörü lehine değişmelerin olması,

Nüfusun çoğunluğunun kırsal alanlar yerine kentsel alanlarda (il merkezi, ilçeler, nahiyeler vb.) yaşaması,

Kente özgü değer ve davranış kalıplarının oluşması,

Ailede yapısal değişimlerini yaşanması; ailenin üretim birimi olmaktan çıkması ve küçülmesi, kadının iş hayatına katılması, aile içi ilişkilerde demokratik tutumların gelişmesi,

İnsanlar arası ilişkilerde birincil ilişkilerin (aile, akrabalık, aşiret, cemaat) belirleyiciliğinin azalması onun yerine ikincil ilişkilerin (örgütülüğe dayanan, sivil ya da resmi kuruluşlar kapsamında ilişkiler) ikame edilmesi,

İnsanların kendilerini “birey” olarak algılanması ve geliştirmesi,

Başarının toplumsal bir norm olması ve yatay-dikey sosyal hareketliliğin artması,

Kitle iletişim sisteminin yüz yüze/sözel iletişimden daha etkin hale gelmesi, toplumsal yaşama daha çok belirlemesi,

Sosyal güvenlik sistemlerinin toplumun çeşitli kesimlerinde yaygınlaşması,

Eğitim yatırımlarının önemsenmesi ve nitelikli işgücünün artması,

Kent yönetimlerinin ve kararlarının kentte yaşayanlarca belirlenmesi,

Toplumun uzlaşmasıyla belirlenen normların (hukukun) herkesi bağlaması, ayrıcalıklı kişi, grup ya da zümrenin oluşmaması,

Kentte yaşanabilir sosyal ve ekolojik çevrenin geliştirilmesi,

Kentsel mekanın kentin tarihi dokusunu doğal güzelliklerinin koruyacak ve kentlilerin yaşamlarını kolaylaştıracak biçimde planlanması”

2.1.2.1. Kentleşmenin nedenleri

Kentleşmenin nedeni olarak ön plana çıkan faktörler zamana ve belirtilen ülkelere göre değişiklik gösterebilir. Bu yüzden kentleşmenin nedenlerini kesin çizgilerle birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü bu nedenler birbirlerine bağımlı olarak devamında da birbirlerini etkilemektedirler. Bu nedenler genel olarak; ekonomik, teknolojik, siyasal ve psiko-sosyal nedenler olarak incelenmektedir.⁶³ Ancak biz bu dört nedeni kentleşmede etkili olan itici(push) etmenler, iletici etmenler ve çekici(pull) güçler şeklinde sınıflandıracğız. Bunları kısaca açıklayacak olursak, İtici etmenler, “genellikle, nüfusu köyden ve tarımdan köy dışına iten etmenlerdir.”⁶⁴ İletici etmenler ise, “kır ile kent

⁶² Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 106, 107.

⁶³ Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları, 73.

⁶⁴ Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 67.

arasındaki iletişimi kolaylaştıran ve sürekli hale getiren ulaşım ve iletişim olanakları”⁶⁵ olarak ifade edilirken, çekici güç ise “kentlerdeki hizmet üretim alanlarının çekiciliği”⁶⁶ olarak belirtilebilir.

İtici Etmeler: Nüfusun kırsal mekanlardan kentlere yönelmesinde kırsal kesimde meydana değişik sebeplerle meydana gelen olumsuz koşullar, yani itici nedenler etkili olmaktadır. Ülkemizde köylerde yaşamakta olan nüfusun büyük bir kısmı geçimini tarımla sağlamaktadır. Tarımda ve tarım alanlarında meydana gelen değişimler de doğal olarak köylüyü doğrudan etkilemektedir. Ülkemizde ise “tarım kesimine egemen olan koşullarda, özellikle son elli yılda büyük değişimler olmuş, bu değişimler köylüyü tarımdan dışarı itmiştir.”⁶⁷ Önceleri çiftçiler zamanlarının büyük bir kısmını tarım alanlarında üretime ayırırken bunun yanında çok fazla insan gücüne ihtiyaç duyuluyordu, ancak tarımda kullanılan tekniklerin gelişmesi hem üretim yapanların boş zamanını artırmış hem de tarımda çalışan işçilerin başka iş alanlarına yönelmesine neden olmuş ve tarımda çalışan insanlar köylerden “sanayi kentlerine” yönelmişlerdir.⁶⁸ Keleş, tarım tekniğindeki gelişmelerle ilgili olarak, 1952 yılında ülkemizdeki traktör sayısı 31.145 iken, 2008 yılında 1.070.746 olduğunu belirtir ve bir traktörün tarımdan, tarım işçisi olarak 6 kişiyi ayırdığını, bir işçinin de 4 kişilik bir ailesi olduğu varsayılırsa, bir traktör en az 24 kişiyi köyünden çıkardığını belirtmektedir.⁶⁹ “Kırsal alanda geçimini sağlayacak kadar tarım arazisine sahip olmayanlar, düşük verim elde edenler, toprakları miras yoluyla küçülenler”⁷⁰, tarım politikalarının olumsuz etkileri, gizli işsizlik, çalışma alanlarının kısıtlı olması, kazancın düşük olması, doğal afetler, terör, sosyal imkanlardaki kısıtlılık gibi nedenler itici nedenler olarak sayılabilir.

İletici Nedenler: İletici nedenler ile daha çok üzerinde durulan taşınım imkanlarındaki ilerleme ve gelişmelerdir. “Türkiye’de son 45 yıl içinde ulaşım olanaklarında kentleşmeyi hızlandırmaya yetecek bir değişim olmuştur. Taşıma araçlarının sayısının artması ve karayollarının gelişmesi, köylü nüfusun kentlere göçmesini eskiye oranla çok daha kolaylaştırmıştır.”⁷¹ Bunun yanında ulaşım ve haberleşme imkanı ile beraber “kırsal nüfusun kent yaşamı konusunda bilgi sahibi olması ve gelecekle ilgili bir

⁶⁵ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1. Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 31.

⁶⁶ İspir, E. (2013). *Kentleşme ve Konut Politikaları*. (2. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:2552, 16.

⁶⁷ Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 68.

⁶⁸ İspir, a. g. e., s. 15,16.

⁶⁹ Keleş, a. g. e., s. 68,69.

⁷⁰ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 112.

⁷¹ Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları,114.

takım düşüncelerini gerçekleştirme fırsatlarını kolaylaştırmaktadır. Buna bağlı olarak bugün kente göç edenler kent yaşamına daha rahat uyum gösterebilmektedirler.”⁷² Son yıllarda ulaşım ağındaki gelişmeler otoyollar, yüksek hızlı tren vb. gelişmeler ulaşımı kolaylaştırırken, teknoloji ile beraber kırsalda televizyonun girmediği evin kalmaması, internetin yaygınlaşması da başka insanların yaşam biçiminden haberdar olarak kentleşme için sosyo psikolojik nedenlerini hazırlayarak ve göçe öncül olmuştur.⁷³

Çekici Güç: “Köyünden ayrılan ya da ayrılmaya hazır bulunanları kentlere doğru çeken ekonomik ve toplumsal etmenler”⁷⁴ olarak belirtilen çekici güç alanları değişik şekillerde kendini göstermektedir. Bu durum bazen coğrafi nedenlerle ortaya çıkmakta ve “sanayinin ihtiyaç duyduğu temel hammaddelerin çıkarıldığı çevrelerde belirli kent merkezleri şeklinde gelişme”⁷⁵ göstermektedir. Hammaddelerin çıkarıldığı veya işlenmesi amacıyla sanayi tesisi kurulan kentlere oluşturdukları çalışma olanağından dolayı nüfus akımları o kente doğru olmakta ve o kent paralel olarak gelişim göstermektedir. Seydişehir, Batman, İskenderun, Zonguldak gibi kentler coğrafi nedenler neticesinde gelişim gösterip çekici güç haline gelen kentler olarak sayılabilirler. Bazen de farklı ekonomik özellikler ön plana çıkmaktadır. “Bazı kentler (İstanbul, Kocaeli, İzmir, Bursa vb.) ağırlıklı olarak ticaret, sanayi, merkezi olduklarından, bazı kentler (Ankara vb.) daha çok hizmet üreten kentler olduklarından veya bazı kentler (Antalya, Mersin vb.) her iki özelliği birleştirdiklerinden çekim merkezi olmaktadır.”⁷⁶ Bunun yanında sosyo psikolojik nedenler olarak da belirtilebilen “kentlerin özgür havası, daha geniş bir kümeye sahip olma duygusu, kentli olmanın gururunu yaşama, eğitim, sağlık, sosyal yaşam gibi olanakların daha gelişmiş olması, kentlerin çekiciliğini arttırmaktadır. Kentlerin bu çekici özelliği kırsal alandan kente göçü teşvik etmektedir.”⁷⁷

2.1.2.2. Kentleşmenin etkileri

Kentleşmeyi, sosyal, ekonomik, kültürel ve ekolojik açıdan ilerleme ve gelişme olarak belirtmiştik. Ancak kentleşme her zaman bu şekilde olumlu değişimleri göstermemektedir. “Kentleşme sağlıklı gelişmediği zaman düzensizliği, kuralsızlığı(anomi), bireyin yalnızlığını, yabancılaşmayı, suç artışını, paranın

⁷² Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi, 23.

⁷³ Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları, 114.

⁷⁴ Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 67.

⁷⁵ İspir, E. (2013). *Kentleşme ve Konut Politikaları*.(2. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:2552, 16.

⁷⁶ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 113.

⁷⁷ Erkan, a. g. e., s. 77.

egemenliğini, gelir dağılımı adaletsizliği ifade eder.”⁷⁸ “Tarihte belki de hiç olmadığı kadar toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel, bilimsel belirleyiciliğe sahip olan günümüz kentleri, sunduğu olanaklar kadar çeşitli sorunların da merkezi”⁷⁹ haline gelmektedir. “İçinde olduğumuz zaman diliminde pek çok kentin, düzenden ziyade kargaşanın, barıştan ziyade çatışmanın, kültürden ziyade kültürsüzlüğün, hukuktan ziyade hukuksuzluğun, kendini gerçekleştirmeden ziyade kendine hapsolmanın, özgürlükten ziyade mahkum olmanın mekanları olduğu görülmektedir.”⁸⁰ Kentleşmenin bu etkilerine 9. Kalkınma Planının 157. maddesinde “Hızlı ve plansız kentleşme, büyük kentlerde yaşanan yüksek nüfus artışı ve motorlu taşıt sahipliğindeki artış; kent içi ulaşımda yaşanan fazla yakıt tüketimi, çevre kirlenmesi, kazalar ve trafik tıkanıklığı problemlerinin artarak devam etmesine sebep olmaktadır.”⁸¹ şeklinde ifade edilmektedir. Kentleşmeye dair etkileri İspir ise şu şekilde açıklamaktadır:⁸² *Kalabalıklaşma maliyeti*; kentlerdeki nüfusun artması ile beraber trafikte sıkışıklık ve devamında zaman, yakıt kaybı oluşmakta, ayrıca meydana gelen strese iş verimliliğini düşürmektedir. *Kira ve Arsa fiyatlarında Artış*; kalabalıklaşma maliyetinde olduğu gibi artan nüfus kira fiyatlarında da artışa sebep olmakta, bunun yanında arsa fiyatlarında da haksız yere fiyat artışı ortaya çıkmaktadır. *Gecekondulaşma*; plansız kentleşme ile beraber gelişigüzel büyümenin sonucu olarak ortaya çıkan gecekondulaşma öncelikle estetik görünümde bir bozulma ortaya çıkarmakta, devamında ise çevre, alt yapı, sosyal donatı, ulaşım vb. alanlardaki olumsuzlukları da tetiklemektedir. *Doğal yaşam alanlarının yerleşim alanlarına dönüşmesi*; plansız olarak meydana gelen kentleşme ile beraber doğal alanda yaşayan diğer canlıların yaşam alanları olumsuz etkilenmekte ve tarım alanlarına yapılan yapılar da arazi israfına neden olmaktadır. *Atıkların Dünya tabakaları üzerinde etkisi*; kentleşme ile beraber meydana gelen çeşitli atıklar hem doğal çevre hem atmosfer üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Daha fazla yaşam alanı sağlanması; kentleşme ile meydana gelen dikey yapılar daha fazla insana yaşam alanı oluşturmaktadır. *Enerji etkinliğinin yükselmesi*; kentleşme çeşitli açılardan enerjideki verimin de artmasına sebep olmakta ve müstakil yapılara göre apartman daireleri ısınmak için daha az enerjiye ihtiyaç duymaktadırlar. Aynı şekilde kentleşme ile olması beklenen toplu taşıma araçları da hususi araçlara göre yakıt anlamında tasarruf sağlamaktadır. *Etkili katı atık yönetimi*; kentlerde kurulan geri dönüşüm tesisleri hem

⁷⁸ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 107.

⁷⁹ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1. Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 26.

⁸⁰ A. g. e., s. 32.

⁸¹ <https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/kalkinma-plani-9-genel-kurul.pdf>

⁸² İspir, E. (2013). *Kentleşme ve Konut Politikaları*. (2. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:2552,30-31.

atıkların çevreye yayılıp çevrenin kirlenmesini önlerken hem de bu tesislerdeki çalışma ile beraber atıklar değerlendirilip israf olması önlenmektedir. *Daha iyi sosyal olanaklar*; daha fazla eğitim imkanıyla beraber, çalışma olanakları, iyi bir sağlık hizmeti ve çeşitli imkanlar ile beraber sosyal yaşam alanları sunması da kentleşmenin etkileri arasında sayılabilir.

2.1.2.3. Türkiye’de kentleşme

Ülkemizde kentleşme olgusu cumhuriyetle birlikte kalkınma çabalarının etkisiyle hız kazanmış ve özellikle nüfus hareketleri ile değişim göstermiştir. Ülkemizin kentleşmedeki durumunu Şengül,⁸³ üç ayrı kentleşme dönemi ve üç katman olarak belirtmektedir. Bu dönemleri açıklarken her biri birbirinin belli konularda bir önceki dönemin devamı olmakla beraber farklı yönleri ile bir önceki dönemden ayrıldığını belirtmektedir. İlk dönemin devletin kuruluşu ile şekillenen 1923-1950 yılları arasında *ulus devletin kentleşmesi* olduğunu belirtirken, iki dönemin 1950-1980 yılları arasında *emek gücünün kentleşmesi* olarak vurgulanmış ve içinde bulunduğumuz son dönem için ise 1980 sonrasında *sermayenin kentleşmesi* olarak sermayenin, önceki zamanlarda görülmediği kadar kent mekanlarına kendisini dayattığı bir süreç olduğunu belirtilmektedir. Bu süreç ile beraber kentlerin sosyo-mekansal yapısında ciddi tahribatlar oluştuğunu ve bu tahribatla kentlerin hem insani ilişkilerde hem de çevresel yapılarda daha da dramatik bir sürece doğru gideceğinin göstergelerinin olduğu vurgulanmaktadır. Küreselleşmenin etkisi ile beraber ulus devletten, ulus ötesi yeni bir anlayışa doğru gidilmesi, stratejik olmayan kentlerin kendi haline bırakılıp, herhangi bir yatırımın yapılmaması ve devletin kendini geri çekmesi neticesinde mevcut özellikleri dikkate alındığında birçok kentin bir çıkış yapması olası görülmemektedir. Bu durumda, gelişme potansiyeli olan, ulus devlet anlayışı ile birbirini tamamlayarak ulusal ekonominin bir parçası haline getirilen kentler, bir çöküntü halinde daha geriye düşerek, kentler arası ve bölgeler arası bir eşitsizliğin oluştuğunu/oluşacağını belirtilmektedir. Bu yaklaşımın benzerini Bal, “Türkiye’de kentleşme olgusu coğrafi bölgelere göre farklılık göstermektedir. Endüstrileşmenin olduğu bölgeler nüfusu toplarken diğer bölgeler nüfus kaybına uğramaktadır. Bölgeler arasında en yüksek düzeyde kentleşme Marmara Bölgesi’nde gerçekleşirken en az kentleşme Karadeniz’de görülmektedir.”⁸⁴ şeklinde açıklamaktadır. Bu durumu TÜİK’in 2018 nüfus

⁸³ Şengül, T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*. (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 103.

⁸⁴ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 115-116.

verileri⁸⁵ ve Harita Genel Müdürlüğü'nün illerin yüzölçümü ile ilgili verdiği bilgiler⁸⁶ üzerinden çizelge ile gösterecek olursak;

İller	Nüfus	Yüzölçümü
İstanbul	15 067 724	5196 km ²
Karadeniz Bölgesi -16 İl (Artvin, Amasya, Bartın, Bayburt, Bolu, Çorum, Düzce, Giresun, Gümüşhane, Karabük, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Zonguldak)	7 973 211	118 062 km ²
Doğu Anadolu Bölgesi -14 İl (Ardahan, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Van, Tunceli)	6 058 499	145 650 km ²

Çizelge 2.1. Yerleşkelerde Yüzölçümü ve Nüfus Dağılımı

Bu veriler de gösteriyor ki, İstanbul'un nüfusu tek başına 30 ilin nüfusundan daha fazla iken yüzölçümü bu 30 ilin yüzölçümünün neredeyse 50'de 1'ine denk geliyor. Yani 5 196 km²'de 15 067 724 kişi yaşarken, 263 712 km²'de 14 031 710 kişi yaşıyor. Bu veriler de gösteriyor ki ülkemizin belirli bölgelerinde gerek sanayi, gerek sosyo kültürel nedenlerden dolayı büyük bir yoğunluk bulunmakta ve kentleşmede bir dengesizlik ortaya çıktığı görülmektedir.

Türkiye'de kentleşmenin görünümü ile ilgili yapılabilecek bazı tespitleri Şahin şu şekilde belirtmektedir.⁸⁷ Kentleşmeyi etkileyen göçlere ilk katılanlar; gençler, az çok okuma yazma bilenler ve eğitimce daha iyi durumda olanlar olmuş ve göç sürecinde gençler, yaşlılara göre bekarlar da evlilere göre daha kolay uyum sağlamışlardır. Kırsal alandan batı yönünde ve büyükşehirlere doğru oluşan kentleşme, batıda daha yoğun bir şekilde görülmektedir. Gidilen kentlere uyum konusunda hemşehri gruplarının etkisi olmuş ve bu etki hem o kentin belli bölgelerinde belli yerlerden gelen vatandaşların yoğun olarak yaşadığı mekanlar halini almasına, hem de belli bölgelerden gelen vatandaşların belli mesleklere (kuruyemişçiler, inşaatçılar, hurdacılar, pazarcılar vb.) yönelmesine sebep olduğu görülmektedir. Bazı kentlerin gelişmesinde o kentte bulunan üniversite, askeri tesis

⁸⁵ <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30709>

⁸⁶ https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf

⁸⁷ Şahin, Y. (2015). *Kentleşme Politikası*. (5. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi, 89-91.

veya kamu yatırımları kentin gelişmesinde etkili olduğu belirtilmekte ve Seydişehir (alüminyum fabrikası), Erzurum (üniversite), Malatya (2. Ordu Komutanlığı) örnek olarak gösterilmektedir. Bazı ilçelerin il statüsünde bulunan bazı yerleşim yerlerine göre hem nüfus daha büyük hem de gelişmişlik açısından daha iyi durumda olduğu görülmektedir (Hatay'ın İskenderun ilçesi Bayburt gibi).

2.1.3. Kentlileşme

Kente ait tarihi gelişmeler göz önüne alındığında, kentte yaşamak demek, o kente ait kültürü benimsemek ve o kültürle iç içe olmak demektir. Ancak her zaman kentte yaşayanların bu kültürü benimseyerek, yaşamlarına geçirdiğini söylemek doğru olmamaktadır. O kente ait kültür inşasını olanaklı kılan ve o kente ait kenti sahiplenme, kente ait oluş gibi niteliklere sahip birey kentli olarak ifade edilebilir.⁸⁸ Kentlileşme ise, “bir toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme süreci, kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma sürecidir.”⁸⁹ Kentler, sunmuş olduğu birçok olanakların yanında, kültürel etkinliklerle de kentte yaşayanların gelişimine katkı sunmakta ve böylece kentlileşme ve kent kültürü birbirinden ayırlamayacak kavramlar olduğu görülmektedir.⁹⁰ Kentlileşmede de “kentin ekonomik, toplumsal, siyasal, mekansal özellikleri ve değerleri, tıpkı kentleşmenin düzeyi ve koşulları gibi yöreden yöreye değişiklik gösterebilmektedir.”⁹¹ Ancak burada kentlileşme ile kentleşme hareketi karıştırılmamalıdır. Kentlileşme, kentleşmenin sadece bir yönünü, toplumsal değişme boyutunu yansıtır.⁹²

“Kentleşme daha çok nüfusun belli noktalarda yoğunlaşmasını gösterirken, kentlileşme kentli kültürünün yayılmasını göstermeye başlamıştır.”⁹³ Olması istenen kentleşme ile kentlileşmenin eş zamanlı olarak ilerlemesidir. Ancak ülkemizde kentlileşmenin kentleşmeyi izlemediği ve bununla beraber toplumsal, kültürel gibi bazı sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir.⁹⁴ “Kentleşme, doğası gereği geleneksel kültürel değerleri ve yaşam tarzını aşındırır. Kentlileşme süreci ise kentli bireylere çağdaş değerler ve yaşam tarzı kazandırır. Bir diğer deyişle, kentleşme süreci kentlerde geleneksel

⁸⁸ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1. Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 36.

⁸⁹ Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları, 22.

⁹⁰ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayın No: 381, 35.

⁹¹ A. g. e., s. 33.

⁹² Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 32.

⁹³ Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 28.

⁹⁴ Akkoyunlu Ertan, K. a. g. e., s. 33.

kültürel değerleri hızla aşındırırken, kentlilik özellikleri çok yavaş kazanmaktadır.”⁹⁵ Bal, kentleşmeyi; bir sosyalizasyon olarak, kente göç edenlerin dahil oldukları aile, arkadaş-meslek grubu ile o kentte yaşayan toplumun değer-norm sistemi, kentli insanın düşünme, davranış ve yaşam biçimlerinin benimsenme süreci olarak ifade etmektedir. Bu süreç, bireyin sosyal çevresine, geçmiş yaşam deneyimine, almış olduğu eğitime, yapmış olduğu işe, etkileşim halinde olduğu ortama ve kentte geçirmiş olduğu süre gibi değişkenlerle bağlantılı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Toplumda belli bir zaman dilimi sonunda gerçekleşen kentleşme süreci, kentleşmede olduğu gibi her kentte farklılık gösterebilir. Yani, “İstanbul ile Van’ın Ankara ile Londra’nın ya da Kahire’nin kentleşme ve kentleşme süreçleri farklıdır.” Kentleşme olgusunu, kentli insana özgü davranışların somutlaştırılmış hali olarak; ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, inançsal ve estetik davranış süreçleri olarak betimlenebilir. Ekonomik davranışlar; işgücü özelliği yüksek olan serbest piyasa koşulları içinde, organize olarak, tarım dışı alanlar olan sanayi ve hizmet sektöründe, gösterişten ziyade tasarruf ve yatırıma yönelik davranışlar sergilenmesi olarak belirtilebilir. Sosyal davranışlar; farklılıkların doğal karşılanıp, kadın erkek eşitliği gereğinin bir parçası olarak aile içi ilişkilerde demokratik değer ve tutumların gelişerek, aile kurumunun önemsendiği, eğitime daha çok para ayrılarak, serbest zamanın bireysel ve topluma faydalı işlerde kullanıldığını davranışlar sergilenmesi olarak belirtilebilir. Siyasal davranışlar; herhangi bir gruba ait kimlikten önce yurttaşlık kimliğinin benimsenerek, siyasi kurumların demokrasi için önemli bir yapı olduğu ve oy verme işlemini yurttaş olmanın gereği olarak bilip, sivil topluma özgü davranışları destekleyerek, hak ve sorumluluk bilinciyle, insanlığa ilişkin sorunlara karşı duyarlı bir davranışlar sergilenmesi olarak belirtilebilir. Psikolojik davranışlar; kendini bir kentli/modern olarak görüp, sorunların, şiddetten ziyade hukukun üstünlüğünün benimsendiği, bilgi kaynaklarının güvenilirliğine dikkat edilerek, resmi yollarla karşılıklı görüşme ve empati ile çözebileceğine inanılması, duygulardan ziyade mantığını ön plana alınarak, zamanı planlı bir şekilde kullanılıp, çevrenin ve diğer canlıların korunmasına yönelik sergilenen davranışlar olarak belirtilebilir. İnançsal davranışlar; herkese önce insan olmasından dolayı sevgi ile yaklaşırken, kendi inancının gereğini gösterişe kaçmadan yapılması, diğer inanç ve düşüncelere karşı saygılı bir yaklaşım sergileme davranışıdır. Estetik davranışlar; yaşamış olduğu mekanı çirkinleştiren her türlü sözel veya görselden rahatsız olup, düzeltmek için çaba sarf ederek, sanatsal etkinliklere karşı ilgili davranış sergilenmesi

⁹⁵ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1. Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 38.

olarak belirtilebilir. Burada belirtilen davranışlar kentli bir bireyde olması beklenilene ifade ederken, farklı değişkenlere göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır.⁹⁶

2.2. Kentli Hakları ve Uluslararası Kaynakları

2.2.1. Kentli Hakkı

Kentli hakları insan haklarının bir parçası olarak son yıllarda gündemimize giren yeni bir hak kavramıdır. İnsan hakları ise farklı tanımlamaları olmasına karşın “dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği, bir insanın insan olma sıfatıyla sahip olduğu ve hiçbir kimse ya da yönetim tarafından kısıtlama konusu olamayacak temel hak ve ayrıcalıklar”⁹⁷ olarak ifade edilebilir.

İnsan hakları, zaman içerisinde farklı aşamalardan geçerek oluşmuş bir haklar zincirinden meydana gelmektedir. Bu haklar, “insanların devlet aygıtı karşısındaki haklarını ifade ederek”⁹⁸ zaman içerisinde öncelikle dillendirilmiş, sonra savunularak, belli bir müddet sonra ise yasa ve uluslararası sözleşmelerle genel kabul görmüştür. Kentli hakları ise daha bu sürecin başlangıç aşamasında bulunmaktadır. İnsan hakları, konusu insan olarak, bütün insanların, insan olmalarından dolayı sahip olduğu haklar kümesi olarak belirtilirken, ulusal ve uluslararası alanda ödevler ve güvenceler de oluşturmaktadır. İlk zamanlarda farklı ortamlarda dile getirilen, insan haklarına dair yeni fikirler zamanla ülkelerin önce gündemine, sonra vaatlerine daha sonra ise hukuk düzenlemelerine yansiyarak bu haklara dair düşünceler artan ihtiyaç ve gelişmelere bağlı olarak insan haklarının güçlenerek gelişmesini gerekli kılmaktadır.

Her ne kadar insan haklarının temellerine dair farklı başlangıç tarihleri verilse de son iki yüz yılı aşkın bir zamandır hukuk metinlerinde ifade edilerek ilerleme sağlandığı görülmektedir. İnsan haklarının bu son iki yüzyılı aşkın süredeki gelişimi üç dönem olarak ele alınıp “birinci kuşak haklar, kişi haklarını ve siyasal hakları; ikinci kuşak haklar, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ve üçüncü kuşak olarak adlandırılan haklar da, dayanışma haklarını içerdiği”⁹⁹ ifade edilmektedir.

⁹⁶ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık, 119.

⁹⁷ Gönüllü, G. (2014). “Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Haklar”. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 32, 32.

⁹⁸ Aktan, İ. (2011). “İnsan Hakları”, Ö. Gökmen. (Editör). *Türkiye’de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri Sorunları ve Çözüm Arayışları*. (2. Baskı). Ankara: Odak Ofset Matbaacılık, 14.

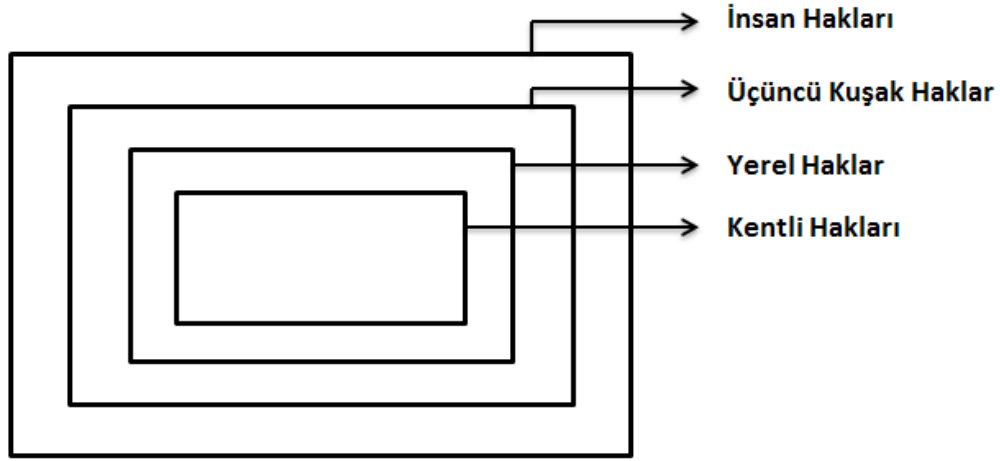
⁹⁹ Parlak, B. (2018). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Kentli Hakları Perspektifinden Kent Kültürü ve Kent Kimliğinin Dönüşümü: Bir Proje Örneği”. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, 24-25.

İnsan haklarının gelişim sürecini Akkoyunlu Ertan da benzer bir yaklaşımla üç evre olarak açıklamaktadır.¹⁰⁰ İlk evrede; yaşama ve mülkiyet gibi haklarının gelişimini sağlayarak, bireye devletin dokunamayacağı düşüncesiyle devletin yetkileri sınırlandırılmıştır. Devamında ise bireyin devlete ortak olmak için yapılan girişimler görülmekte ve netice itibarıyla siyasal hakların gelişerek, seçme ve seçilme haklarının ortaya çıktığı görülmektedir. İkinci evre ise; pozitif haklar “ekonomik ve toplumsal haklar” şeklinde ön plana çıkmakta ve devlete, bu haklar bağlamında bireyler arası eşitsizlikleri gidererek, refah devleti oluşturma yönünde müdahaleci bir rol yüklenmektedir. Son olarak üçüncü evrede ise; birey, devlet ve organize yapıların işbirliği ile geliştirilip korunacak olan hakları kapsamaktadır. Bu haklar, dayanışma ve işbirliği şeklinde gelişen barış hakkı, gelişme hakkı, insanlığın ortak mirasından yararlanma hakkı, çevre hakkı gibi haklar olarak belirtilmektedir. İnsan haklarının evreler veya kuşaklar ile ifade edilmesi haklardaki gelişme ve ilerlemenin bir göstergesi olarak belirtilebilir. Bu haklar ile olan değil olması gerekenler ifade edilmektedir. Son yıllarda teknolojinin gelişmesi, bilimsel verilerin artması, küreselleşme gibi bazı nedenlerle beraber, insanların bireysel ve toplumsal bazı ihtiyaçları ve sorunlarında da artış olmuştur. Dinamik bir yapıda olan insan hakları zamanla ihtiyaçlara göre gelişim göstermektedir. Bu gelişimle beraber üçüncü kuşak insan hakları özünde taşıdığı dayanışma felsefesi ile tüm bireyler arasında işbirliğini gerekli kılmaktadır.¹⁰¹ Dayanışma felsefesi ile beraber kentli hakları üçüncü kuşak insan hakları çerçevesinde ele alınıp konut hakkı ya da çevre hakkından ziyade yaşam hakkının bir uzantısı olarak ele alınmaktadır.¹⁰² İnsan hakları ve kentli hakları arasındaki ilişkiye şekil olarak bakacak olursak ortaya aşağıdaki şekil çıkmaktadır.

¹⁰⁰ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayın No:381, 56-57.

¹⁰¹ Akkoyunlu Ertan, K. (1997). “Kentli Hakları”. *Amme İdaresi Dergisi*, 30(3), 36.

¹⁰² Akkoyunlu Ertan, K., Ertan, B. (2013). “Kentli Hakları: Kent ve İnsan Hakları Bağlamında Kentsel Hizmetlere Erişim Hakkı”, S. Kalem Berk ve P. Uyan Semerci. (Yayına Hazırlayanlar) *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları*. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 71.

Şekil 2.1. İnsan Hakları Katmanları¹⁰³

Tekeli, insan hakları ile kentli hakları arasındaki ilişkiyi belirtirken; insan haklarının, birbirinden bağımsız bireylerin oluşturduğu toplumu merkeze aldığından dolayı soyut, kentli haklarının ise kentteki insanı merkeze aldığı için daha somut olduğunu belirtir ve insan haklarının yaşama geçmesinin kentli haklarıyla somutlaştığını ifade etmektedir.¹⁰⁴

Kent hakkı kavramı, ilk olarak Henry Lefebvre tarafından 1968 yılında “Şehir Hakkı” isimli yayınlanan eser kullanılmıştır. 1968’deki Paris gençlik hareketlerinden önce yayınlanan kitap, burada kullanılan sloganlara da ilham vermiş ve Lefebvre, sonraki zamanlarda kent hakkı kavramını “Kentsel Devrim (1970)”, ve “Mekânın Üretimi (1974)” isimli eserlerinde de değinmiştir.¹⁰⁵ Lefebvre, hayatı değiştirmenin aynı zamanda mekânı değiştirmek anlamına geldiğini belirtip, iktidar ilişkilerini ve egemen üretim biçimlerini yeniden yapılandırmayı amaçlayarak mekânın kontrolünün iktidar ve sermayeden kentliye aktarılması amacıyla politik düşünce olarak kent hakkı fikrini ortaya koymaktadır.¹⁰⁶ Ona göre kent hakkının oluşabilmesi için, karar vermeyi devletten uzaklaştırıp kentsel mekânın bir ürünü olacak şekilde yeniden düzenlenmeli ve yerleşme, konut, toplum içinde bireyselleşmenin gelişmesi, özgürlük gibi kavramlar da kentsel hakların manifestosunu oluşturmaktadır.¹⁰⁷ Kent hakkının, “tüketim hakkını ötesinde, anıtsal, estetik ve içgüdüsel

¹⁰³ Parlak, B. (2018). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Kentli Hakları Perspektifinden Kent Kültürü ve Kent Kimliğinin Dönüşümü: Bir Proje Örneği”. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, 23.

¹⁰⁴ Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 189.

¹⁰⁵ Uzunçarşılı Baysal, C. (2011). “Kent Hakkı”, Ö. Gökmen.(Editör). *Türkiye’de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri Sorunlar ve Çözüm Arayışları*. (2. Baskı). Ankara: Odak Ofset Matbaacılık, 364.

¹⁰⁶ Birer, E., Arık Çalışkan, G. (Temmuz 2014). “Mimarlık Eğitiminde Konuşul-a-mayanlar: Politika ve Siyaset”. *İdeal Kent - Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı 13, 157.

¹⁰⁷ Güler, M. (2011). “Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(1), 52.

boyutlar içerdiğini”¹⁰⁸ belirterek, “yaş ve cinsiyet gruplarının hakları (kadın, çocuk, yaşlı), toplumsal durum hakları (proleter, köylü), eğitim ve öğrenim hakkı, çalışma hakkı, kültür, dinlenme, sağlık, konut hakkı”¹⁰⁹ olduğunu ifade etmektedir. Lefebvre gibi Harvey’de kentli hakkının üzerinde durmuş ve kentli hakkını, şehrin sunduğu kaynaklara bireysel veya toplu erişim hakkından çok öte bir şey olarak, kentleşme sürecine işbirliği ile etki edip, şehri gönülümüze, ihtiyacımıza göre değiştirerek, yeniden icat etme hakkı olarak belirterek, şehrin ve kendimizin yeniden düzenlenmesinin insan hakları için değerli olduğunu, ancak bir o kadar da ihmal edildiğini ifade etmektedir.¹¹⁰ Burada kent hakkı için kenti değiştirerek kendimizin de değişiminden ve bu değişim sürecinde bireyselden ziyade toplu bir gücün kullanılmasının, kentleşme sürecinde daha etkili olabileceği söylenebilir. Ancak toplu gücün kanalize edilmesi aşamasında bazı mücadelelerde ortaya çıkmaktadır. Lefebvre’nin, bu mücadelelerin kent yaşamı üzerinde etkili olup, üretim düzeninin değiştirebilmesinin kapitalizm karşıtı güçlü grupların harekete geçirilmesiyle başarılı olunabileceğini ifade ettiği belirtilmektedir.¹¹¹ Harvey kentli hakkını, kenti değiştirerek kendini değiştirme hakkı olarak özetlenirken, Lefebvre ise değişim değerinin karşısına sahiplenme hakkını, katılım hakkını ve kullanım değerini yerleştirdiği görülmektedir.

Kent hakkı ile kentli hakkı arasındaki ilişki için Akkoyunlu Ertan’ın, Marcuse’den aktarımına göre “isteklerin kapsamı ve bakış açılarının doğasına, yansıtan siyasal ve stratejik farklılığı farklı kullanıcılarla ortaya koymak biçiminde”¹¹² özetlenirken, “kentli hakları, şehir hakkının devrimci özünü göz ardı eder ve onu makulleştirerek sisteme uyumlu hale getirme çabası”¹¹³ olarak ifade edilmesinin yanında “kentli hakları, belli bir yerde (kent) bulunmanın verdiği, aslında bireysel olarak da var olan hakların kent yönüyle birlikte kullanıldıkları haklar, bu doğrultuda genel olarak kentsel hakları yerel topluluk üyelerinin/kentlilerin hakları ve ödevleri”¹¹⁴ olarak ifade edilmektedir. Her ne kadar kent hakkı ile kentli hakkı arasında farklılık varmış gibi olsa da her ikisi de yeni kavramlar

¹⁰⁸ Oktay, D. (Mayıs 2011). “Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış”. *İdeal Kent - Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3, 11.

¹⁰⁹ Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı*. (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Eserin orijinali 1967’de yayımlandı), 131.

¹¹⁰ Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler*. (Çev. A. Deniz Temiz). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 2012’de yayımlandı), 44.

¹¹¹ Birer, E., Arık Çalışkan, G. (Temmuz 2014). “Mimarlık Eğitiminde Konuşul-a-mayanlar: Politika ve Siyaset”. *İdeal Kent - Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı 13, 157.

¹¹² Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayın No:381, 40.

¹¹³ Öner, R.V., Osmanoğulları, F. (Haziran 2017). “Kentli Haklarına Karşı Şehir Hakkı: Farklılıklar, Benzerlikler ve Eğilimler”. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 8(11), 86.

¹¹⁴ Gönüllü, G. (2014). “Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Haklar”. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 32, 33.

olduğu için üzerinde fikir birliğine varılmış bir tanımlamaya ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu çalışmamızda kent hakkı, kentsel haklar ve kentli hakkı aynı anlamda kullanılmaktadır.

Kentlerin, insan haklarının olduğu mekan olması ve kentleşmenin beraberinde getirmiş olduğu toplumsal, çevresel olumsuzluklarının giderilmesi açısından kentli hakları önem taşımaktadır. Plansız bir şekilde yapılan kentleşme ve sanayileşme çalışmaları ile beraber, nüfusta meydana gelen artış, her gün artarak devam eden tüketim alışkanlıklarının baskısı, farklı toplumsal ve ekonomik problemler ile çevre düzeninin bozulması yönünde olumsuz etkiler ortaya çıkmaktadır. Toplumsal sorunlardaki artış, konut hakkında yapılan ihlaller, yerleşim alanlarındaki yaşam koşullarında meydana gelen farklı olumsuzluklar, kent sakinlerinde, kente karşı bir sahiplenme ortaya çıkarmış ve devamında da bu olumsuzlukların çözümünde hak talepleri ortaya çıktığı görülmektedir. Devamında ise kentli haklarının farklı şekillerde seslendirilmesine neden olmuştur. Kentteki bireylerin kente dair, çevresel, kültürel, toplumsal, siyasal yönde sorunlara karşı çözüm noktasındaki karar sahibi olma istemleri kentli haklarının ortaya çıkıp gelişimini hızlandırmaktadır.

Kentli haklarına dair net bir tanım yapmak mümkün olmamakla birlikte; insan haklarının kent-kentli boyutu olarak değerlendirilerek, belli bir kentte olmanın ortaya çıkardığı bireysel hakların kent boyutuyla yeniden değerlendirilip kullanıldığı bir hak olarak ifade edildiği gibi,¹¹⁵ içinde bulunduğu toplumun bir ferdi olarak, yaşamış olduğu kentin, çevresel ve kentsel değerleri üzerindeki haklarının tamamını kapsadığı da ifade edilmektedir.¹¹⁶ Bununla beraber güvenli, temiz, çalışma imkanlarının sunulduğu, barınma ihtiyaçlarının karşılandığı, hiç bir ayrıma maruz bırakılmayarak, sağlıklı, kültürel faaliyetlerin oluşturulmasına açık, yaş ve gelir düzeyi ayrımı olmaksızın sportif faaliyetlerden yararlanılabilen, tarihi dokuya uygun kaliteli bir mimari çevreye sahip, her türlü faaliyetler arasında uyumun sağlandığı, bireylerin yönetime katılımı engelleyen unsurların ortadan kaldırılıp, teşvik edildiği bir kentte yaşamak olarak da ifade edilmektedir.¹¹⁷

Kentli hakları, “kentsel yaşam kalitesinin özünü, gerçekleşme düzeyini belirleyen, geliştirilmesi için varılması gerekli ereklere gösteren bir nitelik taşımasından”¹¹⁸ dolayı, yaşanabilir kentlerin oluşmasında itici bir güç olduğu söylenebilir. Bunun için kentli

¹¹⁵ Önder, F. (2008). “Kentli Hakları ve Yerel Siyaset”, *Yerel Siyaset*, İstanbul: Okutan Yayınları, 193-194.

¹¹⁶ Karasu, M. A. (2008). “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, *TBB Dergisi*, Sayı: 78, 38.

¹¹⁷ Keleş, R.(1994). “Kent ve Çevre Haklarının Korunması Üzerine Gözlemler”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 49(3), 278.

¹¹⁸ Geray, C. (2000). “Kenttaşlık Hakları”. O. Çitçi. (Yayına hazırlayan). *Türkiye’de İnsan Hakları*. Ankara: TODAİE, 499-500.

hakları ile “kent sakinlerinin ve özellikle kentsel alanlarda tehdit altında olduğu kabul edilen; yoksullar, çocuklar, yaşlılar, etnik azınlıklar göçmenler, cinsel dışlanmışlar, kadınlar gibi toplumsal kesimleri korumayı öncelikli olarak amaçlanmalıdır.”¹¹⁹ Toplumda bulunan bireylerden ne kadar çok bireyin dahil olup, katılımı sağlanıp benimsenirse, kentli hakları o kentte daha yaşanabilir bir ortam oluşmasında etkili olacaktır. Bu noktada kentli hakların gelişiminde “en önemli görev kentlilerin kendisine düşmektedir.”¹²⁰ Kentli hakkı genel olarak ifade edilen “yalnızca hali hazırda olanlara erişim hakkı olarak tanımlanamaz onu değiştirme”¹²¹ ve “yaşam pratikleri doğrultusunda her kentlinin yeniden üretebilme hakkı”¹²² olarak da ifade edilmektedir.

Kente dair, ortaya çıkan plansız ve yetersiz altyapı çalışmaları, kaçak kömür kullanımı ve fabrikaların sebep olduğu hava kirliliği, içmeye uygun olmayan şebeke suyu, işyeri ve konuttaki sağlıksız ortam, bozuk yollar ve devamında meydana gelen trafik kazaları, kentsel dönüşüm projeleri ile hak sahiplerinin yaşadığı problemler ve devamında yapılan çalışmalarda plansızlık ve düzensizlik, yeşil ve dinlence alanların ihtiyaca göre yetersiz olması, farklı alanlardaki çatışmalar ve devamında gelen şiddet olayları, yangın gibi bir çok problem kentteki yaşam kalitesinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilmektedir. Bütün bunların çözümünde kentli haklarının benimsenip uygulanması önem arz etmektedir. Bu noktada kentli haklarının yaşama geçirilebilmesini Tekeli için üç farklı yönden bahsetmektedir.¹²³ Bunlardan ilki bireyin bu hakları kullanırken onu tahrip edip, gasp etmesinin engellenmesidir. İkinci olarak, kişilerin davranışlarındaki gelişmeye bağlı olarak gerçekleşebilmesidir. Üçüncüsü ise bireylerin, bu hakların yaşama geçirilmesini, toplumun düzenini sağlayan devletten beklentileri şeklinde oluşmasıdır. Kentli bireyler, kentli haklarının gerçekleşmesinde her biri sorumlu olarak dayanışma ve işbirliğiyle, kentlilik bilinciyle yararlanabileceklerdir. Kentlilik bilincinin geliştiği bireyler ile kentli hakları ve devamında da kentteki yaşam kalitesinde değişim ortaya çıkacaktır. Kentli haklarının temel amacı kentteki yaşam kalitesinin artırılmasıdır. Kentteki yaşam kalitesi ise, sosyal, ekonomik ve fiziksel olarak kent tanımı içinde yer alan yerlerde dar anlam olarak “kentsel altyapı, iletişim, ulaşım, konut ve benzeri olanakların sunulma

¹¹⁹ Güler, M. (2011). “Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(1), 54.

¹²⁰ A. g. m., s. 69.

¹²¹ Özdemir, E. (Mayıs 2010). “Kentlin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar”. *İdeal Kent - Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 61.

¹²² Birer, E., Arık Çalışkan, G. (Temmuz 2014). “Mimarlık Eğitiminde Konuşul-a-mayanlar: Politika ve Siyaset”. *İdeal Kent - Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı 13, 169.

¹²³ Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 190.

düzeyinin artırılması, geniş anlamda ise, kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan bireylerin eşit, dengeli ve gereksinimleri oranında yararlanması, eğitsel, sanatsal, siyasal etkinliklere ve süreçlere etkin bir biçimde katılma olanaklarına sahip olması¹²⁴ olarak ifade edilmektedir. Kentli haklarının uygulanmasının devamlılığı açısından sürdürülebilir kentler de önem arz etmektedir. Sürdürülebilir kentler, bütün bireylerin temel gereksinimlerini eşit ve adil biçimlerde karşılanarak, bireylere gereken önemin verilip insan onuruna yaraşır yaşam olanaklarının sunulduğu, fiziksel, kentsel ve çevresel değerlere sahip çıkılarak geliştirildiği, vatandaşların yönetsel kararlara katılımında eşit olarak, yeterli imkanların sunulduğu ve bilgiye erişimin kolaylaştırılarak, emeğin sömürülmediği, kamu yararının ön plana alınarak kentli hakları başta olmak üzere tüm insan haklarının yaşamın her aşamasında hayata geçirildiği kentler olarak ifade edilebilir.¹²⁵

Evrensel nitelikli konuları barındırmasından dolayı kentli hakları, sadece belirli bir topluma ait olmamakla beraber, bütün insanların dayanışmasını ön plana almaktadır. Bu nedenle sadece bulunmuş olduğumuz zamandaki değil, gelecek kuşakların da düşünülerek korunmasının hedeflenmesi açısından, bu haklar savunulan özellikleri ve yapısı gereği evrensel bir özelliğe sahip olduğu söylenmektedir.¹²⁶ Kentli hakları, sağlık, barınma, eğitim, çalışma, eğlenme ve dinlenme gibi farklı kent imkanlarından yararlanamama durumunu ortaya çıkaran farklı eşitsizlikleri de tüm boyutuyla gidermeyi amaçlamalıdır. Bunun için kentli hakkının kullanılmasında bugünkü kuşaklar ile beraber gelecek kuşakların da sağlıklı bir yaşam süreceği kentlerin oluşturulmasında sürdürülebilirlik kavramı da önemli olarak belirtilmektedir.¹²⁷

Kentli hakları; kentin her yönüyle korunmasını ve buna ilişkin bir takım kurallar koyarak hukuksal düzenlemeler içerir. Kapsam olarak sorumluluğunu bilen insan haklarına saygılı ve gelişim olduğu bir kentte yaşama hakkı, güvenli olarak bir şehirde yaşama hakkı, ekolojik dengeleri korunmuş bir şehirde yaşama hakkı, girişim ve AR-GE'yi destekleyen bir kentte yaşama hakkı, ihtiyacın karşılanabileceği yeterli çeşitlilikte mal ve hizmetlerin halkın tercihiine sunulduğu bir kentte yaşama hakkı, kentin ekonomik gelişiminden yeterli pay alma hakkı, kültürel farklılıkların ayrımcılığa dönüşmeden bir zenginlik olarak görülüp, avantaja dönüştüğü bir kentte yaşama hakkı, kent hizmetlerinin

¹²⁴ Geray, C. (Aralık 1998). "Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler", *Türk İdare Dergisi*, Yıl 70, Sayı 421, 326.

¹²⁵ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayın No:381, 51.

¹²⁶ Gönüllü, G. (2014). "Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Haklar". *İnsan Hakları Yılığ*, Cilt 32, 33.

¹²⁷ Akkoyunlu Ertan, a. g. e., s. 40.

sunulmasında yerel yönetimlere farklı yollarla seçme-seçilme, kararlara katılım sağlanarak, denetimde bulunularak her alanda yönetişimin olduğu haklar bütünü olarak belirtilebilir.

2.2.2. Kentli Haklarının Uluslararası Kaynakları

Kentli hakları konusunda ülkelere karşı doğrudan bağlayıcılığı olan uluslararası bir belge şimdilik bulunmamaktadır. Bununla beraber birçok uluslararası belge “moral değerler”¹²⁸ olarak kabul görmekte ve kentli haklarını doğrudan ya da dolaylı olarak barındırmaktadır. Kentli haklarının tarihsel temelleri birçok farklı kaynakta 1871 tarihinde meydana gelen Paris Komüne dayandırılmaktadır. 19 Nisan 1971 tarihli bildirin amacı, sınıf temelli bir hak olmaktan ziyade kente olan göçün sebep olduğu konut krizine çözüm üretilmesini amaçlayarak, çalışma özgürlüğünün güvenceye alınması, karar alma süreçlerine vatandaşların katılımının sağlanması, düşünce özgürlüğü ve kent güvenliğinin sağlanması gibi talepleri kapsamaktadır.¹²⁹ Paris Komünü, kent için bazı hak taleplerinin dile getirildiği toplumsal bir girişim olarak “kenti özgür toplulukların birliğine esin olacak biçimde özerk bir özelliğe dönüştürecek olan belediye devrimi aracılığıyla cumhuriyetin bağımsızlığının güvence altına alınması hedefini yönelik bir yurttaş hareketi”¹³⁰ olarak ifade edilmektedir.

Kentli haklarının doğuşunun temellerinden olan ve “şehircilik anayasası”¹³¹ olarak nitelenen Atina Sözleşmesi, temel şehircilik ilkelerini belirlemek üzere Milletlerarası Modern Mimari Kongresi kapsamında 1933'de Atina'da yapılmış ve 1941'de Paris'te yayınlanmıştır. Bu anlaşma ile kent planlamasında insan merkezli olarak, sağlıklı kentsel çevreler oluşturulması yönelik ipuçları sunulmakta ve insanca, yaşanabilir koşullarda barınma ihtiyacı olarak konut hakkı, Atina Sözleşmesi ile ilk kez ifade edilmiştir.¹³²

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel bildirgesinin 25. maddesinde “Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.”¹³³ ifadesi yer alırken bildirgedeki diğer maddeler ile de farklı kentli haklarına temel teşkil ettiği görülmektedir. 1. Madde ile bütün insanların onurlu olarak eşit ve birbirlerine karşı

¹²⁸ Karasu, M. A. (2008). “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, *TBB Dergisi*, Sayı: 78, 41.

¹²⁹ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N.(2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 131.

¹³⁰ Akkoyunlu Ertan, K. (1997). “Kentli Hakları”. *Amme İdaresi Dergisi*, 30(3), 39.

¹³¹ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Basım). Ankara: TODAİE Yayın No: 381, 87.

¹³² Akkoyunlu Ertan, a. g. m., s. 40.

¹³³ http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf

kardeşlik anlayışına sahip davranması, 2. Madde eşitlikten, 3. Madde yaşamak ve kişi güvenliğinden, 5. Madde işkence ve onur kırıcı davranışa karşı durma, 7. Madde herkesin yasa önünde eşit olması ve kimseye ayırım gözetilmemesi, 12. Madde özel yaşam, konut dokunulmazlığı ve haberleşmeye müdahale edilmemesi, 13. Madde oturma ve serbest dolaşma hakkı, 17. Madde mülkiyet hakkı, 21. Madde yönetime katılma, 24. Madde dinlenme ve eğlenme hakkı, 26. Madde eğitim hakkı ve 27. Madde kültürel yaşam ve bilimsel gelişmeye katılma hakkı gibi maddeler kentli haklarıyla ilişkili olarak ifade edilebilir.

Yine 1950 yılında Roma’da imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin¹³⁴ 2. Maddesi ile yaşama hakkı, 5. Maddesi ile birey özgürlüğü ve güvenlik hakkı, 8. Maddesi ile özel ve aile hayatına saygı ve konut güvenliği hakkı, 9-10. Maddeler ile düşünce, din, ifade özgürlüğünden, 11. Madde ile toplantı ve dernek kurma özgürlüğünden, 14. Maddesinde ayrımcılık yasağı ile eşitlik hakkı tanınmıştır. Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Paris’te imzalanan 1952 tarihli Ek Protokol’ün 1. Maddesi ile mülkiyetin korunmasından, 2. Madde ile eğitim hakkından, 3. Madde ile serbest seçim hakkından bahsedilebilir. Ayrıca bu sözleşmeye Strazburg’da 1963 tarihinde ek olarak yapılan 4 nolu protokolün 2. Maddesi de her bir bireye usulüne uygun olarak serbest dolaşım özgürlüğü ve ikametgah seçebilme hakkı tanıdığı görülmektedir.

Kentli haklarının gelişmesinde uluslararası sözleşmelerin yanında yapılan bazı toplantılar da katkı sağlamıştır. Çevre hakkı uluslararası ortamda ilk kez Haziran 1972’de Stockholm’da toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansında gündeme gelmiş ve insan çevresi ile ilgili insanlara ışık tutarak rehberlik edecek bazı hususlara değinilmiştir. İnsanın çevreyi oluştururken aynı zamanda çevre tarafından da biçimlendirildiği ve bu biçimlenmenin gerek ahlaki gerek sosyal veya manevi gibi farklı şekillerde oluşabileceği belirtilmekte, gelişen teknoloji ile bu etkileşimin daha da artacağı ancak bu noktada çevrenin korunarak geliştirilmesi hem beklenen hem de bütün devletlerin üzerine düşen bir görev olarak karşımıza çıktığı değinilen hususlardan ön plana çıkarılmıştır. Bu konferansın bitiminde ise 26 ilkeden oluşan Stockholm Bildirgesi yayınlanmıştır. 1. İlkede “özgürlük, eşitlik, ve kaliteli bir çevrede onurlu ve yeterli yaşam şartları sağlanmış olarak yaşamak insanların temel bir hakkı”¹³⁵ olduğu belirtilirken sonraki ilkelerde ise ekosisteme zarar vermeden, çevreyi ve doğal kaynakların gelecek kuşakların da hakkı

¹³⁴ <http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainسانhaklarisozlesmesi.pdf>

¹³⁵ Türkiye Barolar Birliği. (2014). *Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri*. (2. Baskı). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayın No:247. Şen Matbaa, 67.

olduğu bilinciyle aktarılması gerektiği, bununla beraber ulusal kurumlar oluşturularak politikaların bu çerçevede yapılması konusunda çalışmaların yapılması ile beraber gelişmekte olan ülkelerin de bu konuda desteklenmesi gerektiği de vurgulanmıştır.

1972, 1992 ve 2012 Çevre Kalkınma Konferanslarına koşut olarak düzenlenen HABİTAT toplantılarının ilki olan HABİTAT I, 1976 yılında Vancouver kentinde Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı olarak düzenlenmiştir. Habitat I ile Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma çerçevesini ilk olarak çizen 1972 Stokholm Konferansı sonucunda kabul edilen “İnsan Hakları”, “Ekonomik ve Sosyal Kalkınma” ile “Çevrenin Korunması”nı, kentleşmeye uyarlayarak uluslararası bir yol haritası oluşturması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda kabul edilen “İnsan Yerleşimleri Vancouver Bildirgesi” insan yerleşimleri politikalarında hiçbir ayırım gözetilmeden, gıda, barınma, temiz su, istihdam, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik başta olmak üzere, toplumların temel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği ilkeleri temel alındığı görülmektedir.¹³⁶ Konferansın yapıldığı dönemde kentleşme ve etkileri nadiren yankı bulurken, tarihin en büyük kırdan kente göç hareketinin yaşanmış olması, ilaç sektöründeki gelişmelere bağlı olarak kentlerdeki nüfusun çok hızla artışa geçmiş olması barınma ve kentleşmenin ortak değerlendirilmesi gereken küresel konular olduğunun fark edilmesini sağlamıştır.¹³⁷ HABİTAT I, konut, yerleşme ve kentleşme sorunlarını dünya ölçeğinde ele alınarak, barınma sektörünün gelişimi ve tüm ülkelerdeki insan yerleşimi koşullarının iyileştirilmesi için işbirliği olarak özetlenebilir.¹³⁸

Stockholm’da yapılan konferanstan 20 yıl sonra Haziran 1992’de Rio’da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans Rio Zirvesi olarak da bilinmektedir.¹³⁹ Küreselleşmenin yaratmış olduğu olumsuzluklar karşısında bu olumsuzlukları azaltmak için neler yapılabileceğinin planlanıp, ana tema olarak da çevreden hareketle sürdürülebilir gelişme olmasına ile beraber dünya genelinde yoksulluğun önlenmesi ve katılım olgusuna değinilmesi açısından önemlidir. Zirve sonunda, 27 bağlayıcı ilkenin yer aldığı Çevre ve Kalkınma Üzerine Rio Deklarasyonu(Bildirisi), Gündem 21, Orman İlkeleri Raporu, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi olmak üzere beş Rio Belgesi düzenlenmiştir. Rio Bildirgesi’nde kentli haklarının gerçekleşmesi açısından dolaylı da olsa önemli

¹³⁶ <http://www.mfa.gov.tr/bm-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa>

¹³⁷ <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746>

¹³⁸ Akkoyunlu Ertan, K. (1997). “Kentli Hakları”. *Amme İdaresi Dergisi*, 30(3), 40-41.

¹³⁹ <http://www.ncsa-turkey.cevreorman.gov.tr/rio-sozlesmeleri.aspx>

konulara değinilmiştir. Bildirgenin 1. ilkesinde, insanın kalkınmanın merkezinde olduğu vurgulanıp, doğa ile uyumlu sağlıklı yaşam hakkı olduğu belirtilmiş, 5. ilke ile eşitsizliğin azaltılmasından, 10. ilke ile çevre konularında tam olmasa da katılım hakkından, 16. ilke ile çevreyi koruma maksatlı “kirleten öder” yaklaşımının olduğu ilke ön plana çıkmaktadır.¹⁴⁰ Bildirge çevre ve kenti ilgilendiren haklar açısından önem arz etmektedir. Zirvede bir diğer önemli belge de bir eylem planı olarak yerel yönetimlerin önemini yansıtan Gündem 21 olarak karşımıza çıkmaktadır. Gündem 21’in paralelinde ele alınan Yerel Gündem 21 ile sürdürülebilir kalkınma sürecinde dört ana hedef ortaya konmaktadır. Her ülkedeki yerel yönetimlerin, kent halkı ile katılımcı bir süreç başlatması; yerel yönetimlerin kendi aralarında ve uluslararası ölçekte işbirliği halinde olması; yerel yönetimdeki farklı yönetim kademesinin işbirliği ve eşgüdümü geliştirilmesi; yerel yönetimlerin karar alma ve uygulama aşamasında kadın ve gençlerin katılımının artırılması olarak ifade edilmektedir.¹⁴¹

HABİTAT I’den 20 yıl sonra Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı(Habitat II) Haziran 1996’da İstanbul’da düzenlenen konferansla yenilenmiştir. Ana tema olarak herkese uygun konut ve kentleşen dünyada sürdürülebilir insan yerleşimleri seçilmiştir.¹⁴² Katılım gücünün öneminin arttığı, yerel yönetimlerin güçlendirilerek, kentleşmenin bir fırsat olarak değerlendirilip, kentlerin küresel büyümenin motoru olduğu ifade edilmiştir.¹⁴³ Konferans sonucunda, “İnsan Yerleşimleri hakkında İstanbul Bildirgesi” ile “Habitat Gündemi” kabul edilmiş ve Habitat Gündemi, 1992’de “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı” sonucunda kabul edilen “Gündem 21”in temel ilkeleri ile “Sürdürülebilir İnsan Yerleşimleri” başlıklı 7. bölümündeki hedefleri temel alarak, “herkes için uygun barınma” ve “insan yerleşimlerinin sürdürülebilir şekilde geliştirilmesi” ile beraber kalkınma odaklı bir yaklaşımla uluslararası düzeyde hedef ve tavsiyeler içermektedir.¹⁴⁴ HABİTAT I ile HABİTAT II karşılaştırıldığında HABİTAT I’in, konut ve yerleşim sorunlarına yönelik politikalarda devleti merkeze aldığı görülmekte iken, bu durumun HABİTAT II ile devletin yerini sivil toplum örgütlerinin aldığı ve böylece hedeflere ulaşabilmek için katılım daha da önemli olarak ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

¹⁴⁰ http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminci-yuzyilda/cevre_ve_kalkinma.htm

¹⁴¹ <http://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa>

¹⁴² Geray, C. (1996). “Yerel Yönetimler ve Habitat II”. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5(3), 6.

¹⁴³ <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746>

¹⁴⁴ <http://www.mfa.gov.tr/bm-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa>

1992'deki Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan 20 yıl sonra Haziran 2012 tarihinde yeniden Rio'da Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Rio+20) düzenlenmiş ve bu zirve ile önceki zirveden bu yana sürdürülebilir kalkınma, yoksulluğun azaltılması gibi konularda kayda değer bir ilerlemenin gerçekleştirilemediği belirtilmiştir. "İstedığımız Gelecek" adı verilen zirve ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki kalkınma düzeylerindeki farkların kapatılarak yoksulluğun ortadan kaldırılması, insana yaşarır sosyal bir çevrenin geliştirilerek okyanuslar ve denizler, afet riskini azaltma, iklim değişikliği, ormanlar, biyolojik çeşitlilik, çölleşme, kimyasallar ve atıklar gibi farklı alanlardaki problemlerin çözümü ve çevrenin korunması amacına yönelik¹⁴⁵ ve yerel yönetimlerin desteklenerek, karar alma sürecinde yoksul kesimlerin de sürece dahil olduğu bir katılım anlayışının temel alınarak, yaşanabilir konutların oluşturularak gecekondü bölgelerinin iyileştirilmesi, bütün bireyler için güvenli ve sağlıklı yaşam alanının oluşturularak yaygınlaştırılması, güvenilir, sağlıklı içme suyunun temini, kaliteli temiz hava ve kentsel planlamaların iyileştirilmesi RİO+20 Zirvesi'nde kentli haklarına yönelik vurgulanan politikalardan bir kısmıdır.¹⁴⁶

HABİTAT II'den 20 yıl sonra 2016 yılında Kito'da Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Konferansı (Habitat III) olarak yapılan toplantı Dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yaşadığı bir dönemden dolayı dönemin yeni sorun ve ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçlamıştır. Toplantının sonunda kabul edilen "Yeni Kentsel Gündem", daha iyi ve sürdürülebilir bir gelecek için ortak bir vizyon oluşturmaktadır.¹⁴⁷ Yeni Kentsel Gündem, 2015'te New York'ta Kabul edilen "2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi"ni temel almakta ve "herkes için kent" ana teması çerçevesinde, "kimsenin geride bırakılmaması" anlayışıyla, toplumun tüm kesimlerinin kent hayatına hiçbir ayırım gözetilmeden dâhil edilmesini hedefleyerek, iklim değişikliği ve çevrenin korunmasını ön plana çıkarmaktadır.¹⁴⁸

Bunların haricinde 1961 tarihli "Avrupa Sosyal Şart" ekonomik ve toplumsal hakları barındırması; 1966 tarihli BM "Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi" siyasal haklar ile ilgili düzenlemeleri; 1982 tarihli "Doğa Şartı" çevre hakkının uygulamaya geçirilmesi için yükümlülükleri belirlemesi; 1987 tarihli Dünya Kalkınma ve Çevre

¹⁴⁵ http://www.surdurulebiliralkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/06/Future_We_Want.pdf

¹⁴⁶ Gönüllü, G. (2014). "Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Haklar". *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 32, 40.

¹⁴⁷ <http://habitat3.org/the-new-urban-agenda>

¹⁴⁸ <http://www.mfa.gov.tr/bm-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa>

Komisyonun “Ortak Geleceğimiz” raporu gelecek kuşakların yaşama hakkını,1989 tarihli “Lahey Bildirisi” onurlu yaşama hakkını; 1990 tarihli “Paris Şartı” çevrenin korunması için yönetenlerin seçmenlere hesap vermesi olarak; 2002 tarihli Johannesburg’ta düzenlenen “Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi” yoksulluğu ortadan kaldırılması, doğal kaynakların yönetimi ve sürdürülebilir anlayışına yönelim açısından ön plana çıkarak kentli haklarına dolaylı veya doğrudan kaynaklık eden uluslararası çalışmalardan bazılarıdır.¹⁴⁹

2.2.2.1. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Avrupa Konseyi tarafından 15 Ekim 1985 tarihinde üye ülkelerin imzasına açılıp, 1 Eylül 1988 tarihinde yürürlüğe giren “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı”, Türkiye’de 21 Kasım 1988 tarihinde imzalamış ve 3 Ekim 1992 tarihli 21364 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.¹⁵⁰ “Kentli haklarının uygulanması ve geliştirilmesi bakımından büyük bir önem taşıyan”¹⁵¹ şart, halka en yakın kuruluşlar olarak yerel yönetimleri, yönetsel, ekonomik ve siyasal olarak geliştirmek amacıyla üç ana bölümden oluşmaktadır.¹⁵² Önsözde, Avrupa Konseyini amacından bahsedilip, halkın yönetime katılma hakkının yerel düzeyde olacağı belirtilmekte; birinci bölümde ise, seçilmiş yöneticilerin çalışma koşulları, , mali özerklik, yerel ve merkez işbirliği, yönetsel denetim, yerel yönetime görev ile orantılı gelirin sağlanması; ikinci bölümde şartı onaylayan devletlerin yükümlülükleriyle ilgili kurallar yer almaktadır. Şartın devletler nezdinde uygulanıp uygulanmadığını kontrol eden veya nasıl uygulanacağına yönelik bir sistemin bulunmamasıdır. Üçüncü bölümde ise şartın yürürlüğe girmesi ve sonraki aşamalar için düzenlemeler bulunmaktadır.¹⁵³

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, özellikle katılımı ön plana çıkarıp, yerel halkın günlük yaşam içinde etkili olan kararlar almasında katılım fırsatları sunarak yerel halka daha yakın olan yerel yönetimlerin haklarını koruyan düzenlemelerden dolayı kentli hakları konusunda ön plana çıkan uluslararası bir belgedir.¹⁵⁴ Şartı’ndaki yerel özerklik, “yerel makamların yasal sınırlar çerçevesinde kamusal hizmetlerin önemli bir bölümünü

¹⁴⁹ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 132, 133, 134.

¹⁵⁰ https://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.php?kod=49&turu=ua

¹⁵¹ Karasu, M. A. (2008). “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, *TBB Dergisi*, Sayı:78, 42.

¹⁵² http://www.tbb.gov.tr/mevzuat/kanunlar/Avrupa_Yerel_Yonetimler_ozerklik_Sarti.pdf

¹⁵³ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. *a. g. e.*, s. 189,90.

¹⁵⁴ Ökmen, M. (2013). “Bir İnsan Hakkı Olarak Kent Hakkının Geliştirilmesi ve Yerel Yönetimler Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları”, S. Kalem Berk ve P. Uyan Semerci (Yayına Hazırlayanlar) *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları*. (Birinci Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:415, 36.

kendi sorumlulukları altında ve yerel halkın çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve olanağı¹⁵⁵ olarak belirtilmekte ve şartın, yerel yönetimlerin görev ve yetkilerinin belirlenmesi için kullanılan ölçütler olarak vurgulanmaktadır.

Şart'ın sunduğu bazı önemli haklar;¹⁵⁶ yerel yönetimlerin yasal mevzuatla güvence altına alınması (m.2), yönetim kademesinin vatandaşın katılımı sağlanarak seçimle belirlenmesi (m.3/2), yerel yönetimin kapsamı(m.4), yerel yönetimlerin sınırları ile ilgili kararlarda halka sorulup karar verilmesi (m.5), yerel yönetimler kendi yönetim yapılarını kendileri oluşturabilmesi (m.6/1), yerel düzeyde seçilmişlerin görevlerini özgürce yapabilmesi (m.7/1), merkezi yönetimin yerel yönetim üzerindeki denetiminin mevzuata uygun olarak yapılması (m.8/1), yerel yönetimlerin mali kaynağının mevzuata uygun olarak sorumlulukları ile orantılı olması (m.9/2) maddelerden bazılarıdır.

Türkiye, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'ndaki bazı maddelere çekince koymuştur. Çekince konulan bu maddelerden özellikle 4/6, 6/1, 8/3, 9/6 ve 11 maddeler önemlidir. 4/6, kendilerine tanınmış olan haklardan tamamen yararlanabilmesini içerir; 6/1, merkezi yönetimlerin yerel yönetimler üzerinde yapı, personeli ile ilgili karar ve düzenlemede bulunamaması; 8/3,yerel yönetimlerin takdir yetkisi ve etkinliklerin sınırlandırılmamasına ilişkin güvence sağlanması; 9/6, yerel yönetimlerin gelir kaynaklarının, merkezi yapıya olan bağımlılıklarını azaltacak şekilde artırılması istenmekte; 11. madde ile de yerel yönetimlerin yargısal korunması ile yetki gaspı ve özerkliğin çiğnenmesi gibi hareketleri engelleme amacı taşımaktadır.¹⁵⁷

Çekince konulara maddeler için, vesayet denetimine, vesayetle korunmak istenen yararlarla orantılı olması durumunda izin verilmesi, hizmetlerdeki maliyetlerin hesaba katılarak kaynak sağlanması, yerel yönetimlere yapılacak olan mali kaynakların mümkün olduğunca temel özgürlükleri ortadan kaldırmaması konularını kapsadığı görülmektedir.¹⁵⁸

Şart, genel olarak incelendiğinde, küreselleşmenin karşısında yerelleşmenin ön plana çıkarılarak belli ilke ve amaçlar doğrultusunda yerel özerkliğin oluşturulmasına yönelik olduğu söylenebilir.

¹⁵⁵ Koyuncu, B., Coşkun, B. (2003). “Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik”, A. Nohutçu, A. Balcı, N. K. Öztürk, B. Coşkun.(Editörler). *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*. (Birinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 285.

¹⁵⁶ https://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.php?kod=49&turu=ua

¹⁵⁷ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 190,191.

¹⁵⁸ Karakılçık, Y. (2016). *Yeni Yerel-Bölgesel Gelişmeler Işığında Yerel Yönetimler*. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 56.

2.2.2.2. Avrupa Kentsel Şart 1-Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu

Kentli hakları farklı zamanlarda farklı uluslararası toplantılarda ele alınmış olsa da, bu hakların bir metin olarak ortaya çıkması ancak Avrupa Kentsel Şart ile olmuştur. Bu şart, Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nın Strazburg'da Mart 1992'deki yapılan toplantısında kabul edilmiştir. Kentli hakkının içeriğine dair açık ve somut ilkeler içeren ve diğer birçok metinden farklı olarak hükümetlerin değil, yerel yönetimlerin imzasına açılan şart, Türkiye tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen şimdilik hiçbir belediye tarafından imzalanmamıştır.¹⁵⁹ Yerleşmelerdeki yaşamın daha da iyi olmasını amaçlayarak Avrupa Konseyi'nce 1980-1982 tarihleri arasında “Yerleşmelerde Daha İyi Yaşam” sloganı ile “Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası” kapsamında, halk ve yerel yönetimlere yönelik geliştirilen kampanya, mevcut konut stoku ve çevrenin iyileştirilmesi, sosyal ve kültürel olanakların oluşturulması ile beraber “toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesi”ne önem verdiği görülmektedir. Avrupa Konseyi tarafından farklı çalışmalarda dile getirilen temel hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik gelişmeler doğrultusunda, Avrupa'daki birçok ülkede uygulanabilecek rehberlik niteliğinde evrensel ilkeler tanımlandığı Şart'ta “işbirliği ve dayanışma” ilkeleri ön plana çıkmaktadır. Şart, yaşam kalitesini arttırmak için kentlerin çeşitli sorunlarını yakından tanıyıp çözümde de yerel halkın karar verme sürecine dahil etme amacıyla “işbirliği ve dayanışmayı” gerekli görmektedir.¹⁶⁰

İnsan haklarındaki soyutluğu, kentli hakları çerçevesinde daha somut hale getirerek “yerel demokrasi ve yerinden yönetim kavramlarını halkın katılımıcılığı boyutu ile öne çıkaran”¹⁶¹ şart, Avrupa Konseyi'ne üye olan devletlerden ziyade bu devletlerin barındırdığı yerel yönetimlere hitap etmekte ve kentlerde yaşayan insanların kentli olmalarından dolayı bazı kentsel hizmetlerden yeterince ve kolayca yararlanabilmelerini hedeflediği görülmektedir.¹⁶² Ayrıca yerel yönetimler için pratik bir kent yönetimi oluşturarak, sonraki süreçte yapılabilecek “Kentli Hakları Kongresi” için temel ilkeleri belirtmek, kentlerle ilgili uluslararası arena da verilecek ödüllere bu ilkeler çerçevesinde

¹⁵⁹ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye'de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 153.

¹⁶⁰ Pektaş, E. K., Akın, F. (2010). “Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve Türkiye”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 12(2), 27, 28.

¹⁶¹ Göktürk, A. (1997). “Avrupa Kentsel Şartı ve Türkiye'den Bir Örnek: Ankara”. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 21(200), 82.

¹⁶² Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 298.

temel oluşturmak ve Avrupa Konseyi'nin fiziksel çevre ve yasalarıyla ilgili yaptırımları için “vize” oluşturmayı amaçladığı da söylenebilir.¹⁶³

Avrupa Kentsel Şart'a göre olması gereken ideal bir kent; kentli haklarını koruyup, halka en iyi yaşam koşullarını sunarak, değerlerini o kentte yaşarken, çalışıp ticaret yapabildiği, eğitim çalışmalarının yanında eğlenip birçok kültürel faaliyete katılım sağlandığı, farklı gereksinimlerin (yaşam, çalışma, trafik, dinlenme gibi) bir arada yapılabildiği yaşam ortamı sunan mekan olarak ifade edilmektedir. İdeal kent, başka bir ifadeyle belirtilecek olursa “sadece belediyesi ile değil, merkezi ve yerel idaresi, özel sektörü ve halkıyla ortak karar verebilen bir kenttir.”¹⁶⁴

Şart aynı zamanda “kentsel gelişme ve kent sakinlerinin sahip olması gereken hakları doğrudan vurgulayan ilk belgedir ve söz konusu bu yönüyle, kentsel haklar konusuna değinen diğer belgelere göre farklılık”¹⁶⁵ oluşturmaktadır.

Avrupa Kentsel Şart metni, 20 maddeden oluşan Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu ve 13 maddeden oluşan Avrupa Kentsel Şart İlkelerinden oluşmaktadır. Şartta belirtilen Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonuna göre kent sakinleri özetle şu haklara sahiptir;¹⁶⁶

Güvenlik hakkı; suçtan arınmış, emin ve güvenli hakkı,

Kirlenmemiş ve sağlıklı bir çevre; doğası ve doğal kaynakları korunan bir çevrede yaşama hakkı,

İstihdam hakkı; istihdam olanaklarıyla kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanıp, ekonomik kalkınmadan pay alabilme hakkı,

Konut hakkı; özel hayatının korunduğu, sağlıklı ve yeterli konut alabilme hakkı,

Dolaşım hakkı; yaya ile trafiğin birbirine engel olmadan uyumlu bir şekilde hareket edebildiği altyapı hakkı,

Sağlık hakkı; beden ve ruh sağlığını bozmayacak şekilde koşulların oluşturulması,

Spor ve dinlenme hakkı; her bir bireyin boş vaktini değerlendirip, spor yapabileceği imkanların oluşturulması,

Kültürler arası kaynaşma hakkı; farklılık ve kültürlerin barışı

Kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre hakkı; tarihi ve kültürel mirasın korunduğu estetik mekanların oluşturulması,

¹⁶³ Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi, 58, 59.

¹⁶⁴ Karasu, M. A. (2008). “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, *TBB Dergisi*, Sayı:78, 43, 44.

¹⁶⁵ Gönüllü, G. (2014). “Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Haklar”. *İnsan Hakları Yılığ*, Cilt 32,

¹⁶⁶ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>

İşlevlerin uyumu; yaşama, çalışma, eğlenme, sosyal etkinlikler vb. birbiriyle uyumlu olması,

Katılım hakkı; bürokratik engellerin ortadan kaldırıldığı, yönetimlere katılım olanaklarının sunulması,

Ekonomik kalkınma hakkı; yerel yönetimlerin ekonomik kalkınmada doğrudan veya dolaylı sorumluluk sahibi olması,

Sürdürülebilir kalkınma; ekonomik kalkınma ile çevrenin korunmasında uyumun sağlanması,

Mal ve hizmet hakkı; erişebilir, kaliteli mal ve hizmeti yerel yönetim, özel sektör veya her ikisinin ortaklığı ile sağlanması,

Doğal zenginlikler ve kaynaklar; doğal kaynak ve değerlerin belde yaşayanların yararı gözetilerek korunması ve idaresi,

Kişisel bütünlük hakkı; bireyin ahlaki, sosyal, kültürel, ruhsal gelişimine yönelik kentsel koşulların oluşturulması,

Belediyeler arası işbirliği; kişilerin buldukları belde veya diğer beldelerin çalışmalarına katılım konusunda özgür olmaları,

Finansal yapı ve mekanizmalar; deklarasyondaki hakların sağlanabilmesi için, yerel yönetimlerin gerekli mali kaynağı bulmada yetkili kılınması,

Eşitlik hakkı; tüm hizmetlerin herkese adil ve eşit sunulmasında yükümlüdür.

Deklarasyonda belirtilen hakları, yönetimler ve siyasal iktidarlar koruyup geliştirmeleri gerekmektedir. Bu hakların gelişmesi vatandaşların yaşanılan kenti, benimseyip, dayanışma ve sorumluluk bilinciyle hareket etmelerine bağlıdır. Avrupa Kentsel Şart, kentli hakları için geniş bir çerçeve çizerek ekolojik denge, her türlü altyapı, barınma, çalışma, kültürel miras, katılım, bilgilenme gibi kentsel yaşamın her alanında kentli haklarının gözetilmesi amacını taşıdığı görülmektedir.¹⁶⁷

Avrupa Kentsel Şartı İlkelerinin ana başlıkları ise; ulaşım ve dolaşım, kentlerde çevre ve doğa, kentlerin fiziki yapıları, tarihi kentsel yapı mirası, konut, kent güvenliğinin sağlanması ve suçların önlenmesi, kentlerdeki özürsüz ve sosyo-ekonomik bakımdan engelliler, kentsel alanlarda spor ve boş zamanları değerlendirme, yerleşimlerde kültür, yerleşimlerde kültürlerarası kaynaşma, kentlerde sağlık, halk katılımı, kent yönetimi ve kent planlaması ve kentlerde ekonomik kalkınma şeklinde sıralanabilir.¹⁶⁸

2.2.2.3. Kentsel Şart 2 - Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto

Kentlerde yaşanan sorunların insan hakları çerçevesinde yaklaşılarak, çözümü konusunda kentli haklarının kurumsallaşması açısından başlangıç kabul edilen Avrupa

¹⁶⁷ Akkoyunlu Ertan, K. (1997). "Kentli Hakları". *Amme İdaresi Dergisi*, 30(3), 42.

¹⁶⁸ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>

Kentsel Şart 1'den sonra dünyada meydana gelen hızlı değişimler kentlerde meydana gelen sorunların farklılaşarak artmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan yeni sorunların çözümü konusunda, kentli halkları için yeni bir kentsel yaşam çerçevesi çizip, yeni bir ortak yaşam tarzı ve kent yaşamına dair yeni bakış sunma amacıyla 1992'de kabul edilen Avrupa Kentsel Şart 1 gözden geçirilerek yeni bir başlıkla, Mayıs 2008'de Avrupa Kentsel Şart-2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁹ Strazburg'da kabul edilen yeni şart ile, Avrupa yerel yönetimlerini, sürdürülebilir yaşam alanları kurmaya zorlayarak, ilk şarttan sonraki süreçte meydana gelen gelişmeler ışığında, ilk şarttaki bulunan bazı ilkelerin yeniden tanımlanıp, tamamlanma ve güncellenmeye çalışıldığı görülmektedir.¹⁷⁰

Avrupa Kentsel Şart-2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto, giriş, sonuç ve 5 ana başlıktan oluşup, toplam 85 maddeden oluşmaktadır.¹⁷¹ Manifesto amacını 8. madde de şöyle açıklamaktadır.

“Ancak Kongre, kentsel gelişmeye ilişkin bu uluslararası referans belgelerinin çeşitliliğini dikkate alarak, Avrupa Kentsel Şartı'nın bazı ilkelerinin yeniden tanımlanması gerektiğini düşündü. İlk Avrupa Kentsel Şartı, bir eşik olma niteliğini korusa da, ona eklemeler yapmak ve güncelleştirmek gereğini duyduk. Yeni bir yüzyılın doğduğu aşamada ortaya çıkan yeni bir kentlilik şeklini yansıtan bu Manifesto, işte bunu amaçlamaktadır.”

Şartta bulunan 5 ana başlık ve içeriklerini kısaca açıklamak gerekirse;

Avrupa Kent Müktesebatı ve Yeni Bir Kentlilik Olasılığı; kentler kentlilerindir düşüncesiyle, kentlerin ve kasabaların gelecek nesillere aktarılması gereken kültürel, sosyal ve ekonomik değerler olduğu ifade edilmektedir.

Kentliler Olarak Kent ve Kasaba Halkları; yerel düzeyde katılım-demokrasi ilişkisinin farklı şekillerde oluşturulup, halkın kentle ilgili konularda katılımının sağlanıp etkin bir yönetim sisteminin kurulması üzerinde durulmaktadır.

Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar; kentte bulunan kamu değerlerinin erişilebilir olması, çevreye, doğal kaynaklara verilen zararı engelleyerek ekolojinin gelişmesine destek olacak politikaların yapılması olarak belirtilebilir.

Uyumlu Kentler ve Kasabalar; herkesin iyi bir yaşam kalitesine sahip olup, eğitim, sağlık, konut, sosyal imkanlar gibi hizmetlerin yanında erişiminin noktasında da problemlerin

¹⁶⁹ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye'de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 184, 185.

¹⁷⁰ Pektaş, E. K., Akın, F. (2010). "Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve Türkiye". *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 12(2), 34.

¹⁷¹ https://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.php?kod=696&turu=ua

ortadan kaldırıldığı, dışlayıcı olmayan, farklılıklara saygılı sosyal ve mekansal uyum olarak belirtilebilir.

Bilgi Temelli Kentler ve Kasabalar; küreselleşme ile ortaya çıkan bireyleri tek tipleşme tehlikesine karşı kültür ve kimliklerin korunması, medeniyetlerin buluşma noktası olan kentlerin bilgi temelli yenilikler için teknolojik kentlerin önemi ve mimari kalitenin artırılması üzerinde durulmuştur.

Kentsel Şartı 2, kentsel hizmetlerin toplumun hiç bir kesimini dışlamadan herkes tarafından paylaşılması gerektiğini, kentli haklarının gelişip yaşanabilir kentlerin ancak bu şekilde olabileceğine yönelik önemli bir talep olarak ifade edilmektedir.¹⁷²

¹⁷² Güler, M. (2011). “Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(1), 63.

3.KENTLİ HAKLARININ KULLANILMASINDA ETKİLİ OLAN KURUM, KURULUŞ VE FAKTÖRLER

3.1.Kentli Haklarının Kullanılmasında Etkili Olan Kurum ve Kuruluşlar

Son yıllarda insanların çoğunun kentlerde yaşadığı ve kentlerin de hızlı bir büyüme, gelişme gösterdikleri dikkate alındığında hem kentlerde ortaya çıkan sorunların çözümünde hem de kentlerde yaşayan bireylerin kentli haklarının geliştirilip bu haklardan yararlanma ve yaşam kalitelerinin artırılması konusunda bazı çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmaların yapılarak, kentli haklarının geliştirilip, yaşama geçirilmesi ve kentsel yaşam kalitesinin artması konusunda etkili olan kurum, kuruluş ve organizasyonlar bulunmaktadır. Burada her birinin etki alanı birbirinden farklı olmakla beraber; merkezi yönetim, yerel yönetimler, kent konseyleri, basın yayın kuruluşları ve farklı alanlarda çalışmalar yürüten Sivil Toplum Kuruluşları ön plana çıkmaktadır. Kentli haklarının geliştirilip hayata geçirilmesinde etkili olan bu yapılar kentli hakları ile ilgili yapacakları çalışmaların daha etkin ve verimli olması için birbirleri ile işbirliği halinde olmaları gerekmektedir. Kentli haklarının korunup, kentsel yaşam kalitesinin artması sadece kentte yaşayan bireyler için değil; ziyaret, sağlık, gezi, eğitim, eğlence ve diğer faaliyetler için de kentte bulunan veya gelip geçenleri de kapsayacak şekilde oluşturulmalıdır. Daha iyi yaşam olanakları sunmak için kentlerde yapılacak olan eğitim ve kültürel faaliyetler, yaşanabilir mekanlar, kentsel doku, ulaşım ve dolaşım, sağlam ve yeterli altyapı, fazladan desteğe ihtiyaç duyan engelli, yaşlı, yoksul bireyler, çevre ve doğa ile ilgili çalışmalar, çalışma koşulları gibi kentli bireyleri ilgilendiren sosyo-ekonomik ve kültürel tüm çalışmalarda, çalışmayı yapan oluşumlar hem birbirleriyle hem de çalışmalardan etkilenenler ile işbirliği ve uyum içinde olmalıdırlar.

3.1.1. Merkezi Yönetim

Anayasanın *İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzel kişiliği* başlıklı 123. maddesinde “İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.”¹⁷³ hükmü ve *Merkezi idare* başlıklı 126. maddeye göre de “Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafi durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.”¹⁷⁴ ifadesi yer almaktadır. Merkezi

¹⁷³ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

¹⁷⁴ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

yönetim, hizmetlerin sunulması konusunda gerekli yetkilerin Devlet merkezindeki idare tarafından, tüm kararların Devlet tüzel kişiliği adına alınması ve hizmet türlerine göre tüzel kişilikleri olmayan bakanlıklar ve bakanlıkların taşra örgütlenmesi ile yürütülmesidir.¹⁷⁵ Merkezi yönetimin tek başına uygulanmayıp yerinden yönetim ilkesi ile yetki genişliği uygulanarak işletilmektedir.¹⁷⁶ “Merkezi yönetim, gerek sahip olduğu yasal yetkiler gerekse mali kaynaklar sayesinde planlı, yaşam kalitesi yüksek bir toplum yaratmak yükümlülüğü altında”¹⁷⁷ olmakla beraber bunu da Anayasası'nın ilgili bölümlerince kıyı, orman, toprak varlığının korunması, konut ihtiyacına yönelik çalışmaların yapılması, sağlıklı bir çevre oluşturulması gibi kentli hakları kapsamında sayabileceğimiz bazı düzenlemeler de Devletin sorumluluğu altında bulunmaktadır.

Yapmış oldukları birçok hizmet gibi kentli hakları konusunda da aynı vatandaş kitlesine hitap etmelerine rağmen, bazı kentsel hizmetler merkezi yönetim bazı kentsel hizmetler ise yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir. Merkezi yönetim, adalet, ekonomi, iç ve dış güvenlik, diplomasi, eğitim, ulusal planlamalar, sağlık, denetim gibi ulusal bazı politikalar ve kentli hakları konusunda etkili olan diğer kurum, kuruluş ve oluşumların da kuruluş ve işleyişine yönelik bir takım kurallar oluşturmaktadır. Her ne kadar Kentsel Şart 1, kentli haklarının uygulanıp hayata geçirilmesi konusunda yerel yönetimlerin etkin olmasını/olduğunu belirtmiş olsa da, kentli haklarının gelişmesinde, kullanımında etkili olan kurum, kuruluş ve oluşumlar, merkezi yönetimin hazırlamış olduğu yasa, kanun, yönetmelik, af vb. çalışmalar çerçevesinde çalışma yapmak durumundadırlar. Aynı zamanda merkezi yönetim tarafından uluslararası arenada yapılan anlaşmalar, taraf olunan topluluklar ve yapılan konferanslar da iç politikada kentli haklarının gelişimini etkileyebilmektedir.

Merkezi yönetimin bir politika çerçevesinde yapmış olduğu hastane, üniversite, askeri yerleşke, fuar alanı gibi büyük yatırımlar, yatırımın yapılmış olduğu bölgenin gelişimine etki ederek o bölgenin değer kazanmasına sebep olmakta ve devamında ise o bölgeye göçün artmasına ve o bölgenin kentleşmesine farklı bir boyut kazandırmaktadır. Kentli haklarından yoksunluğa neden olabilecek işsizliğin çözümüne karşı yapılan yatırım, eğitim, KOSGEB destekleri, İŞKUR eğitimleri gibi çalışmalar; yapılan bazı ulusal

¹⁷⁵ Gözübüyük, A. Ş., Tan, T. (2016). *İdare Hukuku-Cilt 2*. (11. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi, 147.

¹⁷⁶ Karakılçık, Y. (2016). *Yeni Yerel-Bölgesel Gelişmeler Işığında Yerel Yönetimler*. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 19.

¹⁷⁷ Karasu, M. A. (2007). “Kente Karşı İşlenen Suçlar ve Suçun Aktörleri”. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni-Dosya 06*, Bülten 55, Kasım-Aralık, 58.

politikalar ile kentli bireylerin kentlilik bilincinin gelişmesi ve devamında da kentin sahiplenilerek kentli haklarının gelişip kullanılabilmesinde etkili olabilmektedir.

Kentli haklarının geliştirilip, yaşama geçirilmesi konusunda merkezi yönetimin etkisi gerek bakanlık gerekse diğer merkezi yönetime bağlı kuruluşların yapılarındaki oluşumda da göze çarpmaktadır. Örneğin, konut, sağlıklı temiz çevre gibi bazı kentli haklarında doğrudan bazılarında ise dolaylı olarak etkili olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kendine misyon olarak, “Sürdürülebilir çevre ile uyumlu hayat kalitesi yüksek şehirler ve yerleşmeler oluşturmak üzere; planlama, yapım, dönüşüm ve çevre yönetimine ilişkin iş ve işlemleri düzenleyici, denetleyici, katılımcı ve çözüm odaklı bir anlayışla yapmak.”¹⁷⁸ hükmünü belirlemiştir. Bu bakanlığın oluşturmuş olduğu alt birimler de bu doğrultuda hazırlandığı görülmektedir. Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı, Su ve Toprak Yönetimi Dairesi Başkanlığı, Atık İşleme Dairesi Başkanlığı, İklim Değişikliğine Uyum Dairesi Başkanlığı, İmar Planlama Dairesi Başkanlığı, Altyapı Yatırımları, ÇED ve SÇD Dairesi Başkanlığı gibi kentli haklarından bazı hakları doğrudan ilgilendiren bir yapı oluşturulduğu görülmektedir. Aynı durum diğer birçok bakanlık ve merkezi yönetimin yardımcı kuruluşlarında da görülmektedir. Gerek çalışma amaçlarında gerek hiyerarşik yapılarındaki isimlendirmelerde gerekse hazırladıkları ve destek oldukları projelerde ve politikalarda doğrudan veya dolaylı olarak farklı noktalardan kentli haklarına yönelik uygulamalar merkezi yönetimin birçok kademesinde görülmektedir. Doğal olarak planlayıcı ve denetleyici rolündeki merkezi yönetimin çalışmaları kentli haklarının ulusal boyutta gelişip, benimsenmesi ve yaşama geçirilmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır.

3.1.2. Yerel Yönetim

“Hizmette halka yakınlık anlamına gelen yerellik (subsidiarity) ilkesi kapsamında yerel halkın kentli haklarının somutlaştırılmasında yerel yönetimlere önemli görevler ve sorumluluklar düşmektedir.”¹⁷⁹ Yerel halkın mahalli ihtiyaçlarının karşılanıp, insanca yaşama ortamının hazırlanmasında yapılan hizmetlerin birçoğu yerel yönetimler tarafından yapılmaktadır. Yerel yönetimler kentli haklarının uygulanıp yaşama geçirilmesinde önemli bir işleve sahiptir. “Yerel yönetimler, ekonomik etkinlikler bağlamında konut, çevre, altyapı, sosyo kültürel faaliyetler ve kentleşme konularında önemli görevler yürütmektedirler. Dünya genel eğilimi de yerel yönetimlere kentleşmeyle ilgili sorunların

¹⁷⁸ <https://csb.gov.tr/misyon-vizyon-i-83459>

¹⁷⁹ Akkoyunlu Ertan, K. (2007). “Yerel Yönetimler ve Kentli Hakları”. M. Güler ve A. M. Turan (Editörler). *Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar - 3. Cilt*. (Birinci Baskı). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları Yayın No:106, 228.

çözümünde aktif görevler yükleme yönündedir.”¹⁸⁰ Avrupa Konseyi tarafından 1985 tarihinde imzaya açılıp 1988 tarihinde yürürlüğe giren “Kentli haklarının uygulanması ve geliştirilmesi bakımından büyük bir önem taşıyan”¹⁸¹ Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, halka en yakın kuruluşlar olmasından dolayı yerel yönetimlerin kentli haklarındaki önemini farklı açılardan belirterek hem yönetsel hem de ekonomik olarak güçlendirilmesi için birtakım açıklamalarda bulunulduğu görülmektedir. Bu şartın haricinde yine önemli bir düzenleme de Avrupa Konseyi tarafından 1992 yılında düzenlenen Avrupa Yerel Yönetimler Konferansında kabul edilen Avrupa Kentsel Şart 1’dir. Bu şart metni, kentli haklarının uygulanıp yaşama geçirilmesi konusunda yerel yönetimleri öncelikli olarak görmüş ve diğer uluslararası kaynaklardan farklı olarak hükümetlerin değil yerel yönetimlerin imzasına açılmış olmasına rağmen şartı, şimdiye kadar ülkemizde imzalayan bir belediye mevcut değildir.¹⁸² Aynı şekilde 2008 yılında kabul edilen Avrupa Kentsel Şart-2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto da sürdürülebilir yaşam alanlarının kurulması, ilk şartta tanımlanan haklardan eksik kalanların tamamlanması ve güncellenerek uygulanması konusunda yerel yönetimlerin önemini vurguladığı görülmektedir.¹⁸³ Kentli hakları konusunda yerel yönetimlerin önemini vurgulayan bir başka önemli uluslararası belge de 1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Rio’da düzenlenen Çevre ve Kalkınma Konferansı sonucunda ortaya çıkan belgelerden biri olan Gündem 21 ve Gündem 21’in 28. Bölümünde yer alan Yerel Gündem 21’de, kentli hakları konusunda yerel yönetimlerin önemi vurgulanmakta, halka en yakın yönetim kademesi olarak sürdürülebilir kalkınmadaki yaşamsal konumları belirtilerek farklı açılardan kentli haklarına dair hedefler bulunmaktadır. Yerel Gündem 21 ile yerel yönetimlerin kendi belde halkları ile katılımcı bir süreç başlatmaları; hedeflere ulaşmak için hemşehriler, özel kuruluşlar ve Sivil Toplum Kuruluşları ile diyalog içinde olmaları; karar alma, planlama ve uygulama aşamasında kadın ve gençler başta olmak üzere tüm bireylerin etkin bir şekilde katılımlarının sağlanması; vatandaşların temel gereksinimlerin karşılanarak, yaşam standartlarının iyileştirilmesi akabinde güvenli bir geleceğin sağlanması, ekosistemin dikkate alınarak

¹⁸⁰ Karakılçık, Y. (2016). *Yeni Yerel-Bölgesel Gelişmeler Işığında Yerel Yönetimler*. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 71.

¹⁸¹ Karasu, M. A. (2008). “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, *TBB Dergisi*, Sayı:78, 42.

¹⁸² Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 153.

¹⁸³ https://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.php?kod=696&turu=ua

gelecek nesillerin haklarının korunması yönünde yerel yönetimlere hedefler sunulmaktadır.¹⁸⁴

Gelişmekte olan demokrasi anlayışı ile beraber merkezi yönetimin aksine bölgesel sorun ve ihtiyaçları yakından takip edip çözüm üretebilmede daha başarılı olacağı düşüncesinden dolayı yerel yönetimlerin rolleri artmakta, merkezi yönetime bölgesel anlamda idareyi ve düzeni sağlaması noktasında da en büyük yardımcı kuruluş olarak yerel yönetimler kabul edilmektedir.¹⁸⁵ Yerel yönetimler; seçimle göreve gelen organları olan, karar alma ve yürütme gücü bulunan, yasalarla açık biçimde tanımlanmış yetki ve sorumlulukları olan, özerk yapılı hizmet birimleri olarak; yerel yönetimler; il özel idareleri, belediyeler (büyükşehir, il, ilçe ve belde) ve köyler olarak belirtilmektedir.¹⁸⁶

Anayasanın *Mahalli İdareler* başlıklı 127. Maddesi¹⁸⁷, ülkemizdeki yerel yönetimlerin çerçevesini çizer ve yerel yönetimleri şu şekilde tanımlar, “Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.” Burada üç temel yerel yönetim türünün İl Özel İdarelerin, Belediyelerin ve Köylerin yapısına anayasal temel ortaya konulduğu görülmektedir. Aynı madde içinde, “Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.” hükmü yer almakta ve 5. paragrafında ise merkezi idarenin yerel yönetimler üzerinde yapılan iş ve işlemlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yapılmasında idari vesayet yetkisine sahip olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca aynı madde de yer alan “Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.” ifadesi de ülkedeki büyükşehirlerde Büyükşehir Belediyelerinin kurulmasının zeminini hazırladığı da görülmektedir.

Yerel yönetimlerin kentli haklarını doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren kendi mevzuatlarındaki görevlerini kısaca açıklamak gerekirse; *İl Özel İdaresi*, 2005’te çıkarılan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun¹⁸⁸ 6. maddesinde özel idarelerin görevleri, il

¹⁸⁴ Emrealp, S. (Yayına Hazırlayan). (2005). *Türkiye Yerel Gündem 21 Programı-Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*.(2. Baskı). İstanbul: IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını, BİRMAT Matbaası, 19-20.

¹⁸⁵ Şen, A. T. (2017). *Kentsel Dönüşüm Sürecinde Paydaş Katılımının Etkisi: Samsun Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: 70.

¹⁸⁶ Akkoyunlu Ertan, K. (2007). “Yerel Yönetimler ve Kentli Hakları”. M. Güler ve A. M. Turan (Editörler). *Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar - 3. Cilt*. (Birinci Baskı). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları Yayın No:106, 232.

¹⁸⁷ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

¹⁸⁸ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf>

sınırları içindeki görevler ve belediye sınırları dışındaki görevler olarak iki şekilde tanımlanmaktadır. İl sınırları içindeki görevleri (il sınırları büyükşehir belediyesi olan şehirler hariç); gençlik ve spor, sağlık, tarım, sanayi ve ticaret, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmetler ve yardımlar, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, yoksullara yönelik mikro kredi verilmesi, il çevre planı, bayındırlık ve iskan, ilk-orta öğretime yönelik arsa temini ve yapım, bakım gibi ihtiyaçların karşılanması olarak belirtilmektedir. Belediye sınırları dışındaki görevler ise; “İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında, yapmakla görevli ve yetkilidir.” hükmü yer almaktadır. Kısaca İl özel idareleri, kırsal alanın belediyesi gibi çalışmakta ve il genelinde eğitim, sağlık, spor alanında fiziki alt yapıyı oluşturmak, kırsal alandaki yerleşim yerleri ve tarımsal üretimin altyapısını oluşturmakla görevli olduğu belirtilebilir.¹⁸⁹ Ancak 2012 tarihli 6360 sayılı *On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*¹⁹⁰ ile büyükşehir belediyesi uygulanan 30 ilde, il özel idareleri kaldırılmış, bu görevler büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. İl özel idareleri, 51 ilde belirtilen görevleri yapmaya devam etmektedir. Bakanlıklar, illerde yapmayı planladıkları yatırımları genellikle ödeneği il özel idaresine aktararak il özel idaresi kanalıyla yapmaktadır. İl özel idareleri yapmış olduğu bazı görevleri ile merkezi idare tarafından yerine getirilen hizmetlerin tamamlayıcısı olarak rol oynamaktadır. Örneğin; Tarım ve Orman Bakanlığı ülkedeki tarım politikalarını oluştururken İl özel idareleri de bu politikalara aykırı olmamak üzere, tarımsal alt yapıyı destekleyici çalışmalar yapmaktadırlar. İl özel idaresinin organları il genel meclisi, il encümeni ve validen oluşur.

Yerel yönetimlerin bir diğeri olan *belediyeler*; büyükşehir belediyeleri, büyükşehre bağlı ilçe belediyeleri, büyükşehir olmayan illerde il belediyeler, ilçe belediyeleri ve kasaba belediyeleri olarak belirtilebilir. Büyükşehir olmayan belediyelere dair uzun zamandır kullanılmakta olan 1930 tarih ve 1530 sayılı Belediye Kanunu'nun yerine sosyo-ekonomik, teknolojik gelişmeler ve yeni kamusal ihtiyaçlara cevap vermesi amacıyla eski kanunun yerine geçmek üzere 2005 çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nu¹⁹¹ çıkmış ve bu kanunun 14. maddesinde de belediyenin görev ve sorumlulukları iki bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde hizmetlerin yapımı belediyelere görev olarak verilirken, ikinci

¹⁸⁹ Türkiye Belediyeler Birliği. (2015). *Türkiye’de Yerel Yönetimler*. Ankara: Salmat Basım Yayıncılık, 10.

¹⁹⁰ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>

¹⁹¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

bölümdeki hizmetlerin yapımında ise yapabilme yetkisi tanındığı görülmektedir. Belediyelerin yapmakla yükümlü olduğu hizmetler: İmar, su ve kanalizasyon gibi alt yapıya yönelik hizmetler, kent bilgi sisteminin oluşturulması, çevre ve çevre sağlığına dair temizlik ve katı atık tesisleri, kent içi trafik, zabıta, itfaiye, acil yardım ve kurtarma, mezarlık hizmetleri, ağaçlandırma, park bahçe, kültür sanat faaliyetleri, sosyal yardım, nikah, mesleki beceri edinme gibi görevleri yapar ya da yaptırır. Belediyelere faaliyette bulunma yetkisi tanınan hizmetler ise; okul öncesi eğitim kurumları açabilir, devlete ait her derecedeki okula ait ihtiyacı karşılayabilir, sağlıkla ilgili tesis açıp işletebilir, özellikli alanlara yönelik koruma ve bakım çalışmaları yapabilir, sporu teşvik etmek için amatör spor kulüplerine yönelik organizasyonlar yapıp destek olabilir, ulusal ve uluslararası müsabakalarda başarı gösteren sporculara ve heyete yönelik teşvik edici çalışmalar yapabilir, mabetleri yapım ve bakımı yapabilir, gıda bankacılığı yapabilir. Yine 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 77. maddesinde belediyenin, sağlık, eğitim, spor, çevre, kütüphane, park, trafik, sosyal yardım ve kültür hizmetleriyle her bir bireye(yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere) yönelik hizmetlerde katılımı sağlayarak, etkili, tasarruf ve verimliliği artırma amacıyla dayanışma içinde gönüllü kişilerin katılımı için çalışma yapması belirtilmektedir. Bütün bu çalışmalar ile hizmetlerin sunulmasında halka en yakın ve en uygun yolla ulaştırılmasının hedeflenmekte olması da Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na uygunluk taşıdığı görülmektedir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun¹⁹² 7. maddesinde de Büyükşehir Belediyelerinin kentli haklarına dair doğrudan ve dolaylı görev ve yetkilerini kısaca; nazım imar planına dair yapım, uygulama, onay ve denetimi yapmak; afet riski taşıyan yapıları tahliye edip gerekli önlemleri almak; ulaşım çalışmalarına yönelik planın, hizmetin ve toplu taşıma işlerinin(güzergah, bilet fiyatı vb.) yapılmasını sağlamak ve yol, cadde, meydan, otopark yapmak; su ve kanalizasyon hizmetleri sunmak; çevre, su, kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun korunmasının sağlamak ve atıkları uygun şekilde bertaraf etmek; sağlık, eğitim ve kültür çalışmalarına yönelik hizmet binaları yapıp işletmek; kütüphane, müze, park, bahçe, hayvan barınağı, dinlenme merkezleri, amatör sporcuları destekleyerek spor ve sosyal tesisler yapıp işlevsel hale getirmek; doğal afetlere yönelik planlama yapıp gerekli malzemeleri temin etmek ve itfaiye ile acil yardım hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak; mesleki ve beceri kursları açıp işlevsel hale getirmek; zabıta hizmeti sunmak olarak ifade edilebilir.

¹⁹² <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>

442 sayılı Köy Kanunu ile köy yerleşimlerdeki gereksinimlerin elbirliği ile karşılanması öngörülmekte, bu gereksinimlerin kentsel yerleşimlerdeki gereksinimlerle benzeştiği görülmektedir.¹⁹³ Köy Kanunu'nun¹⁹⁴ 13. maddesinde köylünün mecburi işleri(içme suyu temin edilip atık su ile karışmasını engellenmesi, hastalığa neden olabilecek bataklıkları kurutmak, herkesin evinin önünü ve sokağını temizlemesi, ortak kullanım alanlarının yapılması, yolların yapım ve bakımı, mescit yapılması, ağaçlandırma çalışmasının yapılması vb. zorunlu işler), 14. maddesinde yapılması köylünün isteğine bırakılan işleri(pazar ve çarşı yeri yapmak, köyün ihtiyacı olan meslek erbabı yetiştirmek, sağlık işlerine bakmak veya istihdam edilmesini sağlamak, köylünün bilgisini artıracak kitap getirmek vb. isteğe bağlı işler) ve köye dair çalışma, barınma, ulaşım gibi gereksinimler bu kanunla sağlanmaktadır.

Günümüzde göç ve devamında nüfus artışı ile beraber hızlı kentleşme ve bunun yanı sıra teknolojik gelişmeler ile kentli nüfusun hizmet taleplerinde yeni taleplerin ortaya çıkmasına neden olmakta ve bir yandan yerel halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ulaşım, temizlik, kanalizasyon gibi hizmetleri sunarken diğer yandan da ülkenin kalkınmasında önem arz eden eğitim, sağlık, altyapı gibi birçok önemli görevleri yerine getiren yerel yönetimlerin önemi her geçen gün artmaktadır.¹⁹⁵ Yerel yönetimler kentte yaşayan ve kente göç ile gelen bireyler için kente dair yapmış oldukları çalışmalar ile bireylerin kenti sahiplenip kentlilik bilincinin oluşup gelişmesinde de etkili olabilmektedirler. Bu doğrultuda “yerel yönetimler, kentsel belleğin oluşması, korunması ve geliştirilmesi, kent tarihinde önem taşıyan kişiler ve kurumların kayıtlarının tutulması ve bunların korunmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır.”¹⁹⁶ Bununla beraber yerel yönetimlerin merkezi teşkilattan ayrı olarak, kendi sınırları içinde bulunan vatandaşların mahalli ihtiyaçlarını asgari düzeyde belirleyip karşılamak üzere oluşturulan kamu tüzel kişileri olması ve gerekli olan ihtiyaçların gerçekleşmesi noktasında merkezi yönetimle halkın katılımının sağlanmasında köprü görevi üstlendiği belirtilmektedir.¹⁹⁷

¹⁹³ Akkoyunlu Ertan, K. (2007). “Yerel Yönetimler ve Kentli Hakları”. M. Güler ve A. M. Turan. (Editörler). *Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar - 3. Cilt*. (Birinci Baskı). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları Yayın No:106, 231.

¹⁹⁴ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>

¹⁹⁵ Belli, A. (2016). *Türkiye’de Kent Konseylerinin İşlevselliği Önündeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Büyükşehir Belediyeleri Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 24.

¹⁹⁶ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 167.

¹⁹⁷ Çevikbaş, R. (Aralık 2008). “Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım”. *Türk İdare Dergisi*, Sayı 461, 71.

Kentli hakları konusunda yerel yönetimler, merkezi yönetim tarafından belirlenen politikaları, mevzuattan aldıkları takdir yetkisine dayanarak vatandaşlar için en verimli olacak şekilde yorumlayıp uygulama yetkileri bulunmaktadır. Aynı zamanda yerel yönetimler, kentli hakları konusunda yapacakları çalışmalarda merkezi yönetimin belirlemiş olduğu politika ve çıkarmış olduğu mevzuat çerçevesinde (kanun, yasa, imar affı vb.) hareket edebilir. Yerel yönetimler kentli haklarının yaşama geçirilmesi veya engellenmesi konusunda kentli haklarının yararlanıcılarına yönelik doğrudan temas etmeleri açısından diğer kurum ve kuruluşlara göre daha önemli bir noktada bulunmaktadır. Çevresel düzenlemeler, katılımcı yönetim, imar, ulaşım, dinlenme vb. gibi birçok hak konusunda merkezi yönetimin belirlemiş olduğu politikalar bütün belediyeler için aynı olmasına karşın uygulamada zaman zaman yerel yönetimler arasında farklılıklar olduğu da görülmektedir. Kimi yerel yönetim, merkezi yönetimin belirlemiş olduğu politikanın amacına yönelik çalışmaları geliştirerek yaparken kimi yerel yönetim ise hazırlanan politikaları uygulamamaktadırlar.

3.1.3. Kent Konseyleri

Kent Konseyleri, 1992 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından Brezilya’da yapılan Rio Zirvesinde kabul edilen Yerel Gündem 21 Programı çerçevesinde oluşturulmuştur. Ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76. maddesinde “Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehricilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.”¹⁹⁸ şeklinde yer almış, bunun ardından da İçişleri Bakanlığı’nın 2006’da hazırlamış olduğu (değişiklik 2009) Kent Konseyi Yönetmeliğinde de Kent Konseylerinin yasal zemininin oluşturulduğu görülmektedir. Yasal zorunluluk olarak kurulan ve her ne kadar belediyenin güdümünden bağımsız çalışan kent konseyi sayısı az olsa da kent konseyleri, kentli hakkına yönelik eylem ve girişimlerini gerçekleştirmesi konusunda önemli imkanlar sunmaktadır.¹⁹⁹

Kent Konseyi Yönetmeliği’nin²⁰⁰ 1. Maddesinde yönetmeliğin amacını “kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehricilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve

¹⁹⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

¹⁹⁹ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 154.

²⁰⁰ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.10687&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Kent%20kons>

dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan” kent konseylerine yönelik esasları düzenlemek olarak ifade edilmektedir. Aynı şekilde *Kent konseyinin görevleri* başlıklı 6. maddesinde ise; yerel düzeyli katılımın yaygınlaştırılarak, hemşehrilik hukuku ve ortak yaşam bilincinin geliştirilerek, çok aktörlü yönetim anlayışının benimsenmesini sağlamak; sürdürülebilir gelişmeye yönelik planların hazırlanıp uygulanmasını sağlamak; kente ilişkin tüm kenti kapsayan planlama süreçlerinde ortak bir aklın katkıda bulunmasını sağlamak; yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığın, demokrasinin gelişmesini sağlamak; kentin kimliğini oluşturan tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkarak gelişimini sağlamak; kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak; kentin yaşamsal kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek; sivil toplumun gelişip kurumsallaşmasına destek olmak; çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırarak, yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak; kent yönetiminde katılımcı, hesap verilebilir, saydam ve öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanması konusunda katkı sağlamak olarak sıralanmaktadır. Kent Konseyi Yönetmeliği’ndeki görevlere genel olarak bakıldığında, burada çeşitli kurumlara siyasi, idari, sosyal, ekonomik ve denetim gibi bazı sorumluluklar yüklenip, görevler ile ilgili kurumlardan beklentileri de bir nevi ifade edildiği görülmektedir.. Aynı zamanda yönetmelikte belirtilen görevler “belediyelerin yerel düzeyde üstlendikleri görevlerin provası ve teorik açıdan pilot uygulamaları niteliğinde olduğu görülmektedir”²⁰¹. Ancak *Kent konseyi üyeliği* başlıklı 8. maddede belirtilen “merkezi yönetimi, yerel yönetimi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını ve sivil toplumu ortaklık anlayışı ile buluşturmak üzere aşağıda belirtilen kişi, kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşur” hükmü ve devamında açıklamada; mahallin en büyük idari amiri veya temsilcisi, belediye başkan veya temsilcisi, illerde vali ilçelerde kaymakam tarafından belirlenip sayısı 10’u geçmeyecek olan kamu kurumu ve kuruluşlarının temsilcileri, mahalle sayısı yirmi ve yirmiden az olan belediyelerde bütün muhtarlar, yirmiden fazla olan belediye sınırlarında ise belediye başkanının çağrısı ile toplanan muhtarların yüzde 30’u aşmayarak 20 muhtardan da az olmamak kaydı ile muhtarların kendi aralarından seçecekleri temsilcileri, beldede teşkilatı kurulmuş olan siyasi parti temsilcileri, üniversite sayısı bir olan yerlerde

²⁰¹ Belli, A. (2016). *Türkiye’de Kent Konseylerinin İşlevselliği Önündeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Büyükşehir Belediyeleri Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 96.

en fazla iki, birden fazla üniversite olan yerlerde ise her üniversiteden birer temsilci, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendikalar, birlik, kooperatif, noterler, baro ve ilgili dernek ile vakıfların temsilcileri, kent konseyi tarafından kurulan meclis ve çalışma gruplarının birer temsilcilerinin katılımıyla oluşturulacağı belirtilmiş olması “kent konseylerinin toplumun tüm kesimlerine açık olmaması sonucunu doğurmakta ve kentli haklarının gerçekleşmesi açısından sorun yaratmaktadır.”²⁰² Ayrıca kent konseyinin gerekli organlarınca kabul edilen görüşlerin belediye meclisine sunulup, bunun da belediye meclisi için sadece tavsiye niteliği taşıyıp herhangi bir bağlayıcılığının olmaması da kentli haklarının gelişip uygulanması açısından sorun teşkil etmektedir.

Kentli haklarının hayat bulup yaşama geçirilebilmesi için büyük öneme sahip olan kentlilik bilinci ve katılım, kent konseyleri ile gelişim gösterebilmektedir. Kent Konseyi Yönetmeliği'nin²⁰³ 4. Maddesinde kent konseyi için yer alan “Merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrilik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın, uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetişim mekanizmaları” şeklinde ifade edilmesi de kent konseyinin kentli hakları için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu maddede de görüldüğü gibi kent konseyleri, “demokratik, katılımcı ve çok aktörlü bir yapının kent yönetiminde söz sahibi olmasına, kent kaynaklarının etkin kullanımını sağlayacak temel stratejilerinin belirlenmesine katkı sunarak”²⁰⁴ kentteki tüm “paydaşları” merkezi yönetimi, yerel yönetimi ve sivil toplumu bir ortaklık etrafında bir araya getirip, tüm kenti kucaklayan “ortak akıl” oluşturulmasını sağlayan “yönetişim” mekanizmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰⁵

Temelini katılım olgusu oluşturan kent konseyleri, kentlilerin bir araya gelerek kentin sorunlarına karşı çözüm yolu bulup, farklı öneriler geliştirerek, yönetime aktif

²⁰² Akkoyunlu Ertan, K. (2018). “Küreselleşme, Yerel Yönetimler ve Kentli Hakları”, A. Mengi ve D. İşçioğlu.(Editörler). *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset*. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Yayın No: 618, 34.

²⁰³

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.10687&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=kent%20kons>

²⁰⁴ Cesur, A. (Şubat 2018). “Yönetişim Perspektifinden Kent Konseylerinin Kent Yönetimindeki Rolü ve İşlevselliği”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(55), 813.

²⁰⁵ Emrealp, S. (Yayına Hazırlayan). (2005). *Türkiye Yerel Gündem 21 Programı-Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*. (2. Baskı). İstanbul: IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını, BİRMAT Matbaası, 65.

katılım sağlanıp dayanışma içinde kentin tarihine, değerlerine, doğasına sahip çıkılarak kente dair kaynakların adil bir şekilde çevreye duyarlı olarak kullanılması ve bütün bunlarla beraber kente karşı sorumluluk bilincinin artarak sürdürülebilir kalkınmayı gözetilen yapı olarak ifade edilebilir.²⁰⁶ Kent konseyleri, kent sakinlerinin yönetime katılma isteklerinin canlı tutulup ihtiyaçlarının gözetilmesi açısından önemli bir noktada ve aynı zamanda kent konseyleri sayesinde yerel yönetimler de kentli bireyler için yaptıkları çalışmalar ile kent sakinleri ile merkezi yönetim arasında bir bağ oluşmasını sağlamaktadır.²⁰⁷ Ulusal ve yerel çapta kurulup halkın katılımını sağlayan kent konseyleri, kentlilik bilincinin gelişerek yayılması ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde katılım süreçlerinin gelecekte de işletilebilmesi açısından önem taşımakta ve kentsel sorunların üyelerce(şimdilik isteyen vatandaşların katılımına olanak sunulmasa da) tartışılıp çözümü noktasında katkı sağlamakta, şimdilik yaptırımı olmasa da belediye meclisleri için tavsiye niteliğinde kararlar sunulması da halk katılımı açısından kayda değer bir başlangıç olarak belirtilebilir.²⁰⁸

Kentli haklarının hayat bulabilmesinde etkili olan kent konseylerinin, o kentte bulunan tüm kesimleri (özellikle çocuklar, gençler, engelli bireyler, yaşlılar ve kadınlar) bir araya getirip kentteki farklılıklardan güç alarak farklı çalışma programları ile kente dair her türlü sorunun çözümü konusunda etkili bir katılım ortamı oluşturup, kenti bütünleştirerek dayanışma içinde hemşehrilik bilincinin geliştirilebileceği ortam oluşturulması kent konseylerinin amacına ulaşmasında önem teşkil etmektedir.

3.1.4. Basın Yayın Kuruluşları

Kent, içinde yaşayan insanlar tarafından nasıl algılanıp, tanımlanırsa kente dair talep ve karşı koyuşta o yönde olacaktır. Kentin yerlisi ve sonradan göç ile gelenler tarafından sağlıklı bir kentleşme ortamının oluşturulup kentli haklarına yönelik sorunların çözüm bulabilmesi için de kenti kent yapan değerlerin sahiplenilip ortak bir kentli kimliği ve bununla beraber kentlilik bilincinin oluşması gerekmektedir. Sürekli bir etkileşim içinde olan ve bu etkileşim süreciyle beraber olaylara karşı yaklaşımı da değişim gösterebilen birey için bu süreçte, içinde bulunmuş olduğu sosyal çevre, eğitim, meslek vb. faktörler

²⁰⁶ Ateş, H., Yavuz, Ö., Dağlı, Z. (2018). “Yerel Yönetimlerin Kadınlara Toplumsal ve Siyasal Hayata Katılımını Özendirici İşlevi” A. Mengi ve D. İşçioğlu. (Editörler). *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset*. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Yayın No: 618, 148.

²⁰⁷ A. g. m., s. 149.

²⁰⁸ Akkoyunlu Ertan, K. (2018). “Küreselleşme, Yerel Yönetimler ve Kentli Hakları”, A. Mengi ve D. İşçioğlu. (Editörler). *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset*. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Yayın No: 618, 33.

etkili olsa da etki konusunda basın yayın kuruluşları önemli bir yer kaplamaktadır. Basın yayın kuruluşları olarak isimlendirebileceğimiz kitle iletişim araçları olarak faaliyet gösteren medya organları; televizyon, gazete, dergi, son yıllarda etkisi giderek artan internetle beraber sosyal medya, radyo ve diğerlerinin gerek görsel gerekse işitsel olarak kendi alanlarında yapmış oldukları çalışmalarda verdikleri haber ve bilgi ile “gündem belirleyerek ve kamuoyu oluşturarak kentlilik bilincinin yaratılmasında, hem kentsel belleğe katkı sağlama anlamında, hem de kentlileri ortak bir hedef uğruna birleştirme ve yerel yönetimlere baskı oluşturma anlamında önemli bir misyon taşımaktadırlar.”²⁰⁹

Kentli haklarının gelişip yaşam bulabilmesinde, kentle ilgi doğru kararlar alınıp, kentte yaşayanların kenti kültürel, sosyal vb. farklı boyutlarıyla birlikte algılayıp kentlilik bilincine sahip olmaları kentli haklarına yönelik sorunların çözümünde etkili olmaktadır. Kentlilik bilincinin kazandırılmasında da farklı aktörler olsa basın yayın kuruluşlarının çok önemli bir rolü bulunmaktadır.²¹⁰ Bununla beraber “son yıllarda özellikle yazılı ve görsel medyada kentlerin tanıtımına ya da kentleşme tartışmalarına yönelik özel bölümler ayrılması da kentli hakkı konusunda kültürel bir girişim olarak değerlendirilebilir.”²¹¹ Basın yayın kuruluşları ile kentlilik bilincinin gelişimine katkı sağlamak için; kentin kültürel, tarihsel varlıklarına yönelik görsel-işitsel-yazılı/basılı yayınların kentin tüm kesimlerine ulaştırılması, kentin dünü, bugünü ve geleceğine yönelik konuların işlendiği açık oturumlar/tartışma programları hazırlanması, çocuklara yönelik çevre ve kentlilik bilincini geliştirmek için televizyon programları, çizgi filmler, internet oyunları, boyama ve çocuk kitapları hazırlanması, kentin doğal güzellik ve turistik yerlerini tanıtan görsel-işitsel-yazılı/basılı çalışmaların yapılması, kente karşı aidiyet duygusunu oluşturup kenti sahiplenerek koruma anlayışını geliştirecek görsel-işitsel-yazılı/basılı çalışmaların yapılması, kentteki kültür ve sanat etkinliklerine yönelik görsel-işitsel-yazılı/basılı çalışmaların yapılması, film ve özellikle izlenme oranı yüksek televizyon dizilerinde kentin ortak yaşam kurallarına dair olumlu örnek davranış sunarak izleyiciyi bilinçlendiren çalışmalar yapılması ya da destek olunması, izlenme oranları yüksek olan sabah kuşak ve kadın programlarında sevgi, saygı, hoşgörü, komşuluk, dayanışma, gibi olumlu unsurlara yer verilerek kentsel duyarlılıklar artırılarak kente karşı sorumluluk duygusunu geliştirecek çalışmalar yapılması medyanın topluma yönelik kentin ve kentli haklarının

²⁰⁹ Çaba Şan, D. (2010). *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilincinin Oluşmasında Kent Yaşam Dergilerinin Etkisi ve İzmir Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 96,97.

²¹⁰ T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). *Kentleşme Şurası- Komisyon Raporları*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 1104.

²¹¹ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 168,169.

gelişimine olumlu katkı sağlamasını sağlayacaktır.²¹² Gerek bakanlıklar gerek farklı Sivil Toplum Kuruluşları tarafından hazırlanıp, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından çıkarılan Kamu Spotları Yönergesi²¹³ ile yayınlanma şekli düzenlenen ve tavsiye kararı verilen; doğal hayatın, ağaçların ve çevrenin korunması, engelli ve özel gereksinimli bireylere, ihtiyaç sahiplerine yardıma, geri dönüşüme, kültürel değerlere karşı bilincin gelişmesine, eğitimin destek ve gelişimine, enerji ve su kaynakları ile tasarrufuna, trafik kuralları, trafikte güvenlik ve yayalara, kültürel etkinliklerin duyurulmasına vb. toplumu ilgilendiren, toplumu bilgilendirmeye yönelik hazırlanan kamu spotları da kentli hakları ve kentlilik bilincinin gelişmesinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir.²¹⁴

Medya, vermiş olduğu haber ve yapmış olduğu diğer farklı programlarda yapmış olduğu yorumlar ve sunuş şekline göre toplum belli bir yönde inandırılıp düşünmeye sevk edilmekte, doğru olanla olmayanın medya tarafından belirtilmesi ile toplumun istek ve beklentilerin üzerinden fikir vererek kamuoyu oluşumunda etkili olabilmektedir. Aynı zamanda yapılan haber ve diğer programlar ile sunulmayandan ziyade sunularak medyanın gündemine alınan bilgi ve olaylar arasında sıralama ve sunum süreleri ile toplumun neyi ne kadar bilmesi konusunda da toplum adına bir nevi karar kılınmakta, sunduklarının toplum için önemli diğerlerinin önemsiz gibi kabul edilerek gündem belirlenebilmektedir. Bu tarz gündem belirleyip kamuoyu oluşturma çalışmaları diğer birçok konuda olduğu gibi kentli haklarının gelişimini de olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Kente dair yapılması planlanan çalışmaların uygulama öncesinde medya üzerinden yoğun olarak tartışılması sonucu, gerek yerel gerekse merkezi yönetimler tarafından yapılacak olan çalışmaya dair kamuoyunun hesaba katılarak hareket edildiği de son yıllarda görülmektedir.²¹⁵ Kentli haklarına yönelik uygulayıcı konumunda olan kişi ve kurumların kente dair yaptıkları, kenti ilgilendiren olaylar ve vatandaşın kente dair beklentileri, medyada ne kadar gündem olursa kentli haklarının da gelişip korunması daha kolay olabilecektir. Gerek ulusal gerek yerel medyanın “kentsel müdahaleler konusunda ne kadar

²¹² T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). *Kentleşme Şurası- Komisyon Raporları*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 1104.

²¹³ <https://www.rtuk.gov.tr/kamu-spotlari/5029/3985/kamu-spotlari-yonergesi.html>

²¹⁴ <https://www.rtuk.gov.tr/kamu-spotlari/5029/3015/radyo-ve-televizyonlarin-kurulus-ve-yayin-hizmetleri-hakkinda-kanun-kapsaminda-tavsiye-karari-verilen-kamu-spotlari.html>

²¹⁵ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 149.

çok devrede olursa sorunun çözümünün o kadar kolaylaştığı ya da olasılık dahiline girdiği de düşünülebilir.²¹⁶

İnsanlar, ülkede neler olduğunu medya üzerinden takip ederken, medya da toplumda meydana gelen bazı olaylara karşı ya çok ilgili ya normal ya da hiç ilgi göstermeyerek görmezden gelebilmekte, insanlar da medyanın vermiş olduğu bilgiye göre kendileri ve toplumu ilgilendiren konuları öğrenirken medyanın olaylara verdiği öneme göre sunulan olayın ne kadar önemseneyeceğini de öğrenmektedirler.²¹⁷ Kentli bireylerin yaşam alanlarını ilgilendiren yanlış karar ve uygulamalara karşı çıkabilmeleri için, öncelikli olarak doğru bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Kentlilik bilincinin oluşması için de kente dair doğru bilgilerin kentlilere ulaştırılması gerekir. Gerek yazılı gerek görsel medyanın doğru bilgilerin topluma aktarılmasında farklı nedenlerle etkili olmayıp bazen bilinçli olarak yanlış bilgilendirme yapıldığı da bilinmektedir.²¹⁸ Toplumda dayanışma ve bütünleşmeyi katkı sağlayacağı düşünülen medyanın toplumu yanlış bilgilendirmesinin farklı sebepleri olsa da ticari kaygılar, medyanın tekelleşmesi ve kentlilik bilinci yerine belli grupların çıkarlarının ön plana alınarak yansıtılması olarak belirtilebilir.²¹⁹ Böyle durumlarda medya, kentli haklarını korumaya yönelik güzel çalışmalar yapanlara karşı da belli çıkar/rant gruplarını korumaya yönelik sindirme politikası uygulayabilmekte ve olayı çarpıtarak sunabilmektedir.

Gerek kentli haklarının uygulayıcıları gerekse kentli haklarından yararlanıcılar için medya önemli bir kaplamaktadır. Kentli hakkının yararlanıcı konumunda olan vatandaş, kentli haklarına dair medyanın farklı bir organlarından (televizyondaki açık oturum, gazetede veya televizyondaki haber, bulunmuş olduğu yerden farklı bir yerdeki Sivil Toplum Kuruluşunun düzenlediği kentli haklarına dair sosyal medyadan izlediği amatör çekilmiş bir video, izlemiş olduğu filmde daha yaşanabilir kent karesi vb.) öğrenmiş olduğunu, bulunmuş olduğu yerdeki kent yönetiminden talep etmesi ve takip etmesi; kentli hakkının uygulayıcısı konumundaki yöneticilerin de medya ile kendileri için olumlu örnek olarak sunulabilecek uygulamaları görmesi ve kamuoyunun talepleri ile kentli haklarının sunulmasında etkili olabilmektedir.

²¹⁶ Yalçıntaş, M. C., Çavuşoğlu, E. (2013) “Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek”, S. Kalem Berk ve P. Uyan Semerci. (Yayına Hazırlayanlar). *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları*. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 100.

²¹⁷ Çaba Şan, D. (2010). *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilincinin Oluşmasında Kent Yaşam Dergilerinin Etkisi ve İzmir Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 102

²¹⁸ T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). *Kentleşme Şurası- Komisyon Raporları*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 161.

²¹⁹ Çaba Şan, D. *a. g. t.*, s.128.

3.1.5. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları; gönüllülük esasına dayalı, kar amacı gütmeyen, esnek yapılı, hukuk düzeni içinde hareket ederek farklı amaçlar için oluşturulmuş örgütlü yapılardır.²²⁰ Sivil Toplum Kuruluşları, kar amacı gütmeyen kuruluşlar olarak, küçük derneklerden profesyonel kuruluşlara kadar birçok farklı kuruluşlardan oluşmakta ve bu kuruluşları isimlendirme konusunda da literatürde çok farklı kavramların kullanıldığı bilinmektedir.²²¹ Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları, “bireylerin taleplerinin çeşitliliğine olanak veren, bunun gerçekleşmesinin yollarını açan bir demokrasi anlayışı, bireylere küçük kamu alanları oluşturarak bu alanda oynadığı konularda topluma hizmet etme, başka bir deyişle kamu mal ve hizmet üretme yollarını açmış” ve gücün demokratik olarak üretildiği günümüz demokrasisinin yeni ve önemli aktörleri olmuşlardır.²²²

Kentli hakkı ile ilgili girişimler genel olarak sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde gerçekleşmekte ve bu konuda da bu kuruluşlar gerek kentli hakları ile ilgili kamuoyu oluşturmak, gerekse önemli günlerde gündem oluşturmak amacıyla çeşitli faaliyetler yapmaktadırlar.²²³

Kentli hakları konusunda önemli bir işlevi olup kent ve kentliye dair birçok alanda çalışmaları olan sivil toplum kuruluşları, her şeyi devletten beklemeyen toplumlarda, gönüllülük esasına dayalı, talep ettikleri farklı çıkarlar doğrultusunda; demokratikleşme talebiyle, insan hakları, mesleki çıkarların korunması, tarihi ve kültürel değerlerin yaşatılması, doğa, hayvan ve çevrenin korunması, ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi, özel gereksinimli bireylerin haklarının korunup ihtiyaçlarının karşılanması, göçmenler, eğitim gibi birçok farklı alanda ilgi amaçları doğrultusunda örgütlenip, amaçlarına ulaşma gayesiyle kamuoyu oluşturarak yerel ve merkezi yönetimi etkilemeye çalışmaktadırlar.

Sivil toplum kuruluşları olarak; mesleki kuruluşlar (odalar, birlikler, sendikalar, kooperatifler, barolar, esnaf kuruluşları vb.), ekonomik alanda faaliyet gösteren kuruluşlar (TÜSİAD, MÜSİAD, ASKON, GESİAD vb.), çevreci sivil toplum kuruluşları (TEMA, Doğal Hayatı Koruma Derneği, Çevre Koruma ve Ambalaj Atıklarını Değerlendirme Vakfı-ÇEVKO, WWF Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı, vb.), insan hakları ve

²²⁰ Başaran, İ. (2008). *Kent ve Yerel Yönetim*. (1. Baskı). İstanbul: Okutan Yayınları, 63.

²²¹ Akatay, A., Harman, S. (2014). *Sivil Toplum Kuruluşları Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük*. (3. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 46.

²²² Tekeli, İ. (2012). *Türkiye İçin STK'lar ve Katılımcı Demokrasi Yazıları*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 196.

²²³ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye'de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 165.

özgürlükleri konusunda çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşları (İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı vb.), esnek yapıda olan hemşehri dernekleri olarak sıralanarak “kurulması zorunlu olmamakla birlikte yine yasalar çerçevesinde oluşturulan ve genellikle demokrasi, insan hakları, kadın sorunları, eğitim, sağlık, barış, çevre ve ekonomik haklar ile öncelikler çerçevesinde etkinlik gösteren “gönüllü” dernek, vakıf veya benzeri kuruluşlar” ifade edilebilir.²²⁴

Son zamanlarda etkililiği giderek artan ve içerisinde akademisyen, öğrenci, uzman, ev hanımları, sıradan vatandaşlardan oluşan sivil inisiyatifler; sivil toplum kuruluşları ile politik gruplar arasında, her iki grubun da zayıf yönlerini bir nevi kapatma gayretiyle ortaya çıkıp, giderek güçlenerek meşruluk kazanan ve geleneksel olanlardan ziyade, farklı yaratıcı muhalefet biçimleri ortaya koyabilen gönüllülük temelli oluşumlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Genellikle kent meseleleri başta olmak üzere, akademik ve mesleki yanlış uygulamaları durdurmak, mağdur olanlarla dayanışma içinde çalışmak, gelişimci çalışmalara destek olmak, öğrenip paylaşmak ve değiştirmek olarak özetlenen sivil inisiyatifler, bütün çalışmalarında olmasa bile bazılarında meslek odaları, sendikalar, siyasi partiler ve Sivil Toplum Kuruluşları ile işbirliği yapıp destek almakta ve Sulukule Platformu, Dayanımcı Atölye, SOS İstanbul gibi oluşumlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.²²⁵

Kentli haklarının yaşam bulup gelişmesinde önemli bir faktör olan halkın katılımının sağlanması konusunda önemli bir işlevi olan kent konseylerinin yapısal durumlarına bakıldığında doğal üyeler olan merkezi yönetim kuruluşlarının ve belediye temsilcilerinin konseyin yaklaşık üçte birini oluştururken geriye kalan üçte ikilik kısmını meslek odaları, sendika, baro, siyasi parti, birlik ve ilgili Sivil Toplum Kuruluşu temsilcilerinin oluşturduğu görülmekte ve bu durumun sivil toplum kuruluşlarının kent konseyindeki önemini vurguladığı görülmektedir.²²⁶ Sivil Toplum Kuruluşları, kentlerdeki kişi, kurum/kuruluş ve sivil toplumun belediye yönetimine katılımını sağlanarak, kentle ilgili alınan kararlar için önemli bir organ olan kent konseyleri aracılığıyla, kentteki sorunların çözümü yönünde çaba sarf edilmesi, kendi kuruluş amacına göre yerel

²²⁴ Akatay, A., Harman, S. (2014). *Sivil Toplum Kuruluşları Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük*. (3. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 61-62.

²²⁵ Yalçıntaş, M. C., Çavuşoğlu, E. (2013). “Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek”, S. Kalem Berk ve P. Uyan Semerci. (Yayına Hazırlayanlar). *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları*. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 96,97.

²²⁶ Emrealp, S. (Yayına Hazırlayan).(2005). *Türkiye Yerel Gündem 21 Programı-Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*.(2. Baskı). İstanbul: IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını, BİRMAT Matbaası, 67.

ihtiyaçlara çözüm üretilmesi, yerel yetersizlikler karşısında halkın yönetime katılımının sağlanarak gönüllü etkinliklerle çağdaş ve dayanışma içinde yaşanabilir kentlerin oluşturulması yönünde önemli katkılar sağlamaktadır.²²⁷

Kentleşme, “toplumsal boyutuyla kırdan gelenlerin çeşitli konularda kente özgü tutum ve davranış biçimlerini, sosyal ve manevi değer yargılarını benimseme süreci olarak aslında bir tür yeniden sosyalleşmesi”²²⁸ süreci iken, bu süreçte kırdan gelen insanların etkileşim içinde oldukları hemşehri derneklerine büyük görevler düşmekte ve hemşehri derneklerinin toplumsal sermayenin zenginleşerek yeniden sosyalleşme sürecinde önemli işleve sahip olmalarından dolayı da kentleşme sürecinin hızlanmasına yapmış olduğu katkılar ile kente dair birçok sorunun da çözülebileceği öngürülebilir bir durum olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Aynı zamanda hemşehri dernekleri, “kırsal toplum üyelerinin kentsel toplumun yaşama biçimini, değerler sistemini ve davranış kalıplarını anlama sürecinde kurulan, *tampon kurum* niteliğinde işlevsel bir yapıya sahip örgütlerdir.”²²⁹ Ancak hemşehri derneklerinin asıl işlev ve amacı kırdan gelen hemşehrilere yönelik kente uyum sürecinde yol gösterip, rehberlik etmek ve kentleşme sürecini hızlandırıp kolaylaştırmak iken başlangıçta oluşturdukları kente alışmak için oluşturdukları ortamları sonradan özellikle büyük kentlerde farklılığın oluşturduğu potansiyel nedeniyle “dernekleşme/dayanışma”, “güç oluşturma” yarışına girerek “yöresel değerleri korumak”, “kendilerini rahatça ifade edebilecekleri ortam oluşturmak” gibi kentleşme sürecine uymayıp karşı nitelikli amaçlar taşıyan çalışmalara yönelmiş olmaları kentleşme sürecini yavaşlatmaktadırlar.²³⁰

Sivil Toplum Kuruluşları, yapmış oldukları çalışmalar ile bireylere kentlilik bilincinin kazandırılmasında da önemli katkılar sağlamaktadırlar. Bunun için farklı çalışmalar olmakla beraber gerek kent, gerek çevre ve doğa, gerekse farklı bir insani hak ile ilgili olarak seminer, sergi, yarışma, yürüyüş, farkındalık programları, eğitim faaliyetlerini bazen tek başlarına bazen ortaklaşa bazen de yerel/merkezi yönetimin hibe destekleri ile beraber yapmaktadırlar.

Çok farklı alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşların kentli haklarının yaşam bulup gelişmesindeki etkileri genel olarak; halkın sözcülüğünü yaparak yetersiz olan ve talep edilen hizmetleri gerek yerel gerekse merkezi yönetime duyurma, kentlilik bilincinin

²²⁷ Başaran, İ. (2008). *Kent ve Yerel Yönetim*. (1. Baskı). İstanbul: Okutan Yayınları, 68.

²²⁸ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 151.

²²⁹ Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). Bursa: Sentez Yayıncılık, 173.

²³⁰ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. *a. g. e.*, s. 151, 152.

gelişerek sorunların halk tarafından sahiplenmesinde öncü rol oynama, yerel/merkezi yönetim üzerinde halk adına denetim mekanizması oluşturma, kentsel alanlarda haksız rant oluşturulmasına karşı gerek yerel gerek merkezi düzeyde baskı oluşturarak önleyici olabilme, yapılan çalışmalar ile temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişi kolaylaştırabilme, sosyal, kültürel, ekonomik yönlü sorunlara karşı destek kampanyaları başlatarak bunları işlemede öncülük etme, kırdan kente gelenlerin kente uyumları konusunda rehberlik ederek kentlileşme sürecinin hızlanmasına katkı sağlama, dezavantajlı grupların haklarını koruma ve hayata geçirilmesi konusunda farklı faaliyetlerde bulunma, çevre ve doğal yaşam alanlarının korunmasına yönelik oluşan ve oluşabilecek durumlara karşı halkı bilinçlendirme gibi ön plana çıkanlardan bazıları belirtilebilir.²³¹

3.2.Kentli Haklarının Kullanılmasında Etkili Olan Faktörler

3.2.1. Yoksulluk

Kentli haklarından yararlanılıp ve kullanılabilmesinde önemi faktörlerden biri de yoksulluktur. Yoksulluk yaşayan önemli bir kesim, kentine yabancılaşmakta ve kentli haklarından yeterli ve ödenebilir koşullarda yararlanamamaktadır.²³² Ekonomi politikaları, yetersiz eğitim, göç gibi farklı değişkenlerin neden olduğu yoksulluğun tanımına dair kullanımlar yere ve zamana göre farklılık gösterirken, ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye de değişiklik göstermesi ile herkesin üzerinde hemfikir olduğu bir tanım söz konusu olamamaktadır.

Bu durumda yoksulluğu tanımlarken “asgari yaşam düzeyini yakalayabilmek için gerekli olan ihtiyaçları karşılayamama durumu”²³³ olarak “kimileri için düzenli yemek yememek, kimileri için yetersiz su, yeterli giyecek bulamamak anlamına gelirken, kimileri için insanca yaşayabilecek şekilde gerekli hukukun, özgürlüğün olmaması şeklinde de anlaşılabilmekte”²³⁴ ve “bireyin toplumsal bir varlık olmasından hareketle belirli bir hayat standardından yoksun kalması”²³⁵ şeklinde tanımlanabilmektedir. Ancak günümüz yoksulluğu tanımlanırken üç kısım yoksulluktan söz edilmekte ve mutlak, göreceli ve insani yoksulluk olarak sıralanmaktadır. Bunların içinde en fazla ön plana çıkan mutlak

²³¹ Başaran, İ. (2008). *Kent ve Yerel Yönetim*. (1. Baskı). İstanbul: Okutan Yayınları, 69.

²³² Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Basım). Ankara:TODAİE Yayın No: 381, 28.

²³³ Açıkgöz, R., Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 80.

²³⁴ Kılıç, S. (Mayıs 2015). “Kentsel Yoksulluğa Ekolojik Bir Yaklaşım.” *İdeal Kent-Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı 16, 126.

²³⁵ Yücel Batmaz, N. (Ocak 2016). “Kentsel Yoksullukla Mücadelede Belediyelerin Rolü - Keçiören Belediyesi Örneği”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 37.

yoksulluk; “günlük kalori ihtiyacına göre hesaplanan”²³⁶ ve “insanların fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayamamasından dolayı ortaya çıkan yoksulluk tipi”²³⁷ olan mutlak yoksullukta insanların günlük kazancına bakılmaktadır. Kazanç olarak da günlük 1 veya 1,5 doların altında bir gelir ile geçinmeye çalışan insanlar Dünya Bankası ölçütlerine göre mutlak yoksul olarak ifade edilmektedir.²³⁸

İkinci tür olarak görelî yoksulluk ise mutlak yoksulluğa göre geniş bir anlamı ifade etmektedir. Sosyal yoksulluk olarak da ifade edilen görelî yoksulluk, “insanların fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladıkları halde, yaşadıkları yere ya da bölgeye göre kimi ihtiyaçlarının karşılanamaması durumu” olarak açıklanmaktadır.²³⁹ Toplum bazında değerlendirilen görelî yoksulluk, toplumun genel tüketim düzeyinin altında kalarak “temel ihtiyaçların yanı sıra, sağlık, eğitim, temiz içme suyu gibi hizmetlere ulaşma ve doğumda yaşam beklentisi gibi durumları da içeren bir kavram” olarak ifade edilmektedir.²⁴⁰ Mutlak ve görelî yoksulluk arasındaki farkı kısaca, dar anlamda “açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu” mutlak yoksulluk iken, geniş anlamda “gıda, giyim ve barınma gibi olanaklar yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalma” olarak ifade edilmektedir.²⁴¹

Bir diğer yoksulluk olan insani yoksulluk ile yoksulluk kavramı biraz daha genişletilmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programında, insani yoksulluğu sadece somut olan ihtiyaçlar olarak değil aynı zamanda soyut olan ihtiyaçların karşılanamaması olarak belirtilmiştir.²⁴² Aynı zamanda yoksulluğun sadece parasal gelir olarak değil, insanca yaşama imkanına sahip olma durumu olarak bireylerin, eğitim, sağlık gibi imkanlardan mahrum olmayı da ifade etmektedir.²⁴³

Kentli haklarından olan sağlık, eğitim, ulaşım, barınma gibi hizmetler piyasadan alınabilecek bir objeye dönüşmesi durumunda, gelir düzeyi olarak bu hizmetleri alamayacak kadar düşük gelire sahip olan yoksullar bu hizmetlerden yoksun

²³⁶ Açıkgöz, R., Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 83.

²³⁷ Kılıç, S. (Mayıs 2015). “Kentsel Yoksulluğa Ekolojik Bir Yaklaşım.” *İdeal Kent-Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı 16, 126.

²³⁸ Açıkgöz, R., Yusufoglu, Ö. Ş. a. g. m., s. 84.

²³⁹ Kılıç, S. a. g. m., s. 127.

²⁴⁰ Açıkgöz, R., Yusufoglu, Ö. Ş. a. g. m., s. 84.

²⁴¹ Türkiye İstatistik Kurumu. (2008). *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı-Sorularla Resmi İstatistik Dizisi 6*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 32.

²⁴² Kılıç, S. a. g. m., s. 126.

²⁴³ Türk, T. (2014). *2000 Sonrası Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta, 7.

kalmaktadırlar. “Yoksullukta temel ihtiyaç maddelerine ulaşmadaki gelir yetersizliği yanında barınma, kişisel ve iş güvenliği, sosyal hizmetlerden yararlanma, eğitim gibi hizmetlerden yoksunluk söz konusudur.”²⁴⁴ Bu doğrultuda yoksulluk kavramı da sadece insanların, yaşamlarını sürdürmeleri için olması gereken asgari bir gelir düzeyi olarak tanımlanmaktan ziyade, bireylerin eğitim, ulaşım, barınma, güvenlik, beslenme gibi gereksinimlerini karşılayamaması olan yoksunluk ile beraber de ifade edilmektedir.²⁴⁵

Yoksulluğun neden olduğu bazı sonuçlar; kişinin insani ihtiyaçlarını karşılayamaması ve hayatını sürdürmekte zorlanması, temel gereksinimlerin ez az düzeyde karşılanabilmesi nedeniyle eğitim, sağlık gibi imkanlar ve sosyal kültürel olanaklardan yeterince faydalanamaması ve suça yönelme olarak kısaca ifade edilebilir.²⁴⁶ Aynı zamanda temel haklara erişememekten dolayı bireylerin tutum ve davranışlarına kadar etkisi olan çok boyutlu bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim, ulaşım, barınma, eğitim, çalışma, dinlenme, eğlenme, güvenlik, katılım gibi birçok kentsel hizmetlerden yeterince yararlanamama durumunu doğuran yoksulluğun oluşturduğu eşitsizlik giderilirse bugünkü kuşakların yanı sıra gelecek kuşakların da kentte insanca yaşama hakkını güvence altına alan kentli haklarının kullanımı da sağlanmış olur.²⁴⁷

Ekonomik yetersizliklerin yanında temel hakların kullanılamaması dahil çok boyutlu bir sorun olarak belirtilen yoksulluk “belirli bir hayat standardından yoksun kalmak” olarak ifade edilmektedir.²⁴⁸ Bununla beraber “yaşam hakkı gibi klasik haklar olarak adlandırılan en temel haklara bir tehdit oluşturduğu kadar; eğitim, sağlık, çalışma hakkı gibi ekonomik, sosyal ve kültürel haklar grubu ile halkların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi üçüncü kuşak hakların karşısında da bir engel” olarak, “insan haklarının bütünselliği, bölünmezliği ve karşılıklı bağımlılığı temelinde tüm insan haklarının ihlali” şeklinde açıklanmaktadır.²⁴⁹ Bütün bunlarla beraber kentli hakları açısından yoksulluk; “açlıktır, eğitimsizliktir, barınacak bir evinin olmamasıdır, hasta olmak ve tedavi

²⁴⁴ Özel, M. (Mayıs 2015). “Kentsel Yoksulluk ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İşlevleri”. *İdeal Kent – Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı 16, 161.

²⁴⁵ Özalp, A. (Ekim 2009). “Yoksulluk, Yoksunluk, Yurttaşlık: Sosyal Hak(sızlık)ları Politik Düşünmek”. *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: Belediye-İş Sendikası Yayınımı, 276.

²⁴⁶ Gedikoğlu, G. (2015). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 18.

²⁴⁷ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Basım). Ankara:TODAİE Yayın No: 381, 40.

²⁴⁸ Yücel Batmaz, N. (Ocak 2016). “Kentsel Yoksullukla Mücadelede Belediyelerin Rolü - Keçiören Belediyesi Örneği”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 37.

²⁴⁹ Atılğan, M. (Mart 2004). “Yoksulluk, İnsan Hakları ve Yoksullukla Mücadelede İyi Yönetimin Rolü”. *Türk İdare Dergisi*, Sayı 442, 123.

olamamaktır, hiçbir işinin olmaması ya da iyi bir işe sahip olamamaktır, kirli suyun sebep olduğu hastalık nedeniyle çocuğunu kaybetmektir, gelecek korkusuyla yaşamak ve çocuklarının geleceğinden endişe duymaktır, umutsuzluktur, eşitsizliktir, özgür olamamaktır, siyasal yaşama katılamamaktır"²⁵⁰ şeklinde de ifade edilebilir.

Kentli haklarına erişim açısından yoksul olan bireyler birçok noktada ne sunulursa alternatif veya başka çare olmadığı için genel olarak kabul etmek durumunda kalır iken, aynı durumun yoksul olmayan bireyler için geçerli olmadığı söylenebilir. Kendisine sunulan hizmetlerin yanında ihtiyaçlarına göre farklı noktalardan destek alabilmektedir. Bunlardan bazıları; eğitim açısından ihtiyacına göre özel okul veya özel ders, sağlık açısından özel hastane veya özel doktor, ulaşım açısından şahsına ait özel araç ve şoför, güvenlik açısından güvenli site veya koruma, barınma olarak yaşam alanları oluşturulmuş konforlu konut, eğlence dinlence olarak herhangi bir kurumun açmış olduğu herhangi bir etkinlikten ziyade isteğine göre bir faaliyete katılma vb. olarak örneklendirilebilir.

Yoksulluk, kentli haklarına dair birçok hakkın gerek bilinmesi, gerek önemsenip sahiplenilmesi, gerekse ekonomik öncelikler veya başka bir nedenle kullanılabilmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluktan dolayı eğitimini alması gerektiği ölçüde alamayan birey, eğitilmiş işgücü oluşturamayıp geçici işlerde çalışmakta ve bu durumda bireyler büyük oranda yoksulluğa mahkum olmaktadır.²⁵¹ Bu durumda yoksulluk, eğitime gerektiği ölçüde ulaşamamanın hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmakta ve eğitimin bireylerin üretim süreçlerine katılmalarını sağlayan gerekli bilgi ve beceriyi kazandırırken yaşam kalitelerinin oluşmasında etkili olmaktadır.²⁵² Eğitimsizliğin işsizliğe, bununla beraber temel ihtiyaçların karşılanamaması ile yoksulluğa neden olup bu durumda kitlelerin şiddete ve farklı suçlara yönelmesinde sebep olabilmekte iken kentleşme ile beraber sanayileşmenin aynı doğrultuda gelişim gösterip, kente yeni iş imkanlarının sunulması kentlerde yoksulluğun önlenmesini kolaylaştıracak bu da toplumsal ve ekonomik adaletin gelişmesi ile bunlara tepki olarak ortaya çıkan suçları da azaltacaktır.²⁵³ Yoksulluk, kentli haklarına yönelik hem yoksul bireylere hem de yoksul

²⁵⁰ Gündoğan, N. (Ocak-Şubat 2008). "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele", ASOMEDYA-Ankara Sanayi Odası Aylık Yayın Organı, 42, 43.

²⁵¹ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Basım). Ankara:TODAİE Yayın No: 381, 79.

²⁵² Cennet, B. (2010). *Yoksulluk ve Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 45.

²⁵³ Akkoyunlu Ertan, K. a. g. e., s. 79, 82, 83.

bireylerin yoksulluğun vermiş olduğu etkilere bağlı olarak göstermiş olduğu davranış biçimleri ile diğer bireylerin kullanımında da etkili olabilmektedir.

3.2.2. Eğitim

Eğitim, genel olarak bireyin davranışlarında istendik değişim meydana getirme süreci olarak açıklansa da “sadece davranışlarda değişiklik oluşturma değil, davranış değişiklikleri yoluyla hem bireyin hem de toplumun yaşantısına kalite katma süreci” olarak tanımlanabilir.²⁵⁴ Eğitimde olduğu gibi kentleşmedeki süreci de “kır kökenli insanın çeşitli konularda kente özgü tutum ve davranış biçimlerini, sosyal ve manevi değer yargılarını benimseme” olarak ifade edilebilen bu süreç, bireyin geçmiş yaşam tecrübesi ile etkileşim içinde olduğu sosyal çevre, yaptığı iş ve aldığı eğitim gibi değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir.²⁵⁵

Kentli hakkı ve kentliliğe yönelik bilincin birey tarafından kazanılıp, toplum değerlerine ve yaşama biçimine uyumuna yardım eden eğitim, bu sürecin önemli bir aracı olarak oldukça belirleyici durumdadır.²⁵⁶

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun²⁵⁷ *Genel amaçlar* başlıklı 2. maddesinde; Türk Milletinin bütün fertlerinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyup geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven, anayasada belirtilen ilkelere göre görev ve sorumluluğunu bilen, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk sahibi, kendisinin ve toplumun mutluluğuna ve refahına katkı sunacak bireyler yetiştirmek olarak ifade edilmektedir.

Bu doğrultuda hazırlanan ve kentli haklarına katkısı olan gerek kentleşme gerekse çevre ve kentlilik bilincinin gelişmesinde etkisi olan uygulamalar bulunmaktadır. 1739 sayılı kanunda belirtilen hedeflere uygun olarak hazırlanan Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğinde²⁵⁸ belirtilen ve ekler kısmında listelenen okullarda kurulan öğrenci kulüplerinden; Çevre Koruma Kulübü, Çocuk Hakları Kulübü, Demokrasi, İnsan Hakları ve Yurttaşlık Kulübü, Engellilerle Dayanışma Kulübü,

²⁵⁴ Şahin, A. E. (2006). “Eğitimle İlgili Temel Kavramlar”, V. Sönmez. (Editör). *Eğitim Bilimine Giriş*. (Birinci Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık, 16.

²⁵⁵ Ercoşkun, Ö. Y., Öcalır Akunal E. V., Yenigül, S. B., Alkan, L. (2016). “Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları”, G. Atanur ve M. Yaman. (Editörler). *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu Bildiri Kitabı (Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi-3)*. (Birinci Baskı). Bursa: Renkvizyon Matbaacılık, 253.

²⁵⁶ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 165,166.

²⁵⁷ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

²⁵⁸ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/06/20170608-5.htm>

Hayvanları Sevme ve Koruma Kulübü, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma ve Okul Müzesi Kulübü, Mesleki Tanıtma Kulübü, Sağlık, Beslenme ve Temizlik Kulübü, Şehir ve Medeniyet Kulübü, Trafik Güvenliği ve İlk Yardım Kulübü gibi kulüpler ve yine aynı şekilde okullarda düzenlenen belirli gün ve haftalardan; Dünya Engelliler Günü, Yaşlılar Haftası, Orman Haftası, Çevre Koruma Haftası, Trafik ve İlk Yardım Haftası, İnsan Hakları ve Demokrasi Haftası, Hayvanları Koruma Günü, Dünya Otizm Farkındalık Günü gibi uygulamalar da kentli haklarının gelişimine etki ederek bilincin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Aynı şekilde okullarda okutulan derslerden İnsan Hakları ve Yurttaşlık, Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü, Trafik Güvenliği gibi dersler ve diğer bazı ders kitaplarının içine kültür, kent, çevre, insan hakları vb. şekilde kente dair bilincin gelişmesine katkı sağlayacak şekilde yer alan konu ve etkinlikler ile yapılan geziler, yarışmalar da kentli haklarının gelişimine katkı sağlamaktadır.

Kentte yaşıyor olmak bir insanın kentlilik bilincine sahip olduğu ya da kentli olduğu anlamına gelmez. Kentlilik bilincini oluşturmak için eğitimin bütün kademelerinde görgü kurallarından olan; sevgi, saygı, hoşgörü, şefkat, merhamet, yardımlaşma, paylaşma, selamlaşma, adalet, duyarlılık, fedakarlık gibi kent kültürünün temel taşlarını oluşturan değerler kültürel ve evrensel boyutuyla verilmelidir.²⁵⁹

Kentli hakların korunup yaşama geçirilebilmesinde devletin zorlaması ile yaptırımlarda bulunmayarak, suç-ceza ikilemine düşmeden, cezasız bir anlayışla kentli kültürün yaygınlaştırılıp iyi bir kentsel yaşamın niteliklerini sunan bir ortam oluşturulması gerekmektedir Devlet, toplumda kabul edilen düzene uymayıp, kentli haklarını ihlal edenlere yönelik sıkıntıları ortadan kaldıracı politikalar oluşturmakla yükümlü ve bunun için de önleyici ve iyileştirici politikalar yaparak bireylerin suça bulaşması engellenip, sosyalleşmesi sağlanmalıdır. Bunun sağlanmasında da eğitimden yararlanmak uygun bir yol olacaktır.²⁶⁰

Bütün bunlarla beraber eğitim, kentli haklarından hem birey, hem toplum hem de gelecek kuşakların yararlanabilmesinde rolü olan etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

²⁵⁹ Ercoşkun, Ö. Y., Öcalır Akünal E. V., Yenigül, S. B., Alkan, L. (2016). “Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları”, G. Atanur ve M. Yaman. (Editörler). *Kent Kültürü ve Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyumu (Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi-3)*. (Birinci Baskı). Bursa: Renkvizyon Matbaacılık, 254.

²⁶⁰ Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 191.

3.2.3. Katılım

Kentli haklarının uygulanıp yaşam bulabilmesin önemli faktörlerden biri de şüphe yok ki katılımdır. Kent ile ilgili yapılan çalışmalarda alınacak olan kararlar; uzman, bürokrat, merkezi yönetim tarafından değil, kararlardan etkilenen kent ve kentte yaşayan, kentin gerçek sahipleri olan kentli bireylerin katılımı ile alınmalıdır. Kent ile ilgili verilen kararlar sadece kentlileri değil kentsel yaşam alanlarını da etkilemekte ve bunun için “kente ilişkin kararlar verilirken kentlilerin ve karardan etkilenenlerin görüşünün alınması gerekmektedir.”²⁶¹ Gerçekçi bir çalışma ile yaşanabilir bir kent oluşturmak isteyen kent yöneticilerinin, kentte yaşayan bireylerin yaşadığı kente aidiyet duygusu ile sahip çıkmalarının sağlanması yapılacak olan çalışmaların amacına ulaşmasını kolaylaştıracaktır. “Kentlilerin kentine sahip çıkmalarını sağlamanın en etkili adımı, yapılacak kritik kentsel faaliyetler hakkında kent sakinlerinin görüşünü sormak ve -mümkün olduğunca- onların desteğini almaktır.”²⁶² Kent için yapılan çalışmalar kent için ne kadar önemli olursa olsun “kentlilerin etkin katılımı olmaksızın alınan kararlarla, adaletli ve sürdürülebilir kentsel yaşam ortamları yaratılamaz”²⁶³ ve istenen verim alınmaz.

“Katılımın anlamı halkın sadece mahalli idare kurumlarını seçimle oluşturması değil; yerelleşmenin sağlanarak yönetimde aktif ve doğrudan söz sahibi olmasıdır.”²⁶⁴ Kentli hakkının gerçekleşmesi bakımından önemli bir işleve sahip olan katılım konusunda doğrudan, yeterli bir düzenleme bulunmama ile beraber, Kent Konseyi Yönetmeliği, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda yer alan ihtisas komisyonları ile sivil toplum kuruluşlarına, kent ve toplumu ilgilendiren konularda toplantılara katılabilme imkanı oluşmuştur.²⁶⁵ Kentli haklarının gelişimine yönelik yapılacak olan ve bireyleri ilgilendiren farklı alanlardaki düzenlemelerin amacına ulaşabilmesi için yerel yönetimlerin merkezi yönetim ile işbirliği halinde, kentte yaşayan bireylerin kente dair yapılan çalışmalara dair gerek planlama gerek karar alma gerekse uygulama aşamalarında katılımını sağlayacak düzenlemeler oluşturulması, kentsel sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır.²⁶⁶

Kentli haklarının uygulanabilmesinde en önemli konulardan biri, kentli hakları ile ilgili kararlarda toplumun geniş bir kesiminin katılımını sağlamak ve kararların

²⁶¹ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Basım). Ankara: TODAİE Yayın No: 381, 82.

²⁶² Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 173.

²⁶³ Akkoyunlu Ertan, K. *a. g. e.*, s. 53.

²⁶⁴ Çevikbaş, R. (Aralık 2008). “Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım”. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 461,72.

²⁶⁵ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. *a. g. e.*, s. 158-159.

²⁶⁶ Akkoyunlu Ertan, K. *a. g. e.*, s. 85.

gerçekleşmesinde de katılım yöntemi olarak da temsili demokrasiden ziyade yönetim modelinin kullanılması yapılacak olan çalışmaların daha da verimli olmasını sağlayacaktır.²⁶⁷ Katılıma önemli bir katkısı olan kavram olarak yönetim, “siyasal sistemde, sistem içinde bulunan etkenlerin hiç birini karar alma mekanizmasının dışında bırakmadan ve merkez dışındaki kişi ve kurumlarla, yerel yönetimlerin bürokratik yapısında aktif olmasını sağlama olarak tanımlanmaktadır.”²⁶⁸ Yönetimin, özellikle yerel halkın katılım seviyesinin belirlenmesi ve yerel nitelikli sorunların çözümü noktasında önemli bir işlevi olduğu ifade edilebilir. Kentli hakkı konusunda kentteki bütün kesimlerin katılımının sağlanarak gerekli çalışmaların yapıldığı ve kente dair sorunların öncelikli olarak tespit ve çözümü konusunda başarılı olarak yapılan yönetim uygulamalarının önemli katkıları olduğu bilinmektedir.²⁶⁹

Kentli hakları bağlamında katılım konusunu uluslararası bazı kaynaklarda da görebiliriz. Katılım konusunda Kentsel Şart 1’de önemle benimsenen iki temel ilke olarak “işbirliği ve dayanışma” ifadesiyle karşımıza çıkmakta ve katılım, “Çoğulcu demokrasilerde; kurum ve kuruluşlar arasındaki dayanışmanın esas olduğu kent yönetimlerinde; gereksiz bürokrasiden arındırma, yardımlaşma ve bilgilendirme ilkelerinin sağlanması” olarak ifade edilmektedir. Aynı şekilde Şart 1’in yerleşimlerde yaşam kalitesinin daha iyi olması amacıyla ağırlık verdiği dört temel ilkedeki biri de “Toplumsal kalkınma ve halkın katılımın özendirilmesi” olarak belirtilmiştir.²⁷⁰ Şart 1, kentli haklarının korunması konusunda yerel yönetimlere önemli sorumluluklar yüklemekte ve söz konusu olan haklara; ırk, inanç, yaş, cinsiyet, milliyet, ekonomik ve politik ayırım gözetilmeden, bireylerin ruhsal ve bedensel durumlarına bakılmadan bütün bireylerin katılımının sağlanması gerektiği ve katılımın sağlanabildiği kentlerde olumlu gelişmelerin gözlemlendiği de vurgulanmaktadır.²⁷¹ Katılım açısından Kentsel Şart 2’de de kent ve kasabaların, toplumun taleplerini dikkate alan, kentsel yönetim modelini inşa etme sorumluluğu olduğu belirtilmektedir.²⁷² Yerel Gündem 21’de ise yönetim kavramı olarak; çok aktörlü bir yönetim anlayışı ile vatandaşların taleplerine duyarlılık gösteren, onları bir paydaş anlayış ile karar alma sürecine dahil eden, gücünü halktan alarak saydam ve

²⁶⁷ Güler, M. (2011). “Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(1), 69.

²⁶⁸ Çukurçayır, M. A. (2005). “Siyasal Katılım Olanakları Açısından Yerel Siyaset:Yönetişim ve Yerel Alanda Yararlanabilecek Diğer Yönetimler”. H. Özgür ve M. Kösecik. (Editörler). *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar -I.* (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları, 217.

²⁶⁹ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 165.

²⁷⁰ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>

²⁷¹ Pektaş, E. K., Akın, F. (2010). ”Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve Türkiye”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 12(2), 29.

²⁷² <http://www.mimarlarodasi.org.tr/UIKDocs%5Ckentselsart2.pdf>

demokratik bir anlayışla hesap vermeye hazır olan yönetim anlayışının başarılı olabileceği ifade edilmektedir.²⁷³

Bütün bunlarla beraber katılım, tam olarak bireyin sadece seçim zamanında gidip oyunu vermesi sonrasında da 4-5 yıl herhangi bir aktif görev almadan kenarda beklenmesi değildir. Katılım aynı zamanda, halkın sadece temsilcilerin seçilmesi için oy vermesi değil aynı zamanda seçilenlerin yapmış oldukları çalışmalardan haberdar olarak, yapılan ve yapılacak olan çalışmaların halk tarafından denetlenip takip edilmesi olarak da ifade edilebilir.²⁷⁴ Katılımın sağlandığı kent yönetimlerinde yapılacak olan çalışmalar talebe göre yapılır ve nasıl yapılması gerektiği, sonrasında neler olabileceği bilinir. Bütün aşamalarında vatandaşın dahil olduğu çalışmalar vatandaş tarafından benimsenip sahiplenilir. Vatandaşın sahiplendiği çalışmaları herhangi bir kişi engellemeye ve bozmaya kalkarsa vatandaş buna engel olacaktır. Lakin yönetimin vatandaşını dahil etmediği çalışmalarda ise aksamalar, bozulmalar veya engellemelere karşı vatandaşın herhangi bir tepki olmayacaktır. Vatandaşın sahiplenmediği çalışmalar kentli hakları için uygulama noktasında verimi etkileyecektir.

3.2.4. Kentlilik Bilinci

Kentleşme, kentlerin alan ve nüfus olarak büyümesi iken, kentlileşme ise kente yeni gelen bireyin kentli yaşama uyum sağlayarak, bireyler arası ilişkilerde kentli kültürünün hakim olması, kentsel değerler ile kentli yaşam biçiminin özümsemesi ve kentlerde meydana gelen sosyo kültürel dönüşüm olarak ifade edilmektedir. Bununla beraber kentsel değerleri ve kentli yaşam biçimini özümseyemeyen bireyler kentlerdeki birçok sorunun ya parçası ya da tetikleyicisi olmaktadır. Ortaya çıkan birçok sorunun çözümü ile beraber bir kentin sağlıklı büyümesi ve geleceğe sağlam adımlar atabilmesi de kentlilik bilinci ile olanaklı olmaktadır.²⁷⁵

Büyüyerek gelişen kentlerde meydana gelen sorunların çözümü, kente dair ortak bir kent kültürünün oluşup, çözüm konusunda uzlaşmaya yönelik isteğe ve bu konuda oluşan bilinç düzeyi etkili olabilmektedir. “Bireylerin bilinç düzeylerini yükselten ve davranışlarına yansıyan kentli kültürü, kentlilik bilinciyle ve sorumluluğuyla paralel olarak kentsel sorunlara karşı geliştirilen tavidir.”²⁷⁶ Bu noktada ifade edebileceğimiz kentlilik

²⁷³ <http://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa>

²⁷⁴ Çevikbaş, R. (Aralık 2008). “Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım”. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 461, 78-80.

²⁷⁵ Parlak, B. (2018). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Kentli Hakları Perspektifinden Kent Kültürü ve Kent Kimliğinin Dönüşümü: Bir Proje Örneği”. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, 19-20.

²⁷⁶ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayın No:381, 34.

bilinci de “kentte yaşayanların birbirini fark etmesi, anlaması, farklılıklarını çeşitlilik olarak algılaması ve bu çeşitlilik ve renk harmonisinden kent kültürü-kentlilik adına ortaklıklar çıkarma çabalarının bütünü”²⁷⁷ olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda kentli haklarının, kentte yaşayan bireylere sunduğu bazı haklar kadar bazı sorumluluklar da yüklediği belirtilebilir. Kentli haklarının korunup, gelişmesi ve herkesçe benimsenmesinde bazı noktalarda yönetim kademesine görev düşerken bazı noktalarda da kentli bireylerin birbirlerine karşı yaklaşımlarından dinlediği müzik ile gürültü kirliliği, trafikte tehlikeli araç kullanarak gerek yayaların gerekse diğer araçların tehlikeli duruma düşmesi gibi davranışlardan kaçınması konusunda da duyarlılık beklenmektedir.²⁷⁸

Kentte bulunan hemşehrilerin kentin ortak paydasında buluşup, kendilerini kente ait hisseden bir kent toplumu şüphesiz ki kent kültürü ve kent kimliğinin gelişmesi için ön koşullar arasında sayılabilir. Dolayısıyla “kentlilik bilinci olan bireylerden oluşan bir kentli toplumda, yerleşik ve belirgin bir kent/kentli kültürü ile kent/kentli kimliği kendini göstereceği” de belirtilebilir.²⁷⁹ “Kenti asıl kent yapan şey, fiziksel koşulları bulunmakla beraber, kültürel öğelerdir. Bir kenti kent yapan asıl öğe o kentin kendi özgün yaşam biçiminin varlığı ve sakinlerinin o bilinci edinip onu koruyup yaşatma istenci, kentlilik bilincidir.”²⁸⁰

Kentlilik bilincine sahip bir birey, bu bilincinin gerekli kıldığı davranışları sadece bir kentte değil bulunmuş olduğu bütün kentlerde göstermelidir. Bu doğrultuda kentlilik bilinci olan bireylere özgü olabilecek bazı davranışlar şu şekilde belirtilebilir.²⁸¹ Herhangi bir yapı inşa ederken fiziki ve estetik açıdan duyarlı olmak. Zamana önem vererek başkalarının zamanına saygı göstermek. Kenti “yaşadığımız ev” olarak düşünmek. Kentin eğitim, kültür, sanat, ticaret vb. etkinliklerine katılım sağlayarak hem bunların hem de toplumun gelişimine katkı sağlayacak gönüllü çalışmalara destek verip katılmak. Toplumsal kurallara (trafik kuralları, yere tükürme, çöplerin atılması vb.) dikkat edip, bunlara uymayanları uyarmak. Özel gereksinimli bireylere gerekli saygıyı gösterip

²⁷⁷ Ercoşkun, Ö. Y., Öcalır Akünel E. V., Yenigül, S. B., Alkan, L. (2016). “ Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları”, G. Atanur ve M. Yaman. (Editörler). *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu Bildiri Kitabı (Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi-3)*. (Birinci Baskı). Bursa: Renkvizyon Matbaacılık, 252-253.

²⁷⁸ Karasu, M. A. (2008). “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, *TBB Dergisi*, Sayı: 78, 45-46.

²⁷⁹ Parlak, B. (2018). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Kentli Hakları Perspektifinden Kent Kültürü ve Kent Kimliğinin Dönüşümü: Bir Proje Örneği”. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, 13.

²⁸⁰ Beratlı, N. (2018). “Kentlilik Bilinci ve Yerel Yönetimler”, A. Mengi ve D. İşçioğlu.(Editörler). *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset*. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Yayın No: 618, 21.

²⁸¹ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 57-61.

yardımcı olmak. Kendisinden farklı düşünen insanlara saygı göstermek. Yaşadığı kentin dini, ahlaki ve toplumsal değerlerine saygılı olmak. Gerek şahsi aracılıyla olsun gerek toplu taşıma ile yolculuk yaparken kurallara uyup diğer bireylere rahatsızlık vermeden haklarına riayet etmek. Yaşadığı mekanı, çevreyi ve doğayı temiz tutup, çöpleri çöpe atmak ve geri dönüşümü olabilecek olanları ayrıştırmak. Diğer insanlara zarar vermemek ve suç işlemekten kaçınmak. Doğaya ve hayvanlara sahip çıkıp korumak. Kent yönetimi ile ilgili öneri ve eleştirileri uygun bir tarz ile yöneticilere iletmek bunlardan bazılarıdır.

“Kentli hakkının gerçekleşmesinin önkoşulu, kentlilik bilincine sahip bireylerin varlığıdır.”²⁸² Bu doğrultuda toplum ile bütünleşen bireyde edilgenlikten ziyade etken bir birey olarak olumsuzlukları fark edip bunu eleştirebilen ve çözümü konusunda da katılım sağlayacak sosyal bakımdan olgunluğa erişmiş bir bireyden söz edilebilir. Kentli haklarının yaşama geçirilmesinde en az yönetim kadar halkın da kenti ve kentli haklarını sahiplenip takip etmesi önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey, yaşadığı kentin sorunlarının çözümü konusunda gerekli hassasiyeti göstererek gerekli takibi yapmalıdır. Kentte yaşayan bireylerin, sorunların çözümü konusundaki takibi, yönetim üzerinde denetleme işlevi görecektir ve çözümü konusunda itici bir güç oluşmasına sebep olacaktır.

“Kentlilik bilinci deyince, başlıca kenti dinamikleriyle anlamayı, kendini kente ait hissetmeyi, kentsel oluşumlardan sorumluluk duymayı ve kentin geleceğine ilişkin, bugününe ilişkin aktif bir katılımı anlıyoruz.”²⁸³ Kentli bireylerin kent yaşamına dair kent yönetimine aktif katılım sağlayarak kentine sahip çıkması kentli kültürünü ve kentsel aidiyet duygusunu geliştirirken bunların olabilmesi de ancak kentlilik bilinci ile mümkündür. Kentlilerin kentlilik bilinci ile gerek kent konseyleri, gerek farklı Sivil Toplum Kuruluşları aracılığıyla gerekse farklı bir şekilde kente dair çalışmalarda gösterecekleri katılım ile gelecekleri olan kentin yine kendileri tarafından şekillenmesine katkı sağlayacaklardır. Demokratik bilinç, hoşgörü ve saygı gibi evrensel ölçütlerin yanı sıra kentlilik bilincinin ölçütleri olarak “kentsel aidiyet”, “kent sorunları ile ilgilenme”, “kenti sahiplenme” ve “kent kurumlarına katılım” gibi bazı ölçütler de sıralanabilir.²⁸⁴

“Kentlilik bilinci, kentte yaşayanların birbirinin varlığından haberdar olmayı, farklılıkların kabul edilerek, bunların sinerjisinden kent ve kentsel yaşam kalitesi adına

²⁸² Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 144.

²⁸³ T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). *Kentleşme Şurası 2009*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 346.

²⁸⁴ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. a. g. e., s. 69.

yararlanmayı içerir.”²⁸⁵ Kentlilik bilincinin temel parametrelerinden olan kente karşı duyarlılık ve sorumluluk sahibi bireylerin kentsel yaşam kalitesinin gelişmesine yönelik kentini tanıyıp sevmesi, kentini önemseyerek gerek yapay gerek doğal her türlü değerine sahip çıkması gibi davranışları kentsel yaşam kalitesinin artmasına önemli katkı sunmaktadır. Başka bir ifadeyle de “kentsel yaşam kalitesinin gelişmesinin en belirleyici etmenlerinin başında “kentsel bilinci” gelmektedir” diyebiliriz.²⁸⁶

Gerek eğitim, gerek medya veya farklı yöntemlerin de katkı sunduğu kentlilik bilincinin oluşmasını etkileyen bireysel, sosyal, ekonomik ve fiziksel nitelikli çeşitli faktörler bulunmaktadır.²⁸⁷ *Bireysel faktörler*; bireyin doğduğu yer (ki genellikle kişiler kendilerini doğdukları yere ait hisseder), bireyin yaşı ise kentlilik bilincinin oluşmasına etki eden en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Genç bireylerin kentlilik bilinci orta yaş üstü bireylere göre eğitim, sosyal medya gibi çalışmalarla daha kolay oluşturulabilir. *Sosyal faktörler*; olarak ise başta eğitim gelmekte, sonrasında ise boş zamanların değerlendirilme biçimi, sosyal çevre ve etkileşim içinde bulunulan ortam etkili olmaktadır. *Ekonomik faktörler*; kırdan kente göçle gelen bireylerin kentlilik bilincinin gelişiminde onlara sağlanan ekonomik ve buna bağlı sosyal olanaklar ile kentin sunduğu imkanlardan bireyler/topluluklar arasında dengesiz yararlanma etkili olmaktadır. *Fiziki faktörler*; göç ile kente gelen bireylerin yaşamış olduğu bölgedeki altyapı eksikliği, park ve yeşil alan yokluğu, sağlık eğitim gibi kurumların yeterli sayıda olmayışı, ulaşım olanaklarının eksik olması gibi fiziki nedenler bu bölgelerde yaşayanların kentleşme süreçlerini olumsuz etkilemekte ve köyde yaşadıkları hissini uyandırarak sosyo-kültürel anlamda bir değişimi ihtiyaç olarak görememektedirler.

3.2.5. Bilgi Edinme

Kente ilişkin olarak verilen kararlar, yalnızca kentlileri değil tüm kentsel yaşamı doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bunun için kente ilişkin karar alınırken yönetimler tek yanlı işlem yapmaktan ziyade yapılması planlanan işlemin niteliği ve beklenen sonuçları hakkında bilgilendirme yaparak kentlilerin ve alınacak karardan etkilenebileceklerin görüşü alınıp, bu doğrultuda çalışmaların yapılması gerekir.

“Kentsel düzlemde kamusal hizmetlerin yapılış biçimi ve süreçleriyle ilgili bilgi talebi, kent hakkını gerçekleştirmenin önemli bir yolu olduğu gibi aynı zamanda kamu

²⁸⁵ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 48.

²⁸⁶ Parlak, B. (2018). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Kentli Hakları Perspektifinden Kent Kültürü ve Kent Kimliğinin Dönüşümü: Bir Proje Örneği”. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, 20.

²⁸⁷ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. a. g. e., s. 67-69.

yönetiminin klasik denetim yolları dışında, yönetilenler eliyle denetlenmesinin de bir yoludur.”²⁸⁸ Kentle ilgili yönetimin yapmış olduğu çalışmalar konusunda bilgi sahibi olan bireyler, yönetimi kendisine karşı açık ve dürüst olarak görecektir ve bununla beraber kentle ilgili çalışmalarda etkin katılım sağlayacaktır. Bu doğrultuda bireyler kenti sahiplenerek gerek yönetimin yanlışı konusunda ikazda bulunma gerekse kentin gelişimine yönelik farklı çalışmalarda etkin rol almak isteyecektir.

Kent ve kentli hakları ile ilgili bilgilere erişebilen bireyler, kentli hakkının kullanılması ve geliştirilmesinde önemli katkılar sunabilecektir. Yapılan çalışmalardan bilgisi olduğu için söz sahibi olacak, söz sahibi olup katılım sağlaması da yapılan ve yapılacak olan çalışmaları takip etmesine sebep olacaktır. Bu takip ise yönetim üzerinde sivil bir denetim işlevi oluşturacak ve yöneticilerin yapacakları çalışmalarda halkın talep ve beklentilerini göz önüne alarak hesap sorulacağı bilinciyle daha verimli çalışmalar yapmalarını olanaklı kılacaktır.

“Kentte yaşayanların, kentsel ve çevresel sorunlara karşı duyarlı, bireysel başvuru, kamu yararı, kentli hakları gibi konularda bilgi ve bilinç sahibi olmaları, kentsel çevrelerin kentte yaşayanlarca biçimlendirilmesinde etkili olabilecektir.”²⁸⁹ Bilgi edinme ile ilgili 2003 yılında çıkan 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu,²⁹⁰ kurum ve kuruluşları bilgi verme konusunda yükümlü kılarak 4. madde ile herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğu da ifade edilmektedir. Kanunun amacında ifade edilen, kişilerin bilgiyi “demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak” elde etmelerine olanak verilmesi gerektiği de belirtilmiştir. Bu amaç doğrultusunda paylaşılan bilgiler, kişilerin kent ve kentsel imkanlar ile ilgili bilgileri birbirine karşı bir rant aracı olarak değil (elde edilen bilgiler ile yönetimin yapacağı yatırım olarak hastane, metro, havaalanı vb. çalışmalarda hak sahiplerinin bilgisi olmadığı için ucuz fiyata alıp sonrasında fahiş fiyata satmak gibi), daha yaşanabilir kentlerin oluşması noktasında kullanılmasına imkan sunabilir.

Kentli haklarının yaşam bulup gelişmesinde önemli etkenlerden biri olan katılım noktasında, halkın zaman zaman yeterli düzeyde katılım sağlamamasında, halkın neye niçin katılması konusunda yeterli düzeyde bilgilendirilmemesi de bir etken olmaktadır. “Kamusal hayata katılımın önemli bir yönü de bilgiye erişimdir. Bu olgu yaşam sürecinde

²⁸⁸ Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi, 195,196.

²⁸⁹ Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayın No:381, 83.

²⁹⁰ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.4982&MevzuatIliski=0>

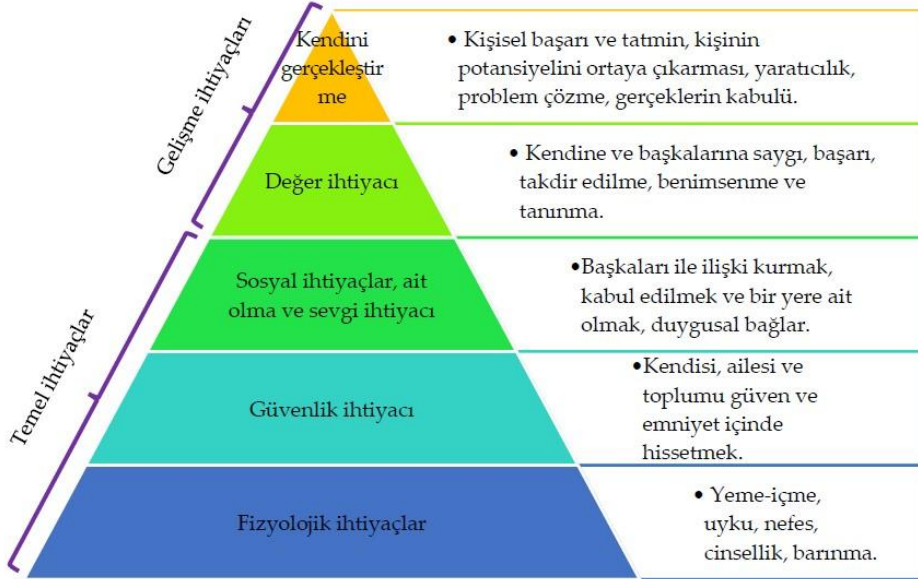
kişinin kamu yönetimiyle olan ilişkileri kadar sosyalleşme bağlantılarının kurulması açısından da önem taşımaktadır.”²⁹¹ Bu doğrultuda gerek merkezi yönetimin gerekse yerel yönetimlerin halkla ilişkiler bürosu, mavi masa (Ankara Büyükşehir Belediyesi), hemşehrim iletişim merkezi (İzmir Büyükşehir Belediyesi), Alo 181 (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) gibi farklı isim ve yöntemlerle halkla iletişim kanalları oluşturmaları halkın, yönetimin yapmış olduğu çalışmalarını takip etmesi, bunun sonucunda da gerek memnuniyet durumu gerekse eleştiri ve önerileri alarak halkın katılımına ve kentli haklarının gelişimine katkı sağlanmaktadır.

Halkın kent ile ilgili çalışmalara katılımının sağlanması için bilgisinin olması gerekir. Bu konuda gazete, televizyon, bilbord, radyo, internet reklamı vb. farklı şekillerde bilgilendirme yapılabilir. Halk bilirse sorar, fikir verir, katılır; katılırsa benimser, benimserse sürdürülebilir olur, uzun soluklu güzel çalışmalar ortaya çıkar. Yaşanabilir kentlerin oluşması için yönetişimin olması, yönetim olması için de halkın kent ve kentli haklarına dair gerekli bilgilendirmenin yapılması olumlu etki oluşturacaktır.

²⁹¹ Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi, 166.

4. TÜRKİYE’DE KENTLİ HAKLARININ MEVZUATA GÖRE İNCELENMESİ

İnsan, yaşamı boyunca farklı ihtiyaçları olan bir canlıdır. Bireyden bireye toplumdaki farklılıkların gösterdiği farklılıkların ortadaki ortak ihtiyaçları bulunmaktadır. İnsan davranışlarının şekillenmesinde de etkili olan bu ihtiyaçlara dair öncelik sıralamasını 1943 yılında Abraham Maslow, “İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi” ile açıklamış ve ortaya basamaklar halinde “İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi” çıkmıştır. Maslow’a göre üst düzeydeki ihtiyaç karşılanmadan önce alt düzeydeki ihtiyaçların karşılanması beklenir. Yani birey, alt basamaktaki ihtiyacı karşılamadan bir üst basamağa geçemez. Örneğin; İnsanlar açken veya susuzken bir sanat eseri ile ilgilenme ihtiyacı hissedemez. Karnı aç olan bir birey öncelikle karnını doyuracak sonrasında ise kendisini güvende hissedecek, güvende hissetmezse bir üst basamaktaki ihtiyacı gereksinim olarak görmez öncelik olarak bulunduğu basamaktaki ihtiyaca bakacaktır.²⁹²

Şekil 4.1. Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi(1943)²⁹³

Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi fizyolojik, güvenlik, sosyal, değer ve kendini gerçekleştirme olmak üzere beş basamaktan oluşmaktadır. *Fizyolojik ihtiyaçlar*; piramidin

²⁹² Kula, S., Çakar, B. (2015). “Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doymu Arasındaki İlişki”. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12), 194.

²⁹³ Çelik, F. (2018). “Kentsel Açık-Yeşil Alanlarda Güvenlik”. *İdeal Kent - Kent Araştırmaları Dergisi*, 9(23), 62.

en alt basamağını oluşturur ve yiyecek, su, cinsellik, nefes alma, uyku ve buna benzer temel yaşamsal ihtiyaçlar bu basamaktadır. *Güvenlik ihtiyacı*; fiziksel ya da psikolojik zararlardan korunma ve emniyette olma anlamına gelerek, ekonomik anlamda kendini güvende hissetmesi, çalışma ve iş kuralları, gelecekle ilgili kaygıların giderilmesi (emeklilik), beden güvenliği, sağlık, barınma gibi kendisini, ailesini ve toplumun güven içinde olması, şimdiki ve gelecekteki güvenlik durumudur. *Sosyal ihtiyaçlar*; insanın sosyal yönünü yansıtan kabul görme, ait olma, birlikte olma, başka bireylerle ilişki kurma, arkadaşlık, dostluk gibi duygusal bağların olduğu basamaktır. *Kendini gösterme/değer ihtiyacı*; bireyin öncelikle kendisine karşı saygı, güven, bağımsız olma, başarılı olma ihtiyacı sonrasında ise başkaları tarafından takdir edilme, benimsenme ve değerli olduğu hissi ile hatırlanma ihtiyacıdır. *Kendini tamamlama/gerçekleştirme ihtiyacı*; bireyin potansiyelinin ortaya çıkıp, problem çözme, özgün üretimlerde bulunma, ahlaki üstünlük, önyargısız olma olarak ifade edilebilir.²⁹⁴

Kentte yaşayan bireyler, farklı sebepleri olmakla beraber farklı kentli haklarını önceleyebilirler. Bu durum yaşamlarında hangisinin öncelikli ihtiyaç olması ile ilgilidir. Yönetimin *spor ve dinlenme hakkı* kapsamında yapmış olduğu çalışmalar ile kentli bireyin spor yapıp ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanaklar sunan güzel bir tesisin açılması, işi olmayan, ekonomik anlamda sıkıntı yaşayan bir birey için pek önemli bir imkan olarak değerlendirilemeyebilir. Onun için öncelikli olan geçimini sağlayabileceği bir işinin olması ve ona *çalışma hakkı* kapsamında iş imkanının sunulmasıdır. Sonraki aşamalarda *spor ve dinlenme hakkı* kapsamında değerlendirilebilecek tesisler bir imkan olarak görülebilir. Aynı şekilde *güvenlik hakkı* kapsamında değerlendirebileceğimiz, suç, şiddet gibi yaşa dışı olaylardan arındırılmış güvenli bir kent ortamı sunulmadan *kültürlerarası kaynaşma hakkı* kapsamında yapılacak sergi veya müze ziyareti gibi faaliyetler kentli bireyler için öncelikli olmayacaktır. Kentli haklarından, kentte yaşayan bütün bireylerin yararlanabilmesi için bu öncelikler ve ihtiyaçlar göz ardı edilmemelidir. Yönetimin kentli hakları kapsamında yapmış olduğu bir çalışma kentte yaşayan bireylerden bazıları için önem arz ederken bazı bireyler için önemli bir gelişme olarak sayılmayabilir. Kentin gecekondulu mahallesinde yaşayan bireyler ile plazada yaşayan bireylerin ihtiyaçlarının aynı olmayacağı gibi kentin merkezinde yaşayıp birçok imkana sahip olan bir birey ile kentin kenar mahallelerinde yaşayarak birçok imkandan yoksun bir

²⁹⁴ Ünlü, S. (2013). "İş Yaşamında Motivasyon Kuramları", Y. Tuna. (Editör). *İş ve Yaşamda Motivasyon*. (1. Baskı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:3022, 4-5.

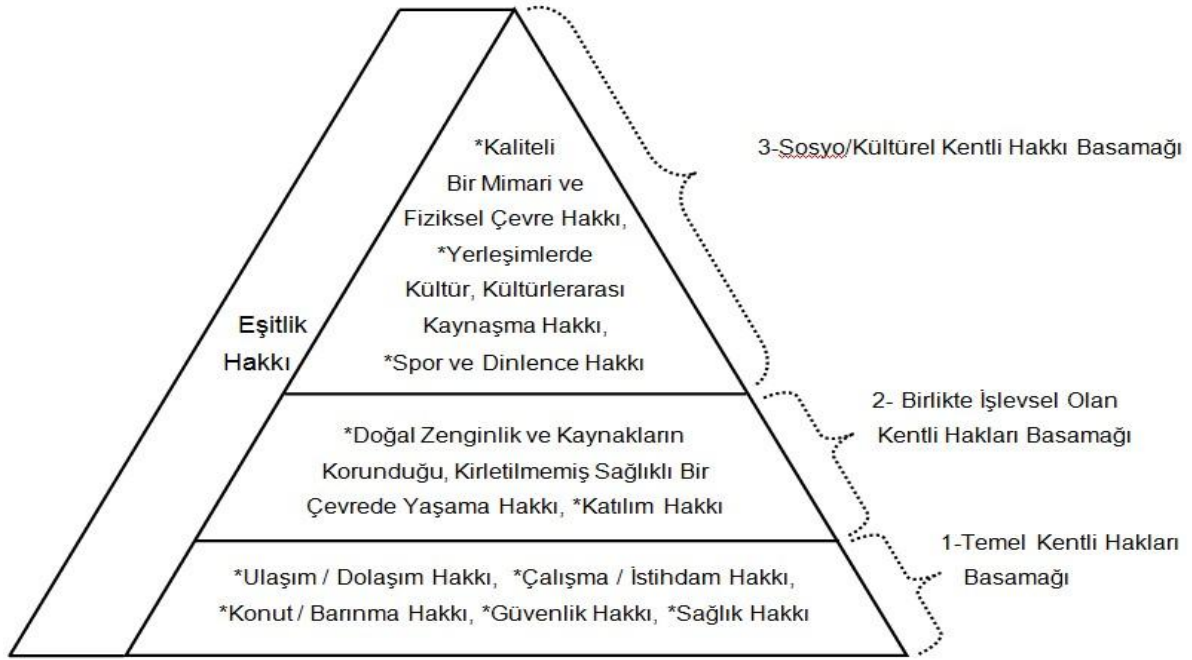
bireyin beklentileri ve doğal olarak kentli haklarındaki öncelikleri farklı olacaktır. Bu nedenle Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde olduğu gibi kentli haklarında da öncelik sıralamasına göre bir hiyerarşiden söz edilebilir.

Kentte yaşayan bireylerin kentli haklarına yönelik önceliğinin aynı olmayacağı gerçeğiyle Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine benzer şekilde kentli haklarına dair *Kentli Hakları Piramidi* oluşturulmuştur. Kentli Hakları Piramidi oluşturulurken ise Avrupa Kentsel Şart-1 referans alınarak piramit hazırlanmıştır. Kentsel Şart-1, kentli haklarına yönelik uluslararası ilk somut belge olması ile beraber, kentli haklarına yönelik diğer uluslararası belgelerden farklı olarak merkezi yönetimlerin aksine yerel yönetimlerin imzasına açılan bir özelliğe sahiptir. Kentli haklarının yaşama geçirilebilmesinde de yerel yönetimler önemli bir işleve sahiptir. Bu nedenle Kentli Hakları Piramidi hazırlanırken Kentsel Şart-1 referans alınarak hazırlanmıştır.

Kentsel Şart-1, 1992'de Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen ve Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı'nda kabul edilen 20 maddeden oluşan Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu ve 13 maddeden oluşan Kentsel Şart İlkelerinden oluşmaktadır. Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu'nda kent sakinlerinin sahip olduğu haklar olarak; Güvenlik Hakkı, Kirletilmemiş Sağlıklı Bir Çevrede Yaşama Hakkı, İstihdam Hakkı, Konut Hakkı, Dolaşım/Ulaşım Hakkı, Sağlık Hakkı, Spor ve Dinlenme Hakkı, Kültürlerarası Kaynaşma Hakkı, Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre Hakkı, Kentte İşlevlerin Uyum Hakkı, Katılım Hakkı, Ekonomik Kalkınma Hakkı, Sürdürülebilir Kalkınma Hakkı, Kentsel Mal ve Hizmetler, Kentte Doğal Zenginlikler ve Kaynaklar, Kişisel Bütünlük Hakkı, İşbirliği Hakkı, Finansal Yapı ve Mekanizmalar, Eşitlik Hakkı olarak sıralanmaktadır.²⁹⁵

Çalışmamızın bu bölümünde Kentsel Şart-1'de belirtilen kentli hakları çerçevesinde bir hiyerarşi halinde Kentli Hakları Piramidi tasarlanmış ve sonrasında ise her bir basamakta yer alan kentli haklarına yönelik mevzuatta yer alan düzenlemeler incelenmeye çalışılmıştır.

²⁹⁵ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>

Şekil 4.2. Kentli Hakları Piramidi

Kentli Hakları Piramidi, üç basamak olarak oluşturulmuştur. Birinci basamak *Temel Kentli Hakları Basamağı*; kentte bulunan bireylerin bir kentli olarak kesinlikle sahip olmasının beklendiği haklar; Ulaşım/Dolaşım Hakkı, Çalışma/İstihdam Hakkı, Konut/Barınma Hakkı, Güvenlik Hakkı ve Sağlık Hakkından oluşmaktadır. Bu basamakta olan haklar diğer iki basamakta olan hakların öncülü konumundadır. İkinci basamak olan *Birlikte İşlevsel Olan Kentli Hakları Basamağında*; Doğal Zenginlikler ve Kaynakların Korunduğu, Kirlenmemiş Sağlıklı Bir Çevrede Yaşama Hakkı ve Katılım Hakkı yer almaktadır. Katılım Hakkı, birlikte işlevsel olan bir hak olduğu için birinci basamakta yer alabileceken ikinci basamakta yer almıştır. İkinci basamakta yer alan hakların işlevsel olabilmesi için, tüm kentli bireylerin bu basamakta yer alan kentli hakkının yüklemiş olduğu sorumluluğa uygun kentli davranışı sergilenmesi beklenmektedir. Katılım hakkının işlevsel olabilmesi için sadece birkaç kişiden ziyade birçok paydaşın dahil olması bu basamaktaki hakları işlevsel kılabilmektedir. Çevreye karşı bazı bireyler sorumluluk bilinciyle çevre ve doğayı temiz tutup korurken, bazı bireylerin bilinçsizce yaklaşarak gerek doğal kaynaklara, gerek çevreye zarar vermesi diğer bireylerin bu haktan mahrum olmalarına neden olabilmektedir. Bu yüzden bu basamağın diğer iki basamağa göre bilinçli olarak birlikte hareket edilince daha işlevsel olması beklenmektedir. Üçüncü basamak olan *Sosyo/Kültürel Kentli Hakları Basamağında*; Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre Hakkı, Yerleşimlerde Kültür, Kültürlerarası Kaynaşma Hakkı, Spor ve Dinlenme Hakkı yer

almaktadır. Bu basamakta bulunan haklar çerçevesinde, yapılacak olan farklı alanlardaki kültürel sportif faaliyetler, yapıların aslına uygun restore edilmesi, çevreye uygun yeni yapıların inşası gibi çalışmalar sosyo/kültürel açıdan gelişimine katkı sunması beklenmektedir. Kentli birey, kentli hakları noktasında piramidimizde bulunan bir alt basamaktaki haklara sahip olmadan bir üst basamakta bulunan hakları öncelikle düşünülmemektedir.

Kentli olsun veya olmasın fark etmeksizin bütün insanların temel hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiği düşüncesi ile yukarıda sıralanan kentli hakları, insan haklarını temel alan bir piramit olarak tasarlanmıştır. Tasarlanan bu kentli hakları piramidinde, her bir basamak bir üstteki basamağa göre daha da yaşamsal olarak önem taşımaktadır. Piramitte eşitlik hakkı hiç bir basamağa yerleştirilmemiş ve her bir basamağın içinde olması amaçlanmıştır. Kentte yaşayan bütün bireylerin tüm kentli haklarından yaş, cinsiyet, ırk, inanç, politik düşünce vb. hiçbir ayrıma maruz kalmadan yararlanabilmeleri; yaşlı, özel gereksinimli (engelli) vb. durumları olan bireylerin de kentli haklarından en az diğer bireyler kadar yararlanabilmelerine yönelik düzenlemeler yapılması beklenmektedir. Örneğin, sağlık hakkına yönelik kentli bireyler için düzenlemeler yapılırken aynı zamanda eşitlik hakkı kapsamında yaşlılar, göçmenler, özel gereksinimli bireyler için de düzenleme yapılmalı veya spor ve dinlenme hakkı için yapılan düzenlemeler de eşitlik hakkı göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle *kentli hakları piramidinde*, eşitlik hakkına herhangi bir basamağın içinde yer verilmeyerek tüm basamakların içinde yer alacak şekilde düzenleme yapılmıştır.

4.1. Temel Kentli Hakları Basamağı

4.1.1. Ulaşım / Dolaşım Hakkı

Ulaşım hakkı, “insan haklarının gelişim sürecine bağlı olarak en son ortaya çıkan hak kategorilerinden birisi olan kentli hakları içinde yer almakla birlikte, kentteki insanı temel aldığı için içerik ve kapsam bakımından, klasik insan hakları belgelerinde yer alan seyahat özgürlüğünden daha somut bir hak”²⁹⁶ olarak tanımlandığı gibi Avrupa Kentsel Şart 1’de “toplu taşıma, özel arabalar, yayalar ve bisikletliler gibi tüm yol kullanıcıları

²⁹⁶ Özsoy, H. N., Pektaş, E. K. (Haziran-2018). “Bir Kentli Hakkı Olarak Dolaşım Hakkı: Afyonkarahisar Halkının Algısı Üzerine Bir Araştırma”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 5(2), 271.

arasında, birbirinin hareket kabiliyetini ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan uyumlu bir düzenin sağlanması²⁹⁷ olarak da ifade edilmektedir.

1982 Anayasa'sında yerleşme ve seyahat hürriyetinin düzenlendiği 23. Maddeye göre "Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir."²⁹⁸ Anayasada geçen seyahat hürriyeti ile devletin müdahale etmeme, dokunmama gibi negatif ödevlerinden ziyade, kentli hakkı olan ulaşım hakkı için pozitif ödevleriyle ilgili olarak devletin gerekli çalışmaları yaparak ulaşım hizmetlerinin yerine getirilmesine bağlıdır.

Ulaşım hakkı kapsamında gerek merkezi gerekse yerel yönetimin ulaşım hakkını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen mevzuata yönelik farklı düzenlemeleri bulunmaktadır. Bu bölümde bu düzenlemelerin hepsini açıklamaktan ziyade ön plana çıkan belli başlı düzenlemeleri açıklayacağız. 3348 numaralı *Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun*²⁹⁹ ile karayolları, teleferik, demiryolları, liman, şehiriçi raylı ulaşım sistemleri, hava meydanları, tünel gibi tesislerin şartnamelerinin incelenmesi onaylanması ve ülke ihtiyaçlarına göre uygun düzenlemeler yapıp gerekli tedbirlerin alınarak, kurumlar arası gerekli koordinasyonu sağlanması amaçlandığı görülmektedir.

5216 numaralı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun³⁰⁰ 7. Maddesinde, büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları bölümünün f bendinde, büyükşehirin ulaşım ana planının yapılması ve toplu taşıma ile koordinasyonlu bir şekilde uygulanmasını sağlamak; kara, deniz ve demiryollarında toplu taşıma yapacak olan araçların sayısı, zaman ve yol güzergahı, bilet ücreti ve tarifelerini, durak ve araç park yerlerini belirleyerek işlemesine sağlamak olarak belirtilmiştir. Aynı kanunun 9. Maddesinde de büyükşehir içinde her türlü ulaşım ve taşımacılık hizmetlerinin verimli yürütülmesi için ilgili olan kurum ve kuruluşlarla işbirliği olacak şekilde Ulaşım Koordinasyon Merkezinin (UKOME) kurulması gerektiği ifade edilmiştir.

5393 numaralı Belediye Kanunu'nun³⁰¹ 14. Maddesinde, belediyenin görev ve sorumlulukları başlığında, belediyenin kentsel altyapı, bilgi sistemleri, sosyal ve kültürel hizmetler gibi ulaşım ve şehir içi trafik hizmetlerini de yapması veya yaptırması görev ve sorumluluk olarak belirtilmiştir. Aynı kanunun 15. Maddesinde de belediyenin toplu

²⁹⁷ <http://www.mimarlarodasiansankara.org/?id=964>

²⁹⁸ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

²⁹⁹ <https://www.uab.gov.tr/mevzuat>

³⁰⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>

³⁰¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

taşıma yapmak ve bu amaçla her türlü ulaşım araçları ile toplu taşıma sistemlerini işlenmesini sağlamak belediyenin yetki imtiyazları arasında sayılmıştır.

2918 numaralı Karayolları Trafik Kanunu'nun³⁰², yayalara ilk geçiş hakkı verilmesi başlıklı 74. Maddesinde 18/10/2018 tarihinde yapılan değişiklik ile "Sürücüler, görevli bir kişi veya ışıklı trafik işareti bulunmayan ancak trafik işareti veya levhalarıyla belirlenmiş kavşak giriş ve çıkışları ile yaya veya okul geçitlerine yaklaşırken yavaşlamak, varsa buralardan geçen veya geçmek üzere bulunan yayalara durarak ilk geçiş hakkını vermek zorundadırlar." hükmü yer almış ve genel olarak bilinen yayaların yola çıkacakları zaman, önce sola sonra sağa sonra tekrar sola bakıp yola çıkmaları, yolda olumsuz bir şey olursa bu yayaların dikkatsizliği ve tedbirsizliğinden kaynaklı bir kusur olarak yaklaşılırken, değişiklik yapılan bu madde ile sürücülere açık ve net olarak trafik lambası ve trafik polisinin olmadığı yaya geçitlerinde yoldan geçiş hakkının yayaya ait olduğu ve kurala uymayan sürücülere de cezai yaptırım uygulanacağı ifade edilmektedir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 3 Kasım 2015 tarihinde çıkarılan *Şehir İçi Yollarda Bisiklet Yolları, Bisiklet İstasyonları ve Bisiklet Park Yerleri Tasarımına ve Yapımına Dair Yönetmelik*³⁰³ ile şehir içi yollarda bisikletlerin ulaşım amacıyla kullanılmasını sağlayarak bisiklet yolları, istasyonları ve park yerlerinin tasarım, yapım ve kullanımı ile şehir içindeki yollara uyumunu kapsayan yönetmelik, bisiklet kullanımına dair gerekli alt yapının hazırlanıp faaliyete geçirilmesi konusunda belediyeleri zorunlu kılmaktadır.

Kent içi ulaşım noktasında özellikle büyük kentlerde önemli bir sorun olan otoparklara yönelik 22 Şubat 2018 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarılan *Otopark Yönetmeliği*³⁰⁴ ile yerleşim yerlerindeki araçların park alanına ve trafik sorunlarının çözümü noktasında bina ve tesislere yapılması gereken otopark ihtiyacına yönelik gerekli ölçü ve şartnameler düzenlenmektedir. Bu yönetmelik ile engellilere yönelik de düzenlemeler yapılmış ve 4. Maddesinde, engellilerin kullanımına yönelik düzenlemelerin yapılmasını zorunlu olduğu belirtilmiş ve gerek yol üstü gerek normal otoparklarda olması gereken engelli park yeri ölçüsü, diğer araçlara ait park yeri sayısına göre engelli park yerinin sayısal oranı, gerekli işaret ve levha gibi düzenlemeler ayrıntılı olarak ifade edilmektedir.

³⁰² <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2918&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>

³⁰³ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/11/20151103-1.htm>

³⁰⁴ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/02/20180222-7.htm>

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 2010-2023 arası kapsayan *Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı*((KENTGES)³⁰⁵ raporunda, sürdürülebilir kentsel ulaşım sisteminin oluşturulması hedeflenerek bu doğrultuda, yerleşme büyüklüklerine göre kapsamlı ulaşım sistemlerine ilişkin politika ve planların oluşturulup geliştirilmesi; bisiklet kullanımı ve yaya ulaşımına yönelik kabul edilmiş tasarım ilkelerinin belirlenmesi; hareket kısıtlılığı bulunan bireylerin ihtiyaçlarını dikkate alacak yaya ve ulaşım bütünlüğü içinde ve kentsel ulaşımında erişilebilirliği etkin kılacak nazım ve uygulama imar planlarıyla uyumlu planların hazırlanması amaçlanmıştır.

5378 numaralı *Engelliler Hakkında Kanun*³⁰⁶ ile özel gereksinimli bireyler için şehir içi ve şehirlerarası gerek kamu gerekse özel taşıma faaliyetlerinde, yolda, kaldırım ve yaya geçidi düzenlemelerinde, erişilebilir hizmetler olması için gerekli düzenlemelerin neler olduğu ve nasıl olmasına yönelik esaslar ifade edilmektedir. Bu doğrultuda gerek kaldırımlarda, metroda vb. yerlerde yapılan kabartmalı sarı çizgiler, toplu taşıma araçlarındaki özel gereksinimli bireylerin çıkıp inebilmesi için engelli rampaları, toplu taşıma araçlarının içinde tekerlekli sandalyelerin sabit tutunabilmesi için tasarlanmış yerler, sesli trafik ikaz lambası gibi düzenlemeler de bu kanun kapsamında yapılan çalışmalar olarak değerlendirilebilir.

Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından kent içinde yaygın olarak kullanılan bisikletlerin, güvenli olarak kent içinde hareket edebilmesine yönelik 447 km uzunluğunda yapılan bisiklet yolu,³⁰⁷ Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin akşam belirli saatlerden sonra toplu taşıma araçlarında yolculuk yapan kadın ve çocukların güvenliğine dair iki durak arasında istedikleri yerde inebilmelerine yönelik düzenlemede bulunulması,³⁰⁸ Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin Türkiye'de ilk olan üç boyutlu yaya geçidini kentin farklı caddelerinde kullanarak araç sürücülerin, önlerinde engel varmış algısı ile yavaşlaması ve yayaların karşıya güvenli geçebilmesi hedeflenmesi,³⁰⁹ gibi yapılan çalışmalar ulaşım hakkı kapsamında olumlu olarak değerlendirilir.

4.1.2. Sağlık Hakkı

Sağlık hakkı, “kişinin devletten, sağlığının korunmasını, ihtiyaç duyduğunda tedavi edilmesini, iyileştirilmesini isteyebilmesini ve toplumun sunduğu imkânlardan

³⁰⁵ https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/editordosya/kentges_tr.pdf

³⁰⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>

³⁰⁷ <http://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=4831>

³⁰⁸ <https://www.memurlar.net/haber/782132/baskent-te-kadinlar-ve-cocuklar-icin-otobus-duzenlemesi.html>

³⁰⁹ <https://www.haberturk.com/aydin-da-uc-boyutlu-yaya-gecidi-2397661>

yararlanabilmesi”³¹⁰, “beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin ve koşulların sağlanması”³¹¹ olarak ifade edilebilir. Bütün bireylerin beden ve ruh sağlığı içinde yaşama hakkı bulunmakta ve devlet de tüm vatandaşlarının sağlıklı ve insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamalarına yönelik bazı düzenlemeler yapmaktadır. Bu nedenle kentli haklarındaki hakların kullanılabilmesi için bireyin öncelikle sağlıklı bir birey olması bunun için de sağlık hakkına yönelik düzenlemelerin yapılması öncelik olabilmektedir. Ülkemizde sağlık hakkına yönelik doğrudan veya dolaylı farklı düzenlemeler bulunmaktadır.

Anayasanın 56. Maddesine göre devlet, sağlık hizmetlerinde herkesin beden ve ruh sağlığının korunmasına yönelik şartların sağlanması, bunun için de gerekli düzenleme ve denetimleri yapmakla yükümlü olduğu ifade edilmekte ve “Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.”³¹² olarak yer almaktadır.

1987 yılında kabul edilen 3359 numaralı *Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu*³¹³ da sağlık hakkı kapsamında düzenlemeler içermektedir. 3. Maddesinde, sağlık kurum ve kuruluşlarının yurt genelinde dengeli dağılımı ve yaygınlaştırılması; eşit, kaliteli ve verimli hizmet sunacak şekilde gerek bakanlığın gerekse ilgili bakanlıklardan da görüş alınarak planlanması, mali yönden desteklenerek geliştirilmesi temel esaslar olarak belirtilmektedir.

Sağlık hakkı kapsamındaki değinebileceğimiz bir başka düzenleme de 01.08.1998 tarihli 23420 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2014, 2016 ve 2019’da bazı değişiklikler yapılmış olan *Hasta Hakları Yönetmeliği*’dir.³¹⁴ Bu yönetmelik, bireylerin sağlık hizmetlerine erişimleri sırasında hasta haklarının korunması amacıyla usul ve esasların düzenlenerek, hasta haklarının uygulanmasında sağlık kurumlarına, sağlık çalışanlarına çeşitli sorumluklar yüklemektedir. Yönetmeliğin 5. Maddesinde sağlık hizmetlerinin sunulmasında uyulması gereken şartlar ifade edilmiş ve ilk kısmında “a) Bedeni, ruhi ve

³¹⁰ Kol, E. (Ocak 2015). “Türkiye’de Sağlık Reformlarının Sağlık Hakkı Açısından Değerlendirilmesi”. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 5(1), 136.

³¹¹ <http://www.mimarlarodasiansankara.org/?id=964>

³¹² https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

³¹³ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3359.pdf>

³¹⁴

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.4847&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=hasta%20haklar%C4%B1>

sosyal yönden tam bir iyilik hali içinde yaşama hakkının, en temel insan hakkı olduğu, hizmetin her safhasında daima göz önünde bulundurulur.” hükmü yer almıştır. Ayrıca yönetmelikte sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı, sağlık durumu ile ilgili bilgi alma hakkı, hasta haklarının korunmasına yönelik olarak mahremiyete saygı gösterilmesi, hasta bilgilerinin gizli tutulması, yapılacak olan tıbbi çalışmalarda hastanın rızasının alınması, hastanın gerek kendisi gerekse ziyaretçilerinin mal ve can güvenliğinin sağlanmasına yönelik düzenlemeleri de içermektedir. Hasta haklarına yönelik yapılan bu yönetmelikteki eksiklik ve aksamalar için de zaman zaman ek düzenlemeler yapılmaktadır.³¹⁵

1992 yılında kabul edilen 3816 sayılı *Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanundan* yararlanacak vatandaşlar ile ilgili iş ve işlemlerin düzenlenip usul ve esasların belirlendiği 1992 tarihli olan ve 2003,2004, 2011 tarihlerinde değişiklik olan 21314 Resmi Gazete sayılı *Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet Tarafından Karşılanması Ve Yeşil Kart Uygulaması Hakkında Yönetmelik*³¹⁶ ile sağlık hakkını kullanabilmek için ekonomik olarak yeterli düzeyde olmayan vatandaşların sağlık hizmetinden yararlanabilmeleri için düzenleme yapılmıştır. Emekli Sandığı, BAĞ-KUR, Yeşil Kart ve SSK’lı olan bireyler arasında meydana gelen gerek hizmete erişim gerekse hizmetten yararlanma gibi farklılıklar bulunmaktaydı. 2006 tarih ve 5510 numaralı *Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*³¹⁷ ile sosyal sigorta yardımları ile sağlık hizmeti sunumları birbirinden ayrılarak sağlık hizmetlerinin sunum, kapsam ve yararlanma şekli düzenlenmiş, tüm vatandaşların eşit ve kaliteli sağlık hizmetlerine erişimi (tüm vatandaşların sağlık hizmetlerinde Emekli Sandığında bulunan vatandaşların yararlandığı haklardan yararlanma olanağı oluşturulmuştur) ve bunun için gerekli çalışmaların yapılması olarak belirtilmiştir.

Sağlık hakkı kapsamında değerlendirebileceğimiz, 1996 yılında kabul edilip 2008, 2009, 2011, 2012, 2013, 2014 ve 2018 yıllarında yapılan değişiklikler ile yürürlükte olan 4207 sayılı *Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi Ve Kontrolü Hakkında Kanun*,³¹⁸ kentli bireylerin sağlığını korumaya yönelik yapılan bir düzenleme olarak değerlendirilebilir. Bu kanun ile herkesin sağlıklı, temiz hava solumasını sağlamaya

³¹⁵ <https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/4249,2014-32-hasta-haklari-uygulamalaripdf.pdf?0>

³¹⁶

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4846&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=%C3%B6deme%20g%C3%BCc%C3%BC>

³¹⁷ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf>

³¹⁸ <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/34560?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

yönelik bazı düzenlemeler yapılmıştır. Tütün ürünleri ve türevlerini özendirici reklam ve teşvik edilmesini önlemek amacıyla dizi, film, reklam, televizyon programı vb. yapımlar ile medyada tanıtımının yapılması, görüntülerine yer verilmesi; 18 yaşından küçüklere satılması; sağlık, eğitim öğretim, kültür ve spor hizmeti yapılan yerlerde satışının yapılması; kamu hizmet binalarının kapalı alanlarında ve özel hukuk kişilerine ait olan sağlık, eğitim, üretim, toplu taşıma, spor, kültür, eğlence alanları gibi birden çok kişinin bulunduğu alanlarda (ikamet için kullanılan konutlar hariç) olmak üzere tüketimi yasaklanmıştır.

2015 tarih ve 29280 sayılı *Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşları Tarafından Evde Sağlık Hizmetlerinin Sunulmasına Dair Yönetmelik*³¹⁹ ile engelli veya özel ihtiyaç sahibi bireylere yönelik; muayene, tahlil, tetkik, tıbbi bakım, rehabilitasyon hizmetlerinin ev ve aile ortamında yapılarak bu kişilere ve aile bireyelerine gerekli sosyal ve psikolojik destek hizmetlerinin bir bütün olarak verilmesi ve bu hizmetlerin yurt genelinde eşit, ulaşılabilir, etkin ve kaliteli olarak uygulanması amaçlanmaktadır.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2010 yılında çıkarılan 79 sayılı *Özürlü Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumuna İlişkin Genelge*³²⁰ ile engelli bireylerin, sağlık hizmetlerinden erişimine yönelik düzenlemeler içermektedir. Genelge, sağlık hizmeti veren kuruluşların iç ve dış mekânlarında engelli bireylerin kaliteli ve erişilebilen sağlık hizmeti alabilmeleri amacıyla gerekli mimari ve fiziksel düzenlemelerin yapılmasını, engelli bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırıcı şekilde her türlü engel grubunu kapsayacak görsel, yazılı, sesli yönlendirme ile görme engelli bireyler için takip izi, fiziksel engelli bireyler için tutunma yerleri gibi imkânların sağlanmasına yer vermektedir. Bu doğrultuda engelli ve özel ihtiyaç sahibi bireylerin sağlık hizmetlerine erişimine yönelik talep ve beklentilerinin kaliteli, verimli, hızlı ve mağdur edilmeden karşılanması hedeflenmektedir.

Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2017 tarih ve 10 sayılı *Poliklinik Hizmetleri Öncelik Sırası Genelge Değişikliği*³²¹ ile polikliniklerde hizmet almaya yönelik öncelik sıralaması belirtilmiş ve engelli bireyler acil vakaların hemen

³¹⁹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150227-14.htm>

³²⁰ <https://www.saglik.gov.tr/TR,11155/201079-sayili-ozurlu-kisilere-yonelik-saglik-hizmetlerinin-sunumuna-iliskin-genelge.html>

³²¹ <https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/11049,poliklinik-hizmetlerinde-ocelik-sirasi-genelge-deustyazipdf.pdf?0>

arkasından öncelik sıralamasına konulmuştur. Bu yaklaşım engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanmaları açısından olumlu bir gelişmedir.

Sağlık Bakanlığı'nın Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi (SABİM) ile ALO 184 ve <https://twitter.com/sagliklicozum> ile vatandaşlardan gelen istek ve şikayetlere dair bir iletişim kanalı oluşturulması, sorunlara çözüm bulduğu oranda sağlık hakkına yönelik olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir.

Mevzuatla beraber yönetimlerinde yapmış olduğu bazı uygulamalara bakılacak olursa; Elazığ Sağlık İl müdürlüğü tarafından hizmet veren normal ambulansların haricinde engelli bireylerin ev ve hastane arasındaki nakillerinde kullanılmak üzere asansör sistemi ile özel olarak tasarlanan *Engelli Hasta Nakil Ambulansı*'nin hizmete sunulması her bir vatandaşın sağlık hizmetinden yararlanabilmesi açısından olumlu bir örnek olarak değerlendirilebilir.³²² Bu hizmet aynı zamanda eşitlik hakkına yönelik de olumlu bir yaklaşımdır.

Bazı belediyelerin bünyelerinde kurdukları farklı müdürlükler ve bu müdürlükler bünyesinde yapmış oldukları çalışmalardan Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin *Engelli Hizmet ve Rehabilitasyon Merkezi*³²³ ile engelli vatandaşlara yönelik sağlık hizmeti, Yenimahalle Belediyesi'nin *Evde Sağlık Hizmeti*³²⁴, Mamak Belediyesi'nin *Evde Hasta Muayene ve Sağlık Hizmetleri*³²⁵, Konak Belediyesinin *Sağlık Hizmetleri*³²⁶, Üsküdar Belediyesi'nin *Evde Sağlık Hizmetleri*³²⁷ gibi sağlık hakkından yararlanılabilmesine yönelik yapılan farklı uygulamalar da olumlu olarak değerlendirilebilir.

4.1.3. Konut/Barınma Hakkı

Kent nüfusunun farklı sebeplerle artması beraberinde barınma problemini yani konut sıkıntısını da getirmektedir. Barınma ile beraber konut, kentte bulunan her birey için öncelikli ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Konut, bir sığınak olarak bireylerin yaşamlarında temel ihtiyaçlarının yerine getirilmesinde dış dünyanın yorucu, sıkıcı olumsuz etkilerinden bireylerin uzaklaştırarak korunmasını sağlayabilmektedir.³²⁸ Konut hakkı, Avrupa Kentsel Şart 1'de "mahremiyet ve dokunulmazlığının garanti edildiği,

³²² <https://elazigism.saglik.gov.tr/TR,107218/engelli-vatandaslarimiz-icin-ozel-olarak-dizayn-edilen-engelli-hasta-nakil-ambulansi-i-hizmete-girdi.html>

³²³ <https://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/engelli-hizmetleri/engelliler-hizmet-ve-rehabilitasyon-merkezi>

³²⁴ <http://www.yenimahalle.bel.tr/HaberYazdir/39920>

³²⁵ <https://www.mamak.bel.tr/evde-saglik/>

³²⁶ <http://www.konak.bel.tr/sayfa/saglik-hizmetleri>

³²⁷ <https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/news/uskudar-belediyesinden-evde-saglik-hizmeti/961>

³²⁸ Toprak, Z.(2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi, 268.

sağlıklı, satın alınabilir, yeterli konut stokunun sağlanması”³²⁹ olarak ifade edilmektedir. Konut hakkına yönelik gerek Anayasa’da gerek diğer mevzuatlarda düzenlemeler bulunmaktadır.

Anayasanın 57. Maddesinde konut hakkı “Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.”³³⁰ şeklinde ifade edilmektedir. Anayasanın bu maddesi devlete vatandaşların konut ihtiyacının karşılanması konusunda yükümlülük yükleyerek gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini ifade etmekte ve bunu yaparken de çevre şartlarına uygun, şehrin farklı özelliklerinin dikkate alındığı bir planlamanın yapılması gerektiğini belirtmektedir. Devletin, konut ihtiyacının karşılanması için konut sektörünün doğrudan içinde yer alması değil gerekli tedbirlerin alınarak toplu konut yapımında özel sektörün desteklenerek, kolaylaştırıcı, teşvik edici çalışmaların yapılması konusunda rol alması; konut ihtiyacı konusunda özel sektörün de yeterli olmadığı durumlarda konut yapımına doğrudan müdahil olabileceği belirtilebilir.

Anayasanın 57. Maddesinin konut hakkı açıklanırken devletin toplu konut teşebbüslerini desteklemesi de belirtilmektedir. Devletin bizzat kendisinin toplu konut yapım ve takibini yapılabilmesi için 1984 yılında yürürlüğe giren ve amaç olarak; konut ihtiyacını karşılamak, inşaat yapanların tabi olacağı usul ve esasları düzenleyerek, konut alanında devletin yapacağı desteklemeleri hüküm altına alınması olarak ifade edilen 2985 numaralı Toplu Konut Kanunu³³¹ ile kurulan eski ismi Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Projesi Başkanlığı yeni ismi ise Toplu Konut İdaresi Başkanlığı(TOKİ) olarak faaliyetlerini sürdüren kuruluş Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlı olarak toplu konut yapım çalışmalarını sürdürmektedir.³³² TOKİ yapmış olduğu konutlara yönelik farklı başvuru şekilleri bulunmakla beraber *alt gelir grubu ve emekli başvuru şartları* ile farklı gruplara yönelik konut sahibi olmaya yönelik (konutların %5’e kadar olan kısım engellilere, %25’e kadar olan kısım emeklilere gibi) çalışmalar bulunmaktadır.³³³ TOKİ’nin yapmış olduğu konutlar genel olarak incelendiği zaman ise her ildeki TOKİ konutlarının birbirine benzediği, konutun yapıldığı kent kültürüne uygun bir yapıdan ziyade genel olarak bütün illerde aynı mimari projenin uygulandığı göze çarpmaktadır.

³²⁹ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>

³³⁰ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

³³¹ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2985.pdf>

³³² <http://www.toki.gov.tr/kurulus-ve-tarihce>

³³³ <https://www.toki.gov.tr/basvuru-sartlari>

Genel olarak üst gelir grubu için yapılan yapılarda yapı kalitesinin gözetilmeye çalışıldığı, alt gelir grubu için yapılan TOKİ yapılarında aynı yapı kalitesine yönelik özenin gösterilmediği göze çarpmaktadır.

Konut hakkı kapsamında değinebileceğimiz bir husus da zaman zaman çıkarılan imar barışı ya da imar aflarıdır. 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu'nda³³⁴ *İmar kirliliğine neden olma* başlıklı 184. Maddesinde belirtilen; yapı ruhsatı olmayan inşaat alanına elektrik, su, telefon bağlanmasına müsaade edenler, ruhsatsız veya plana aykırı olarak yapı inşa edenler hakkında beş yıla kadar hapis cezası uygulanması gerektiği ifade edilirken, farklı sebeplerle zaman zaman çıkarılan imar afları ile tezatlık oluşturmaktadır. İmar aflarını konut hakkı kapsamında vatandaşa sunulan bir imkan olarak değerlendirilmek doğru olmayacaktır. Çünkü imar affı ile izinli olarak belirlenen kriterlere göre yapısını yapan vatandaşa karşı izinsiz ve plansız olarak yapısını yapan vatandaşa kolaylık sağlamakta bu durumda plansız, estetik olmayan, birçok problemi (alt yapı, ulaşım, aynı semtte farklı yükseklikte binalar vb.) beraberinde getiren kentlerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda 3194 numaralı *İmar Kanununun*³³⁵ amacında ifade edilen “yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak” hükmü çerçevesinde imarlı, çevre düzenlemesi açısından planlı daha yaşanabilir sağlıklı kentlerin oluşturulmasına da engel teşkil edebilmektedir.

5393 numaralı Belediye Kanunu'nun³³⁶ *Arsa ve konut üretimi* başlıklı 69. Maddesinde, belediyenin kentleşmeyi sağlamak ve beldenin konut vb. alan ihtiyacını karşılamak amacıyla imara açılmayacak alanlar haricinde altyapılı arsalar üreterek konut, toplu konut yapıp satmak, kiralamak ya da ortak projeler ile yapmaya yetkili olduğu belirtilmektedir. Gerek vatandaşın konut sahibi olması gerekse kentte bulunan gecekondu mahallelerinde kentsel dönüşüm yapmak için bazı belediyelerin toplu konut çalışmaları da bulunmaktadır. Karatay Belediyesi³³⁷, Meram Belediyesi³³⁸, Şahinbey Belediyesi³³⁹ gibi bazı belediyelerin toplu konut çalışmaları bulunurken bu çalışmalarını kentsel dönüşüm alanlarında yapıldığı gibi kentin dışına yeni konut alanları açılarak yapıldığı da görülmektedir.

³³⁴ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

³³⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf>

³³⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

³³⁷ <https://www.karatay.bel.tr/haberdetay/3491>

³³⁸ <https://www.meram.bel.tr/tr/kategori/20/1/kentsel-donusum.aspx>

³³⁹ <http://www.sahinbey.bel.tr/proje-d/13/531/mavikent-5--etap-insaati-devam-ediyor>

Kalkınma planları, ülkenin kalkınmasını sağlamaya yönelik olarak, kamu için emredici olup özel sektör için yol gösterici ve özendirici bir belge olma niteliğindedir.³⁴⁰ Şimdiye kadar hazırlanan kalkınma planlarının genelinde konut politikalarına ve olması gereken temel ilkelere yer verilerek toplu konut ve sosyal konut yapımı da teşvik edilmiştir. 2019-2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planında³⁴¹ *Yaşanabilir Şehirler, Sürdürülebilir Çevre* başlığının *Konut* alt başlıklı 685. Maddesinde “Dar gelirli başta olmak üzere, herkesin yeterli, yaşanabilir, dayanıklı, güvenli, kapsayıcı, ekonomik olarak karşılanabilir, sürdürülebilir, iklim değişikliğine dirençli, temel altyapı hizmetlerine sahip konuta erişiminin sağlanması temel amaçtır.” ifadesi yer almaktadır. Sadece konut yapmak değil aynı zamanda ekonomik olarak dar gelirli olanların öncelendiği bütün bireyler için yeterli sayıda altyapısı oluşturulmuş, çevre ve iklime uygun, sağlıklı güven içinde yaşanabilir ve ekonomik olarak da erişilebilen konut sağlanması konut hakkının yaşam bulabilmesi açısından uygulanabildiği takdirde son derece önemli katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde imar planlarına aykırı olarak inşa edilen yapıların affını konu alan İmar Barışı ile vatandaşın, devletle olan ihtilafını ortadan kaldırmak, imara aykırı, ruhsatsız yapıları kayıt altına almak ve bu yapılara yasallık kazandırılması hedeflendiği belirtilmektedir.³⁴² Boğaziçi sahil şeridi, İstanbul tarihi yarımadasının Sultanahmet ve Süleymaniye çevresi ile Gelibolu tarihi alanlarında yapılan yapıların imar barışının kapsamı dışında tutulduğu ifade edilirken doğal güzellik olan yaylara yönelik özel bir çalışma olmadığı görülmektedir. Öyle ki imar barışı başvuruları başlayınca kaçak yapılardan yer kalmayan yayla sakinleri de doğal güzellik olan yaylalardaki yapılar için imar barışına başvurmuşlardır.³⁴³ Çoğunluğunu dar gelirli vatandaşın oluşturduğu ve bu vatandaşların konut sorununun çözümüne yönelik olduğu da belirtilen imar barışı, hedeflenen olumlu yaklaşımdan fazlasıyla olumsuz sonuçlar da barındırmaktadır.

4.1.4. Güvenlik Hakkı

Güvenlik hakkı, Avrupa Kentsel Şart 1’de “mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış emin ve güvenli bir kentte”³⁴⁴ yaşama hakkı olarak ifade edilmektedir. Her birey, can ve mal güvenliğinin emniyette olduğu, tedirgin olmadan huzur

³⁴⁰ İspir, E. (2013). *Kentleşme ve Konut Politikaları*. (2.Baskı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2552, 139.

³⁴¹ <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>

³⁴² <https://webdosya.csb.gov.tr/db/imarbarisi/icerikler/brosur-20180603111057.pdf>

³⁴³ <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2018/07/02/kacak-yapilardan-yer-kalmayan-yaylanin-sakinleri-imar-barisi-icin-siraya-girdi>

³⁴⁴ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>

içinde hayatını yaşayarak iş, ulaşım, eğitim, ticaret, eğlence gibi günlük işlerini yaparken herhangi tehlike ve tehdide maruz kalmadan yaşayabileceği güvenli bir kenti arzularken; kentlerin güvenliğine dair gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerin de güvenli bir kent ortamı oluşturmak için farklı düzenlemeleri bulunmaktadır.

Ülkemizde kentli haklarından olan güvenlik hakkına yönelik doğrudan veya dolaylı olarak mevzuata yönelik gerekli düzenlemeler yapılmakta ve gerek merkezi yönetim gerekse yerel yönetimler tarafından uygulamaya yönelik de farklı çalışmalar bulunmaktadır.

2004 tarihli 5237 numaralı *Türk Ceza Kanunu*'nda³⁴⁵ yer alan bazı düzenlemelerde güvenli bir kent ortamının oluşmasına katkı sağlayarak, kamu düzen ve güvenliğinin sağlanıp, suç işlemenin önlenerek, toplum barışının korunmasına yönelik düzenlemeler içermektedir. Bu kanunda özellikle üçüncü kısmın güvenli bir kent ortamı oluşmasına yönelik, birinci bölümde *genel tehlike yaratan suçlar*, ikinci bölümde *çevreye karşı suçlar*, üçüncü bölümde *kamunun sağlığına karşı suçlara* yönelik düzenlemeler yer almaktadır. İkinci bölümde yer alan *çevreye karşı suçlar* kısmı sadece doğal çevre olarak algılanmayıp aynı zamanda yapay çevre olan yerleşim yerlerinde meydana kentleri de kapsadığı bilinmelidir.

5326 numaralı *Kabahatler Kanunu*'nda³⁴⁶ yer alan düzenlemeler ile kentte güvenli bir ortam oluşmasına yönelik, toplum düzenini, genel ahlak ve sağlığı, çevre ve ekonomik düzeni korumak için gerçekleştirilecek olumsuz davranışlara karşı idari yaptırım ve para cezaları öngörülerek bu doğrultuda düzenlemeler yer almaktadır. Çevreyi kirletme, gürültü ve görüntü kirliliği, sarhoşluk, afiş asma, silah taşıma, rahatsız etme, kaldırım işgali gibi halkta rahatsızlık oluşturarak halkın huzur ve sükûnetini bozan, korku ve tedirginlik oluşturarak can ve mal güvenliğini tehlikeye sokacak kişi ve olaylara karşı oluşan ya da oluşabilecek suçların önlenmesi hedeflenmektedir. Bu kanunun uygulanarak kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması kolluk gücü ile yürütülmektedir.

Kentsel güvenliğin sağlanmasında polis, genel kolluk kuvvetlerine yardımcı olarak mahalle bekçileri, belediye hizmetleriyle kumu düzeninin sağlanmasında yetkili olarak zabıta görev yapmaktadır. Polisin teşkilatı olan Emniyet Genel Müdürlüğü, misyonunu “Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve toplumun düzen içerisinde

³⁴⁵ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

³⁴⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5326.pdf>

yaşamını sürdürmesi için hukuk ilkeleri içerisinde güvenlik hizmeti sunmaktır.”³⁴⁷ olarak ifade edilmektedir. 2559 numaralı *Polis Vazife Ve Salâhiyet Kanunu’nda*³⁴⁸ polisin güvenliği oluşturmaya ve çeşitli mevzuatların uygulanmasına yönelik düzenlemeleri içermektedir. Yardımcı kolluk olan bekçilerin görevleri 772 numaralı *Çarşı Ve Mahalle Bekçileri Kanunu*³⁴⁹ ile belirtilmiş; genel kolluk kuvvetlerine yardım etmesi, vatandaşın can ve mal güvenliğine yönelik tehditleri önleyerek saldırganları yakalamak, kamu düzenini bozacak herhangi bir yürüyüş, gösteri, karışıklığın ortaya çıkmasına karşı genel kolluk kuvvetleri gelinceye kadar önleyici tedbirler almak, halkı rahatsız eden kişileri, rezalet çıkaracak kadar sarhoş olanları, yetkili makamların belirlemiş olduğu saatlerin haricinde halkı rahatsızlık ederek gürültü yapanlar gibi olumsuzlukları en kısa zamanda genel kolluk kuvvetlerine haber vererek gerekli önlemleri almak olarak ifade edilmiştir.

5393 numaralı *Belediye Kanunu’nun*³⁵⁰ “Belediyenin görev ve sorumlulukları” başlıklı 14. Maddesinde yapılması gereken hizmetler olarak *zabıta* hizmeti ve diğer hizmetler ana hatları ile belirtilmiş, sonra ise bu hizmetlere yönelik “*yapar veya yaptırır*” ibaresi yer almıştır. Aynı kanunun 51. Maddesinde ise zabitanın görevleri belirtilerek, “beldede esenlik, huzur, sağlık ve düzenin sağlanması” amaçlandığı ifade edilmektedir. Kamu düzeni huzurun sağlanmasında zabitanın da önemli bir fonksiyonu vardır. İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan 26490 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan *Belediye Zabıta Yönetmeliği*³⁵¹ 10. Maddesinde zabitanın görevleri ayrıntılı olarak belirtilmektedir. Umumi çeşmelerin, bozulması, kırılması, suyun kirletilmesinin önlenmesi, sokak isimlerinin bulunduğu levhalarının sökülmesinin ve değiştirilmesinin önlenmesi, tehlike oluşturan kuyu, mahzen gibi yerleri kapatılarak tehlikesini gidermek, her türlü çöpün sokağa atılmasına engel olmak, çevre ve insan sağlığına zarar veren atölye, işyeri, fabrika gibi yerlere gerekli müdahalede bulunmak, ekmek ve pide pişiren yerlerin sağlık açısından güvenli olup olmadığını, gramajını kontrol etmek gibi farklı görevleri bulunmaktadır.

Son yıllarda gerek bazı kamu kurumları (okul, hastane, banka gibi) gerekse başta alışveriş merkezleri olmak üzere özel kurumların sıklıkla başvurduğu bir güvenlik yöntemi de özel güvenlik şirketlerinden yararlanma yoludur. Sayıları gün geçtikçe artan özel güvenlik şirketleri 5188 numaralı *Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun*³⁵² ve 25606 sayılı Resmi

³⁴⁷ <https://www.egm.gov.tr/hakkimizda>

³⁴⁸ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2559.pdf>

³⁴⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.772.pdf>

³⁵⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

³⁵¹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070411-4.htm>

³⁵² <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5188.pdf>

Gazete yayımlanan *Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte*³⁵³ kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette özel güvenlik hizmetlerine ilişkin usul ve esaslar belirtilmektedir.

Gelişen teknoloji, kentli bireylerin hayatına gün geçtikçe daha çok girmekte ve kolaylık sağlaması nedeniyle de resmi, ticari, kişisel bir çok işlem online olarak cep telefonu, tablet, bilgisayar gibi elektronik cihaz üzerinden yapılmaktadır. Bu da kentli bireyler için yeni bir güvenlik sorunu olan bilişim suçlarını beraberinde getirmektedir. İnternet üzerinden verilerin silinmesi, görüşme kayıtlarını izinsiz izlemesi, şifrelerin ele geçirilmesi gibi internet üzerinden oluşabilecek birçok farklı bilişim suçlarına yönelik 2007’de çıkarılan 5654 numaralı *İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun*³⁵⁴ ile bilişim suçları ile güvenlik hakkına yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Bu kanunun destekleyici niteliğinde de 2012 tarih ve 28363 Resmi Gazete sayılı *Elektronik Haberleşme Sektöründe Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Gizliliğinin Korunması Hakkında Yönetmelik*³⁵⁵ ile 2014 tarih ve 29059 Resmi Gazete sayılı *Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği*³⁵⁶ çıkarılmış olup, bilişim suçları ile ortaya çıkabilecek güvenlik problemlerine karşı düzenlemeleri barındırmaktadır.

Kentin güvenliğini sağlamak için son yıllarda artış göstererek, kamu binaların belirli noktaları, işlek yollar, kent meydanı gibi yerlerde bulunan mobese sistemleri ile gözetlenen kentlerde güvenli ortamlar oluşturulmaya çalışılırken, güvenli lakin daha da az özgür alanlar ortaya çıkmaktadır.

İçişleri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan *Güvenli Okul Güvenli Gelecek Projesi*³⁵⁷ ile 12 Eylül 2018 tarihinden itibaren okullarda toplamda 26 835 güvenlik personelinin görev yapması ve 1 762 okulun bahçesine de güvenlik kamera sistemi yerleştirilmesi konusundaki anlaşma ile okulların çevre güvenliğinin daha etkin bir şekilde sağlanmasının hedeflendiği belirtilmektedir.

Ticaret, Sanayi ve Teknoloji, Sağlık, Tarım ve Orman, Çevre ve Şehircilik, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlıkları ve Bilgi Teknoloji ve İletişim Kurumu’nun ortak çalışması olarak faaliyetini sürdürerek *güvenliğiniz*

³⁵³ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.7190&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>

³⁵⁴ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5651.pdf>

³⁵⁵ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16405&MevzuatIliski=0>

³⁵⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19880&MevzuatIliski=0>

³⁵⁷ <https://www.icisleri.gov.tr/guvenli-okul-guvenli-gelecek-projesi>

önceliğimizdir sloganı ile faaliyet gösteren Güvensiz Ürün Bilgi Sistemi(GÜBİS)³⁵⁸, piyasaya sürülen gıda, sağlık, teknolojik ürünler, ev eşyası gibi vatandaşın kullanımına sunulan ancak gerek ürün içeriğinde gerekse kullanım aşamasında güvenlik sorunu oluşturabilecek ürünler belirlenerek sitelerinde duyurusu yapılması güvenlik hakkına yönelik farklı bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.1.5. Çalışma / İstihdam Hakkı

Çalışma hakkı, Avrupa Kentsel Şart 1’de “Yeterli istihdam olanaklarının yaratılarak, ekonomik kalkınmadan pay alabilme şansının ve kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanması”³⁵⁹ olara yer almaktadır. Bireyin ihtiyaçlarını karşılayarak hayatını idame edebilmesi için belirli bir gelire sahip olması, bunun için de gelir elde edecek bir işte çalışıyor olması beklenir. Çalışıp belirli bir gelir elde etmek diğer birçok kentli hakkının kullanılabilmesi içinde etkili olabilmektedir. Çalışma hakkı en temel haklardan biri olarak sadece bir tek hakkı ifade ediyor gibi olsa da beraberinde, dinlenme hakkı, ücret hakkı, sendika hakkı, sosyal güvenlik hakkı gibi hakları da kapsamaktadır. Çalışma hayatı ve iş yerleri birçok mağduriyetin yaşanabileceği alanlardır. Çalışma hakkına dair düzenlemeler anayasa başta olmak üzere mevzuata yönelik farklı çalışmalar ile düzenlenmiştir.

Anayasamızın 48. Maddesinde³⁶⁰ “Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.” hükmü yer almakta ve devamında da devletin özel teşebbüslerin güvenli ve kararlılık içinde çalışabilmelerine olanak sağlayacak tedbirler alacağı belirtilmektedir. *Çalışma hakkı ve ödevi* başlıklı 49. Maddede ise “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.” hükmü ile beraber devletin, işsizliği önleyici bir ortam oluşturarak çalışanları ve işsizleri koruyup çalışma hayatını geliştirerek çalışma barışının sağlanıp çalışanların hayat seviyesini yükseltecek gerekli tedbirler alması gerektiği ifade edilmektedir.

Çalışma hakkı açısından önemli bir düzenleme de Anayasa’nın 51. maddesinde yer alan *Sendika kurma hakkı*dır. Çalışan ve işverenler arasında çalışma ilişkilerinde gerek ekonomik gerekse sosyal hakların kullanılarak korunup geliştirilmesine yönelik olarak farklı organları olan ve üye olunması veya üyelikten ayrılma konusunda zorlamanın olamayacağı madde de belirtilen sendikalar, çalışma hakkı kapsamında çalışanın işverene

³⁵⁸ <http://www.guvenzurun.gov.tr/>

³⁵⁹ <http://www.mimarlarodasiansankara.org/?id=964>

³⁶⁰ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

karşı haklarının korunması açısından önemli bir yer işleve sahiptir. Ancak sendikaların ne kadar amacına uygun işleve sahip olup olmadığı ise tartışılabilir. Sendika ve sendikal faaliyetlere yönelik olabilecek toplu iş sözleşmesi ve grev hakkı da Anayasanın 51. Maddesinin yanı sıra 53 ve 54. Maddelerinde de düzenlenmiştir.

Çalışma hakkı kapsamında bir başka anayasal düzenlemede *Ücrette adaletin sağlanması* başlıklı Anayasanın 55. Maddesinde yer alan devletin, çalışanların yapmış oldukları işe uygun olarak adaletli bir ücret elde ederek diğer sosyal imkânlardan yararlanmaları konusunda gerekli tedbirleri alması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

4857 numaralı *İş Kanunu*³⁶¹ ile işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına yönelik hak ve sorumlulukları düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Kanunun *Engelli ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu* başlıklı 30. maddesinde özel sektör ve kamuda çalıştırılacak engelli bireyler ile ilgili düzenlemeler yer alarak engellilik oranı yüzde kırk bireyler için 50'den fazla işçi çalıştıran özel sektör işyerlerinde yüzde üç, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ile yüzde iki eski hükümlüyü veya terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralanan işçiyi çalıştırmakla yükümlü kılınmaktadır. Aynı kanunun 74. Maddesi ile de analık halinde çalışma ve süt izni hakları düzenlenerek açıklanmıştır. Doğum öncesi sekiz, doğum sonrası sekiz olmak üzere toplam on altı hafta süre ile çalıştırılmamaları, çoğul gebeliklerde bu süreye iki hafta daha ekleneceği; hamilelik sürecinde rutin kontrollerine ücretli izin verilmesi gerektiği; doğum sonunda kadın isterse altı ay ücretsiz izin kullanabileceği ancak bunun yıllık izinden sayılmayacağı; kadın çalışanların bir yaşından küçük çocukları için günlük toplamda 1,5 saat süt izni kullanabilecekleri ve bunun hangi saatlerde kullanılacağına kadın çalışan tarafından belirlenerek bu sürenin çalışma saatinde sayılacağı gibi kadın çalışanların haklarını da korumaya yönelik düzenlemeler içermektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayımlanan 16 Ağustos 2013 tarih ve 28737 sayılı *Gebe Veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik*³⁶² ile de gebe, yeni doğum yapmış veya emziren kadın çalışanların işyerindeki sağlık ve güvenliğinin sağlanarak geliştirilmesi ve bu çalışanların ne gibi işlerde hangi şartlarda çalıştırılabileceği ne gibi işlerde çalıştırılmalarının yasak olduğu, emzirme odası veya çocuk bakım yurtlarının kuruluş ve özelliklerine yönelik düzenlemeler içermektedir. Yönetmelikte, yaşları ve

³⁶¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>

³⁶² <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130816-8.htm>

medeni durumları ne olursa olsun 100-150 kadın çalışanın olduğu yerde emzirme odası, 150'den çok çalışanın olması durumunda ise 0-6 yaş arası çocukların bırakılıp bakılması ve emziren anneler için kreş açılması, sayılara velayeti babada olan çocukların dahil edilmesi, açılan bu yerlerin çalışma yerine en fazla 250 metre mesafede yer alması gibi düzenlemeler yer almaktadır. Yapılan bu düzenlemeler kadın çalışanların çalışma hayatından kopmadan hem işlerini hem de annelik görevlerini yapabilmelerine olanak sağlayarak kolaylaştırıcı bir düzenleme olarak ifade edilebilir.

Çalışanların, çalışma esnasında oluşabilecek iş kazaları, meslek hastalıkları gibi yapmış oldukları işten kaynaklı olumsuzluklara karşı çalışanı korumaya yönelik olarak gerek çalışma hayatında gerekse çalışma hayatı bitince çalışan birey için koruyucu bir sistem olan sosyal güvenlik hakkı da çalışma hakkı ile beraber değerlendirilebilir. Bu konuda da Anayasa'nın *Sosyal güvenlik hakkı* başlıklı 60. Maddesinde, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu ve devletin bu güvenliği sağlamaya yönelik gerekli tedbirleri alarak teşkilatı kuracağı belirtilmektedir. 4857 numaralı İş Kanunu ve 6331 numaralı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda sosyal güvenlik hakkını korumaya yönelik düzenlemeler bulunsa da asıl olarak 5510 numaralı *Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda*³⁶³ sosyal güvenlik hakkının korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Bu kanun ile gerek sosyal gerekse genel sağlık sigortası ile kişilerin güvenceye alınarak sigortalı olan kişilere sağlanacak haklar ve bu hakların hangi şartlarda kullanılabileceği dair işleyiş açıklanmaktadır.

Devlet, zaman zaman işsizliği azaltmak için istihdam seferberliği yapıyor ve bunun içinde bazı teşviklerde bulunmaktadır. Yine bu doğrultuda yapılan *2019 İstihdam Seferberliğine*³⁶⁴ kısaca bakılırsa; gerekli şartlar taşındıktan sonra işverenin işe yeni aldığı işçinin ilk üç aylık ücret, vergi ve SSG primleri devlet tarafından ödenmesi devamındaki dokuz ay ise işçiye ait olup işverenin ödeyeceği vergi ve SGK priminin devlet tarafından ödenmesi (toplamda 12 ay vergi ve SGK primi devlet tarafından ödenirken kadın, engelli bireylerin istihdamında bu süre 18 ay olarak ifade edilmektedir); kısa çalışma ödeneği olarak işçi çıkarmayı önleyebilmek için 3 ay boyunca işçi ücretinin devlet tarafından ödenmesi; asgari ücret desteği olarak asgari ücretin bir kısmının devlet tarafından ödenmesi; önce eğitim sonra istihdam desteği, kalkınma konusunda geride olan iller için

³⁶³ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf>

³⁶⁴ <https://istihdamseferberligi.ailevecalisma.gov.tr/tesvikler.php>

kalkınmaya ilave destek, düzenli ödemeye devamlı destek gibi istihdamı arttırıcı teşvik ve çalışmalar yapılmaktadır.

6331 numaralı *İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu*³⁶⁵ ile de çalışan birey için daha sağlıklı ve güvenli bir iş ortamı oluşturularak işçilerin yaşamlarını, fiziksel ve ruhsal bütünlüklerini korumaya yönelik işçi sağlığı ve iş güvenliği için gerek işverene gerekse çalışana düşen görev, yetki ve haklar düzenlenmektedir.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), istihdamın korunarak arttırılması, işsizlerin mesleki niteliklerinin geliştirilerek işsizliğin azalması, özel politika gerektiren grupların işgücü piyasasına kazandırılmasına yardımcı olabilecek mesleki eğitim kursları, işbaşı eğitim programları, girişimcilik eğitim programları, toplu yararına programlar ve proje, kurs gibi uygulamalar düzenleyerek çalışma hakkına katkı sağlamaktadır.³⁶⁶

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Saray Engelsiz Yaşam Bakım Rehabilitasyon Merkezine bağlı olarak işleyen Kızılay Down Cafe, 28 engelli personele iş imkanı sunmaktadır.³⁶⁷ İzmir Buca Belediyesi bünyesinde sadece zihinsel ve ruhsal engelli bireylerin çalışabileceği Kompost ve Solucan Gübre Tesis Projesi ile hem engelli bireylere iş imkanı sağlamak hem de çevreci bir çalışma yapılması hedeflenmektedir.³⁶⁸ Altındağ Belediyesi İstihdam İçin Koordinasyon ve Eğitim Projesi (İSKEP) ile engelliler, şiddet mağduru kadınlar ve yoksullar ile yoksulluk riski altında olan dezavantajlı 300'ü aşkın birey ile görüşülüp, istihdam yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının sağlanması hedeflendiği belirtilmektedir.³⁶⁹ Yapılan bu faaliyetler çalışma hakkına yönelik eşitlik anlayışı ile değerlendirilebileceğimiz olumlu çalışmalardır.

Bazı belediyelerin mahalli sınırları içinde olan bireylere yönelik meslek kazandırma ve istihdama yönelik yapmış oldukları çalışmalar da çalışma hakkı kapsamında değerlendirilebilir. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin faaliyeti olan farklı meslek türlerine yönelik KOMEK merkezleri ile bu merkezlerde üretilen ürünlerin satışına dair pazar alanları oluşturulması ve en sonra da KOMEK Kooperatifinin kurulması,³⁷⁰ İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin özellikle bölgenin ihtiyacına dönük olarak kurduğu Meslek

³⁶⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6331.pdf>

³⁶⁶ <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/kurs-ve-programlar>

³⁶⁷ http://sarayengelsizyasam.gov.tr/down-cafe,2,74#.XV_5GOMzbIV

³⁶⁸ <https://www.haberekspres.com.tr/izmir/izmir-de-engellilere-gubre-tesisinde-is-imkani-h123854.html>

³⁶⁹ <http://www.hurriyet.com.tr/altindag-iskep-projesi-nde-ornek-belediye-37202711>

³⁷⁰ <http://www.komek.org.tr/>

Farikası çalışmaları;³⁷¹ Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin özellikle kadınlara yönelik faaliyet gösteren BELMEK kursları;³⁷² İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hayat Boyu Öğrenme Merkezi (İSMEK) ile bireylerin mesleki, sanatsal bilgilerini geliştirmek, kent kültürü ve metropol yaşamına yönelik donanımlarını arttırarak gelir elde etmelerine katkıda bulunmak ve istihdam edilebilirliklerini arttırılmasına yönelik kursları;³⁷³ Keçiören Belediyesi'nin KEÇMEK kursları;³⁷⁴ Yenimahalle Belediyesi'nin YENİ-MEK kursları³⁷⁵ bireylere meslek kazandırma ve istihdam olanağı oluşturulmasına yönelik çalışmalar olarak belirtilebilir.

4.2. Birlikte İşlevsel Olan Kentli Hakları Basamağı

4.2.1. Doğal Zenginlik ve Kaynakların Korunduğu, Kirletilmemiş Sağlıklı Bir Çevrede Yaşama Hakkı

Birey, yaşamını sürdürürken yaşamış olduğu çevreden bağımsız düşünülemez. Bu nedenle yaşamış olduğu çevreye, doğaya karşı sorumlu bir yaklaşımın içinde bulunmalıdır. Avrupa Kentsel Şart 1'de³⁷⁶ doğal zenginlik ve kaynaklar, “doğal kaynak ve değerlerin yerel yönetimlerce, akılcı, verimli ve adil bir biçimde beldede yaşayanların yararı gözetilerek, korunması ve idaresi” olarak ifade edilirken; kirletilmemiş sağlıklı bir çevre ise, “hava, gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunan bir çevre” olarak belirtilmektedir. Bireyin gerek diğer bireylere gerekse gelecek nesillere karşı doğal zenginlik ve kaynakların korunması ve kirletilmemiş temiz bir çevre oluşturulması konusunda sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk sadece belirli bir bölgedeki insanların sorumluluğunun yer almamakla tüm insanları kapsamaktadır. Gökyüzü, akarsular, deniz gibi yerlerin kirletilmesi bulunan bölgeden farklı yerdeki insanları da etkileyebilmektedir. Bunun için ülkemizde de gerek doğal zenginlik ve kaynakların korunmasına yönelik gerekse kirletilmemiş sağlıklı bir çevre oluşturularak bireylerin sağlıklı bir ortamda yaşamalarına yönelik bazı düzenlemeler bulunmaktadır.

Anayasa'nın³⁷⁷ farklı maddelerinde gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak doğal zenginlik ve kaynakların korunduğu, kirletilmemiş sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. 35. maddede “Mülkiyet hakkının kullanılması

³⁷¹ <https://www.ibmleslektfabrikasi.com/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

³⁷² <https://www.ankara.bel.tr/kulturel-hizmetler/belmek>

³⁷³ <https://www.ismek.ist/tr/kurumsal.aspx>

³⁷⁴ <http://kecmek.kecioren.bel.tr/>

³⁷⁵ <http://yenimek.yenimahalle.bel.tr/AnaSayfa>

³⁷⁶ <http://www.mimarlarodasiansankara.org/?id=964>

³⁷⁷ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

toplum yararına aykırı olamaz.” ifadesi yer almakta ve bireyin kendi menfaati için toplum menfaatine engel olunamayacağı ifade edilmektedir. 44. maddesi ile devletin, toprağın verimli olarak işletilmesini sağlayarak erozyonla kaybedilmesini önlemeye yönelik tedbirler alması gerektiği belirtilmektedir. 56. maddesi “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” Hükmü yer almakta ve böylece çevre hakkı anayasal bir hak olarak ifade edilmektedir. 63. maddede devletin, tarihi, kültürel ve tabiat varlıklarını koruması ve bu doğrultuda da gerekli çalışmaları yapması gerektiği belirtilmektedir. 169. maddede devletin, ormanların korunması ve geliştirilmesine yönelik devletin, ormanların korunması, geliştirilmesi, yanan ormanların yerine yeni orman dikilmesi noktasında gerekli tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmektedir.

1983 tarih ve 2872 numaralı Çevre Kanunu, Türkiye'nin çevre ile ilgili önemli bir kanunudur. Bu kanun 2006 tarih ve 5491 numaralı *Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*³⁷⁸ ile değiştirilmiştir. Bu kanunun amacı ““bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır” olarak ifade edilmektedir. Kanun bu doğrultuda çevrenin korunmasına yönelik kimlere hangi sorumluk düştüğünü, alınacak önlemleri, daha iyi ve sürdürülebilir çevre açısından yapılması gerekenleri düzenlemektedir.

Çevrenin korunmasına yönelik olarak bazı yaptırımların yer aldığı 2004 tarih ve 5237 numaralı *Türk Ceza Kanunu*³⁷⁹ ile kişilerin hak ve özgürlükleri ve barışı korunarak, toplumun düzen ve güvenliği sağlanması ve kamu sağlığı ve çevreye yönelik ortaya çıkabilecek suçları önlenmesi hedeflenmektedir. Aynı kanunun Çevreye Karşı Suçlar başlığında, çevrenin kasten kirletilmesi, çevrenin taksirle kirletilmesi, gürültüye neden olma, imar kirliliğine neden olma şeklinde alt başlıklarla çevre kirliliğine engel olmaya yönelik düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

1981 tarih ve 2464 numaralı Belediye Gelirler Kanunu'nun³⁸⁰ 44. maddesinde yer alan *Çevre Temizlik Vergisi* ile belediye sınırları içinde yer alarak belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer yapıların tabii olduğu vergi türü olarak alınmaktadır. Ancak çevre temizlik hizmetine karşılık toplanan bu vergiden ne

³⁷⁸ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060513-1.htm>

³⁷⁹ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

³⁸⁰ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2464.pdf>

kadarının çevre temizlik hizmetlerine harcandığı açıklanması gereken bir husus olarak durmaktadır.

2004 tarih ve 5199 numaralı Hayvanları Koruma Kanunu³⁸¹ ile hayvanlara iyi muamele edilerek, her türlü eziyet ve işkenceye karşı korunup, mağduriyetlerinin önlenerek rahat yaşam sürmelerini sağlamaya yönelik düzenlemeler belirtilmektedir. Doğal çevrede sadece insan yaşamamakta, insan ile beraber insanın hayatına renk katan farklı hayvan türleri de yaşamlarını sürdürmektedir. Bunun için hayvanları korumaya yönelik olan düzenlenen bu kanun önemli bir işleve sahiptir.

1983 tarih ve 2873 numaralı Milli Parklar Kanunu³⁸² ile yurdumuzda yer alan milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve doğal tabiat alanlarının seçilerek, özellik ve karakterleri bozulmadan korumaya yönelik düzenlemeler belirtilmektedir. Ülkemizin sahip olduğu konum itibarıyla birbirinden farklı güzellikle sahip olan milli parklar ile ilgili Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü de faaliyet yapmaktadır.

1/06/2019 tarihli ve 38 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yayımlanan *Kapadokya Alan Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*'nin³⁸³ Amaç ve Kapsam başlıklı 1. Maddesinde, Kapadokya Alanının tarihi ve kültürel değerleri ile jeolojik/jeomorfolojik dokusunun ve doğal kaynak değerlerinin korunması, yaşatılması, geliştirilmesi, gelecek kuşaklara aktarılması ve bunun planlamasının yapılmasına yönelik olarak Kapadokya Alan Başkanlığı'nın kurulması ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Bu düzenleme Kapadokya'da yer alan doğal zenginlik ve kaynakların korunarak gelecek kuşaklara sağlıklı ve temiz bir şekilde bırakılma noktasında önemlidir.

1990 tarih ve 3621 numaralı Kıyı Kanunu³⁸⁴ ile deniz, doğal ve yapay göl ve akarsu kıyılarının devamı niteliğinde olan alanların kültürel ve doğal özelliklerinin korunarak, toplumun yararlanmasına yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Doğal güzelliklerden olan deniz, göl, sahil gibi alanlardan sadece belirli kişi ya da grupların değil kamunun genelinin yararlanabilmesi açısından önemli kanundur.

Diğer haklar kapsamında da değerlendirdiğimiz 1985 tarih ve 3194 numaralı İmar Kanunu³⁸⁵ ile yerleşim yerlerinde yönelik yapılacak gerek yapı gerekse çevresel düzenlemelerin fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun olarak düzenlenmesi

³⁸¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5199-20100611.pdf>

³⁸² <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2873.pdf>

³⁸³ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.38.pdf>

³⁸⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3621.pdf>

³⁸⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf>

hedeflenmektedir. 1983 tarih ve 2863 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile de korunması gereken gerek taşınır gerekse taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına yönelik çalışmalar düzenlenmektedir.

2004 tarih ve 5216 numaralı *Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun*³⁸⁶ 7. maddesinde büyükşehir belediyesinin görev ve sorumlulukları belirtilirken çevrenin sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak, tarım alanları ile su havzalarının korunması; ağaçlandırma yapılması; halk sağlığına etkisi olan iş yerlerinin kentin belirli yerlerinde toplanılması; moloz, kum ve çakıl depolama alanları, inşaat ve hurda depolama ve satış alanları, odun ve kömür depolama ve satış alanlarının belirlenerek bunların nakliyesi esnasında oluşabilecek çevre kirliliğini önlemek; büyükşehirde ait katı atık planının yapılmasını sağlamak ve katı atıkların toplanarak işlenmesine yönelik tesisleri işler hale getirmek; sanayi ve tıbbi atıkların işlenmesine yönelik gerekli çalışmalar yapılmasını sağlamak; deniz araçlarının neden olduğu atıklarla ilgili gerekli çalışmaları yapmak olarak belirtilmiştir.

2005 tarih ve 5393 numaralı Belediye Kanunu'nun³⁸⁷ belediyenin görev sorumlulukları başlıklı 14. maddesinde belediyenin; imar su ve kanalizasyon sistemleri, çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık, ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar ve diğer hizmetlerin yapılmasını sağlaması gerektiği belirtilmektedir. 15. Maddede ise belediyenin yetki ve imtiyazları olarak halk sağlığı ve çevreye olumsuz etkisi olabilecek inşaat malzemeleri, odun, kömür, hurda ve sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG), moloz ve hafriyat depolama alanlarını belirli yerlerde toplayarak, bunların nakliyesi esnasında oluşabilecek çevre kirliliğine yönelik önlemleri almak olarak ifade edilmektedir.

Sıfır Atık Projesi kapsamında kağıt, ahşap, plastik, cam, kompozit, metal, bitkisel atık yağ, organik, elektronik, atık pil olmak üzere her türlü atığın geri dönüşümünü sağlamayı hedefleyen proje kapsamında belediyelere, alışveriş merkezlerine, hastanelere, işyerlerine, kuruluşlara, marinalara, okullara, otellere, restoranlara, sitelere, terminallere, üniversitelere olmak üzere atıkların toplanabileceği yerlere mekanın büyüklüğüne göre atık toplama sistemleri kurulması ve toplanan atıkların tesislerde dönüşümü sağlanarak projenin amacına ulaşmasının hedeflendiği belirtilmektedir.³⁸⁸

Çevrenin kirlenmesini önlemeye ve kirliliğini gidermeye yönelik olarak 1 Ocak 2019'dan itibaren uygulanmaya başlanan poşetlerin en az 25 Kuruşa satılmasına dair

³⁸⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>

³⁸⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

³⁸⁸ <https://sifiratik.gov.tr/>

uygulaması³⁸⁹ güzel bir amaca yönelik iken çevreyi çok farklı boyutlarda kirleten yapılara karşı ise imar affının çıkması bir tezat olarak gözükmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin öncülüğünde İstanbul Boğaziçi'nde Çubuklu-Kanlıca sahil yolunun kazıklı sistem ile denize doğru yolun genişletilmesi³⁹⁰ sahilin toplumsal kullanıma kapatılmasına ve doğal değer olan kıyının tahrip edilmesine neden olduğu belirtilmektedir. Konyaaltı Sahil Plajı Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından özel bir firmaya 2018 Mart ayında kiralanması vatandaşların sahile girişini ücretli hale getirmişti,³⁹¹ 2019 Temmuz ayında ise aynı Antalya Büyükşehir Belediyesi bu yanlıştan dönerek şirketin plajı boşaltması yönünde tebligat yapması³⁹² vatandaşın sahilden ücretsiz olarak yararlanabilmesi olanaklı hale getirmektedir.

Karabük Safranbolu Belediyesi *Plastik Şişeni Getir Bez Çantamı Götür Projesi*³⁹³ kapsamında en az beş plastik şişe getirene bez çanta verilmesine yönelik yapmış olduğu çalışma neticesinde 11 500 plastik şişenin toplanmasını sağlayarak doğanın kirlenmesini önlemeye yönelik güzel bir çalışma yaptığı söylenebilir. Aynı zamanda bazı belediyelerin kurdukları atık geri dönüşüm tesisleri de çevre sağlığı açısından olumlu çalışmalar olarak belirtilebilir. Birçok kent merkezlerinde açıkta işlevsel olarak sokak çeşmesinin olmaması sağlık açısından en temel ihtiyaçlardan olan suyun sokakta ücretsiz olarak erişilememesine aynı zamanda sokakta yaşayan kedi, köpek, kuş gibi canlılarında suya ulaşamamasına neden olabilmektedir. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin kent merkezinde mahalle aralarına yapılan ve sayısı 951 olan tatlı su çeşmeleri bu konuda olumlu bir çalışma olarak değerlendirilebilir.³⁹⁴ Farklı belediyelerin farklı uygulamalarından bazıları kentli hakkına yönelik olumlu örnek teşkil ederken bazıları olumsuz örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.2. Katılım Hakkı

Katılım, bireylerin yerel veya merkezi yönetimin belirlenmesi, sonrasında ise yapılacak olan hizmetlerin etkin olarak planlanması ve yapılan hizmetlerin denetlenebilmesi açısından önemli bir işleve sahiptir. Yönetimlere belirli aralıklarla yapılan seçimler ile katılım sağlanmaya çalışılsa da bazen sivil toplum kuruluşları aracılığı

³⁸⁹ <https://www.haberturk.com/ucretli-poset-uygulamasi-basladi-peki-poset-kanunu-ne-diyor-2278771-ekonomi>

³⁹⁰ <https://kuzeyormanlari.org/2015/09/13/ibb-bogazi-betonlanmaya-doymuyor-cubuklu-kanlica-sahil-yolu-genisliyor/>

³⁹¹ <http://www.milliyet.com.tr/konyaalti-sahili-isletme-ihalesi-gerceklesti-antalya-yerelhaber-2693718/>

³⁹² <https://www.turizmguncel.com/haber/alkoclarin-islettigi-konyaalti-plaji-icin-blediyeden-bosaltin-yazisi>

³⁹³ <https://www.mynet.com/duyan-herkes-oraya-kostu-11-bin-500-plastik-sise-toplandi-110104765520#15920384>

³⁹⁴ <http://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=3848>

ile bazen de bilgi edinme yolu ile katılım sağlanmaya çalışılabilmektedir. Avrupa Kentsel Şart 1'de³⁹⁵ Katılım Hakkı, “çoğulcu demokrasilerde; kurum ve kuruluşlar arasındaki dayanışmanın esas olduğu kent yönetimlerinde gereksiz bürokrasiden arındırma, yardımlaşma ve bilgilendirme ilkelerinin sağlanması” olarak ifade edilmektedir. Halkın katılımının sağlanmış olduğu yönetimlerde yapılan çalışmalar, halk tarafından benimsenerek sahiplenilen yaşanılabilir kentlerin oluşmasına önemli oranda katkı sağlayabilecektir.

Anayasa'nın³⁹⁶ 2. Maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik bir devlet olduğu belirtilmektedir. 67. Maddesinde ise vatandaşların, kanunda belirtilen esaslar çerçevesinde seçme, seçilme veya herhangi bir siyasi parti içinde faaliyette bulunma hakkına sahip olduğu ve seçimlerin serbest, eşit olduğu ifade edilmektedir. 70. Maddede yer alan “Her Türk, kamu hizmetine girme hakkına sahiptir.” ifadesi de bireyin yönetime sadece seçme seçilme olarak değil hizmet etme olarak katılımı olarak da yorumlanabilir.

2005 tarih ve 5393 numaralı Belediye Kanunu'nun³⁹⁷ 9. Maddesinde mahalle yönetiminden bahsederken muhtarın, mahallenin yaşam kalitesini arttıracak çalışmalarda mahalle sakinlerinin gönüllü katılımını ile ortak ihtiyaçların belirlenmesi gerektiğinden söz edilmektedir. 13. Maddesinde her bireyin ikamet ettiği beldenin hemşehrısı olduğu belirtilmekte; belediyenin karar alma süreci ve hizmetlerine katılarak belediye faaliyetlerinden haberdar olmak da hemşehrilerin hakkı olduğu ifade edilmektedir. 20. Maddede yer alan belediye meclisinin toplantı yer ve zamanı belde halkına önceden belirtilen usuller ile duyurulacağı ve bu toplantıların herkese açık olduğu belirtilmektedir. 76. Maddede kent konseyinin kent ile ilgili farklı olumlu yaklaşımla beraber katılım ilkesini de hayata geçirmeye çalıştığı belirtilmektedir. 77. Maddede ise belediye hizmetlerine gönüllü katılım olarak belediyenin; eğitim, sağlık, çevre, trafik, sportif, sosyal ve kültürel hizmetlerde kadın, yaşlı, çocuk, engelli, yoksul bireylere yönelik hizmetlerin yapılması noktasında belediyenin sunacağı hizmetlerin verimli, etkin bir şekilde dayanışma ve gönüllü olarak bireylerin katılımı için çalışmalar yapacağı ifade edilmektedir.

2003 tarih ve 4982 numaralı *Bilgi Edinme Kanunu*'nda³⁹⁸ ile demokratik ve şeffaf bir yönetim için tarafsız, eşitlik ve açıklık ilkelerine uygun bir şekilde bireylerin bilgi edinme haklarına yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Etkin bir katılımın sağlanabilmesi

³⁹⁵ <http://www.mimarlarodasiansankara.org/?id=964>

³⁹⁶ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

³⁹⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

³⁹⁸ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=1.5.4982&MevzuatIliski=0>

için bireylerin yönetimin yapmış olduğu çalışmalara yönelik bilgisinin olması ve bu doğrultuda öneri, destek veya eleştirisini yapabilmesi gerekli olabilmektedir ki katılım olsun. Bu doğrultuda gerek merkezi yönetimin gerekse yerel yönetimlerin halkla ilişkiler noktasında farklı çalışmalar yapmaları da katılımı katkı sağlayabilmektedir. Halk bilgisinin olduğu, yeri geldiğinde kendisine danışıldığı çalışmaları sahiplenir ve benimser.

24/07/2018 tarihli ve 14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yayımlanan *İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*'nin Görev başlıklı 3. Maddesinde “Vatandaşların, kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin talep, görüş ve önerilerini kolayca iletebilmelerine yönelik tedbirleri almak.”³⁹⁹ ifadesi yer almaktadır. Bu ifade ile vatandaşların, kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerine yönelik düşüncelerini belirterek katılımı sağlamaya yönelik olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

2006 tarihli 26313 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan *Kent Konseyi Yönetmeliği*⁴⁰⁰ ile hemşehrilik bilincinin geliştirilerek, kentin hak ve hukukunun korunmasına yönelik çevreye duyarlı ve sürdürülebilir bir kalkınma ile sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın olduğu, saydam, hesap soran ve veren, katılım ve yönetim ilkelerinin hayata geçirildiği yerinden yönetime ilişkin esasların düzenlenmesi hedeflendiği görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşları da dernekler, meslek odaları, sendikalar ve diğerleri katılım hakkı konusunda etkin olabilmektedirler. Bazen kent konseyinin içinde bazen yerel ve merkezi yönetimler ile yaptıkları görüşmeler ile bazen de halkın katılımı ile yaptıkları etkinlik, eylemler ile halkın tercihlerini, taleplerini yönetime ileterek karar alıcıların alacakları kararda etkili olabilmektedirler.

1961 tarih ve 298 numaralı *Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’un*⁴⁰¹ 74. maddesinde “Engelli seçmenlerin oylarını rahatlıkla kullanabilmeleri için gerekli tedbirler alınır.” ifadesi yer almakta; 90. Maddede ise oy vermede sıra durumunu belirtirken yaşlıların önce alınabileceği ve gebe, hasta ve engellilerin sırada bekletilemeyeceği; 93. Maddede de kör, felçli veya oyunu kullanmasına mani olacak engeli olan bireyin akrabası, yoksa başka bir seçmenin yardımı ile oyunu kullanabileceği ifade edilmektedir. Yüksek Seçim Kurulu tarafından *139 sayılı 31 Mart*

³⁹⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.14.pdf>

⁴⁰⁰

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.10687&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=kent%20kons>

⁴⁰¹ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.298.pdf>

2019 Pazar Günü Yapılacak Mahalli İdareler Seçimlerinde İl, İlçe ve Geçici İlçe Seçim Kurullarının Görev ve Yetkileri Genelge'sinin⁴⁰² 19. Maddesinde engeli veya hastalığı sebebiyle yatağa bağımlı olan seçmenlere yönelik seyyar sandıklarda oy kullanabilmeleri için gerekli çalışmaların yapılmasının ilçe seçim kurulunun görevleri arasında olduğu ifade edilmektedir. Oy kullanma yeterliliğine sahip her bireyin seçme ve seçilme sürecine dahil edilmesi ve buna göre gerekli düzenlemelerin yapılması katılımın sağlanması açısından önem arz etmektedir.

İçişleri Bakanlığı tarafından hayata geçirilen Açık Kapı Projesi ile vatandaşın taleplerinin hızlı ve etkin bir şekilde alınarak çözüme kavuşturulmasının amaçlandığı ifade edilirken, gerek elektronik gerekse valilik veya kaymakamlıklarda bulunan açık kapı birimleri üzerinde taleplerin iletilebileceği ifade edilmektedir.⁴⁰³

Denizli Merkezefendi Belediyesi, 2017 Mayıs ayında Gerzele Mahallesi'ndeki parkın içinde bulunan tek katlı binanın yerine kütüphane, pazar yeri veya spor salonu yapılması konusunda halkın tercihini öğrenmek için halk oylamasına gittiği belirtilmektedir. Oy pusulasında pazar yeri, kütüphane, spor salonu ve diğer olmak üzere dört tercih hakkının sunulduğu oylama sonucuna göre çoğunluğun tercihi olan pazar yeri olmasına kararlaştırıldığı ifade edilmektedir.⁴⁰⁴ Keçiören Belediyesi, 2017 Kasım ayında ilçe sınırları içinde atıl vaziyette bulunan Cumhuriyet Kulesi'nin yıkılıp yıkılmamasına yönelik karar için halk oylamasına gidilmesine yönelik ilçenin beş farklı noktasına sandıklar kurularak, yıkılsın - yapılsın olarak iki tercihin sunulduğu halkoylamasında, kulenin yıkılmayıp tamamlanması yönünde oy çıktığı belirtilmektedir.⁴⁰⁵ Bazı belediye yönetimlerinin buldukları belde sakinleri ile belirli aralıklarla yaptıkları farklı buluşmalardan olan Çankaya Belediyesi'nin farklı mahalle sakinleri ile yaptığı *Sizi Dinlemeye Geldik*⁴⁰⁶ toplantıları, Altındağ Belediyesi'nin her hafta farklı bir mahalleyi konuk ederek mahalle sakinleri ile bir araya geldiği *Pazar Kahvaltısı*⁴⁰⁷ gibi programlar halkın fikirlerini öğrenerek, katılım sağlanması açısından olumlu çalışmalar olarak ifade edilebilir. Bireyler, kent ile ilgili yapılan çalışmalarda kendilerine sorulmasını fikirlerinin

⁴⁰² <http://www.yzk.gov.tr/doc/genelge/dosya/77933/2019Mahalli-Genelge139.pdf>

⁴⁰³ <https://www.acikkapi.gov.tr/>

⁴⁰⁴ <https://www.haberler.com/vatandaslar-pazar-yeri-icin-halk-oylamasına-gitti-9668579-haberi/>

⁴⁰⁵ <https://www.yenisafak.com/gundem/ankaradaki-kule-icin-yapilan-referandumun-sonucu-belli-oldu-2843060>

⁴⁰⁶ <http://www.cankaya.bel.tr/pages/371/MAHALLE-TOPLANTILARI/>

⁴⁰⁷

https://www.altindag.bel.tr/?utm_content=buffer8f21a&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer#!haberler/baskan-tiryakinin-pazar-kahvaltileri-basladi

öğrenilmesi ister. Vatandaşın kenti, yapılan çalışmaları sahiplenmesi açısından halkın katılımını sağlamak önemli bir unsur olmaktadır. Yukarıdaki örnekleri verilen belediyeler katılım hakkının kullanılmasına yönelik olumlu örnek sergiledikleri ifade edilebilir.

4.3. Sosyo / Kültürel Kentli Hakları Basamağı

4.3.1. Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre Hakkı

Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevreye yönelik Avrupa Kentsel Şart 1’de “Tarihi yapı mirasının duyarlı bir biçimde restorasyonu ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanmasıyla, uyumlu ve güzel fiziksel mekanların yaratılması”⁴⁰⁸ ifade yer almaktadır. İnsanlar gibi kentlerinde bir tarihi, bir geçmişi vardır. Kentlerin bu geçmişine, tarihine şahitlik edip günümüze kadar ayakta kalarak kente değer katan ve kentin kimliğinin oluşmasında etkisi olan tarihi yapı mirasını korumakta kente karşı bir görevdir. Kentlerde gerek yeni yapılar inşa edilirken gerekse çevre düzenlemeleri yapılırken kentin tarihi dokusu da göz önüne alınarak çalışmalar yapılmalı ve kent kimliğine uyumlu kaliteli bir fiziki çevre oluşturulmalıdır.

Anayasa’nın⁴⁰⁹ 56. Maddesi herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu belirtirken 57. Maddesi de şehirlerin özelliklerini gözetilen bir konut planlaması yapılmasından bahsetmekte ve 63. Maddede de “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.” hükümleri ile gerek mimari anlamda gerekse fiziksel anlamda kaliteli bir çevre oluşmasına Anayasal düzenlemeler bulunmaktadır.

1983 tarih ve 2863 numaralı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*⁴¹⁰ ile taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına yönelik yapılacak işlem ve faaliyetleri ile gerekli ilke ve uygulama kararlarına yönelik çalışmaların düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Kanun birkaç defa değişikliği uğramış olsa da 2004 tarih ve 5226 numaralı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*⁴¹¹ ile de değişikliğine uğrayarak kültürel değerlerin korunmasına yönelik yeni düzenlemeler yapılmıştır.

⁴⁰⁸ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>

⁴⁰⁹ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

⁴¹⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>

⁴¹¹ <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5226.html>

2005 tarih ve 5366 numaralı *Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun*⁴¹² ile yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş kültür ve tabiat varlıklarının korunması için sit alanı olarak tescil edilen yerlerin bulunmuş olduğu bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, tabii afet riskine karşı tedbir alınıp korunması ve bulunmuş olduğu bölgede konut, ticaret, kültür, turizm, sosyal alanlar oluşturularak tarihi ve kültürel varlıkların yaşatılarak kullanılması yönelik düzenlemeler içermektedir.

2005 tarih ve 5393 numaralı *Belediye Kanunu*⁴¹³ ile de bu alanda düzenlemeye rastlıyoruz. Kentsel dönüşüm ve gelişim başlıklı 73. Maddesinde belediyenin meclis kararıyla konut, sanayi, ticaret kamu hizmeti gibi alanları oluşturmak ve eskiyen kent kısımlarının yeniden inşa ve restore edilerek kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumaya yönelik tedbirler almak için kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulanabileceği belirtilmektedir.

2004 tarih ve 5216 numaralı *Büyükşehir Belediyesi Kanununun*⁴¹⁴ 7. Maddesinde belediyenin görevleri belirtilmekte ve kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokuyu koruyarak kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların geliştirilmesine yönelik hizmetler yapılması ifade edilmektedir.

1983 tarih ve 2873 numaralı *Milli Parklar Kanunu*⁴¹⁵ ile ülkemizde bulunan ulusal ve uluslar arası düzeyde değere sahip olan tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenerek özellik ve karakterleri bozulmadan korunup geliştirmesine yönelik düzenlemeler bulunmaktadır.

1983 tarih ve 2960 numaralı *Boğaziçi Kanunu*⁴¹⁶ ile İstanbul Boğaziçi alanında bulunan tarihi ve kültürel değerler ile doğal güzelliklerin kamu yararı ön plana alınarak korunması ve bu alandaki nüfus artışına neden olabilecek yapılanmayı sınırlandırmaya yönelik uygulanabilecek imar mevzuatın belirlenmesine dair düzenlemeler bulunmaktadır.

2019 2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planı'nın⁴¹⁷ 632. maddesinde “Kentsel tasarımların, imar planlarının, toplu konutlar ve kamu binalarının peyzaja, şehrin

⁴¹² <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf>

⁴¹³ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

⁴¹⁴ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>

⁴¹⁵ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2873.pdf>

⁴¹⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2960.pdf>

⁴¹⁷ <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>

dokusuna, estetiğine ve kimliğine katkı sağlamasına özen gösterilecek ve kentsel dönüşüm uygulamalarının kültürel kimliğe ve yapıya uygunluğu gözetilecektir.” hükmü yer almaktadır. Kaliteli bir mimari ve fiziksel çevreye dair düzenleme olarak yer alan bu hüküm ile yapılacak olan yapıların kentin kimliğini göz önüne alarak yapılması gerektiği ifade edilmektedir.

İstanbul’un tarihi yarımadasının Anadolu yakasından görülen panoramik manzarası ile oluşan İstanbul silueti, tarihi yapı ve camilerden oluşmakta iken son yıllarda yapılan gökdelenler ile bu siluetin bozulmaya başladığı ifade edilmektedir.⁴¹⁸ Bu durum kaliteli mimari ve fiziksel çevre açısından olumsuz bir durum olarak ifade edilebilir.

Aydın’ın Sultanhisar ilçesine bağlı Atça isimli mahallesi yerleşim planı ile diğer yerleşim yerlerinden oldukça farklı olarak ayrılmakta ve yerleşim planından dolayı Türkiye’nin Paris’i veya Küçük Paris olarak da isimlendirildiği belirtilmektedir. Bunun nedeni ise Paris’teki Charles de Gaulle Meydanı’na çıkan 12 caddeden esinlenilerek hazırlanan plan neticesinde, Atça’da da meydana 8 cadde çıkmakta ve mahalle yuvarlak bir şekilde, planlı görünümünden dolayı göze hoş, şık bir görünüm sağlamasından dolayı ilgi çektiği ifade edilmektedir.⁴¹⁹

Ankara’nın göbeğinde ve en eski yerleşim yerlerinden biri olarak Hamamönü, Cumhuriyet döneminde önemli devlet adamlarının yerleştiği bir bölge iken yıllardır virane, yıkıntılı bir halde olmasına karşın Altındağ Belediyesi’nin 2007 yılından sonra başlattığı restorasyon çalışmaları ile sokak sağlıklılaştırma çalışmaları neticesinde yeniden yaşanılır mekanlar haline getirilmiş ve bölge sakinleri için sağlıklı bir kentsel çevrede yaşamaları olanaklı hale getirilerek, kültür turizminin de önemli noktalarından biri olduğu da ifade edilebilmektedir.⁴²⁰

4.3.2. Yerleşimlerde Kültür, Kültürlerarası Kaynaşma Hakkı

Bir kent, farklı yerlerden göçerek bir araya gelen bireylerden meydana gelmektedir. Bir araya gelen bireylerin uyum içinde yaşayabilmesi ve kentli olabilmeleri de birbirlerine, birbirlerinin kültürüne saygı ile olanaklı gözükmektedir. Farklı kültürel altyapıları olan bireylerin oluşturduğu kent ile birlikte yaşayıp, paylaşarak bütünleşen bireyler farklı duygu ve düşünceleri özgürce dile getirerek aktif bir demokrasi ortamının oluşmasına katkı sağlarlar. Farklı kültürlerin saygılı bir şekilde bir arada yaşam bulabilmesi bir kent için

⁴¹⁸ <http://www.fatihhaber.com/yarimadanin-siluet-ihlali-gene-zeytinburnudan/2405/>

⁴¹⁹ <https://www.emlaklobisi.com/bilgi-bankasi/ilk-planli-sehir-aydin-atca-90799>

⁴²⁰ https://www.altindag.bel.tr/#!tarihi_hamamonu

kültürel zenginlik kaynağıdır. Avrupa Kentsel Şart 1’de kültürler arası kaynaşmayı “geçmişten günümüze, farklı kültürel ve etnik yapıları barındıran toplulukların barış içinde yaşamlarının sağlanması”⁴²¹ olarak belirtilmektedir. Bir kentte farklı kültürden gelen bireyler olduğu için farklı kültürlerde bulunmaktadır. Yönetimler yapmış oldukları kültürel çalışmalarda kentte bulunan bireyleri kapsayacak ve katılımlarını olanaklı kılacak çalışmalar yapmalıdır. Ülkemizde de kültürel çalışmalara yönelik düzenlemeler bulunmaktadır.

Anayasa’nın⁴²² 63. Maddesi devletin tarih, kültür ve tabiat varlık ve değerlerinin korunmasını sağlaması, bu doğrultuda gerekli destekleyici ve teşvik edici tedbirler alacağı belirtilmekte iken 64. Maddede devlet, sanatçıyı ve sanat faaliyetlerini koruyarak gerekli tedbirler alacağı ifade edilmektedir.

2004 tarih ve 5225 numaralı *Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu*⁴²³ ile bireyin ve toplumun kültürel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik somut olmayan kültürel miras ile kültür varlıklarının korunarak sürdürülebilir kültürün bir ögesi olabilmesi; kültürel iletişim ve etkileşim ortamlarının etkinleştirilebilmesi; sanatsal ve kültürel değerlerin üretilmesi ve toplumun bu değerlere ulaşım olanaklarının oluşturularak geliştirilmesi; kültür varlıklarının değerlendirilerek ülke ekonomisine katkı sağlayan bir unsur haline getirilip yaşatılması ve kültür merkezlerinin yapıp işlevsel hale getirmeye yönelik kültürel yatırım ve girişimlerin teşvik edilmesinin hedeflendiği görülmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Mart 2017’de yapılan 3. Milli Kültür Şurası’nın⁴²⁴ sonuç raporunda kültürel mirasın korunmasını ve yaşatılması noktasında tüm vatandaşların sürece katılması ve miras bilincinin yaygınlaştırılması ile mümkün olduğu ifade edilirken bunun için de vatandaşın kültürel değerlere erişimini kolaylaştıracak çalışmalar yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu doğrultuda ticari değeri düşük, nitelikli ürünlerin değerlendirilmesi; genç sanatçılara ve sanatsal kültürel hareketliliğe özgü yeni destek türlerine oluşturulması gerektiği belirtilmektedir. Kentlerde kültürel hayatın gelişmesi ve kültürel hafızanın güçlenmesi konusuna ağırlık verilmeli, bunun içinde yerelde temellenen çok temelli bir yönetim yaklaşımının benimsenerek tüm kültür sanat paydaşlarının bir araya gelerek sürdürülebilir bir kalkınma doğrultusunda kültür sanat ilişkisinin oluşturulduğu yerel kültür modeli benimsenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

⁴²¹ <http://www.mimarlarodasiansankara.org/?id=964>

⁴²² https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

⁴²³ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5225.pdf>

⁴²⁴ <https://kultursurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/50571,raporsurasonucpdf.pdf?0>

5216 numaralı *Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun*⁴²⁵ büyükşehir belediyesinin görev ve sorumlulukları başlıklı 7. Maddesinde “yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak” ifadesi ile kültürel çalışmalara yönelik gerekli çalışmaların yapılmasının büyükşehir belediyelerin sorumlulukları arasında yer almaktadır.

5393 numaralı *Belediye Kanunu'nun*⁴²⁶ 13. Maddesinde “Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar.” İfadesi yer almaktadır. Bu çalışmaları yaparken de üniversiteler, meslek kuruluşları, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ile uzman kişilerin katılımının sağlanarak işbirliği halinde yapılması hedeflenmektedir. 17. Maddede de yurt içindeki ve Çevre Ve Şehircilik Bakanlığının izni ile yurt dışındaki belediye ve mahalli idari birlikleriyle karşılıklı işbirliği halinde, kardeş kent ilişkileri kurulması ve sosyal ilişkileri geliştirmeye yönelik kültür sanat gibi alanlara dair projeler geliştirilerek gerekli tesisin kullanımına yönelik karar alınmasını belediye meclisinin görevleri arasında ifade edilmektedir. 77. Maddede ise belediyenin birçok hizmette olduğu gibi kültür hizmetlerinde de yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşükünlerin katılımını sağlamak, bunun içinde hizmetlerde etkinlik ve tasarruf ile verimliliğe yönelik programlar uygulanacağı belirtilmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının çıkardığı *Müze ve Örenyerlerine Girişlerde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge'nin*⁴²⁷ 4. Maddesi ile ücretsiz ziyaret koşulları arasında gazi ve 1. Derece yakınlarının, 18 yaş altındaki ve 65 yaş üstündeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan bireylerin yıllık 10 Türk Lirası karşılığında alacakları Müzekart ile engelli vatandaşların da talep etmeleri halinde hiçbir ücret alınmadan alacakları Müzekart ile müze ve örenyerlerine ücretsiz giriş yapabileceklerdir.

2019-2023 dönemini kapsayan *11. Kalkınma Planı'nda*⁴²⁸ Kültür ve Sanat başlığı ile kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunarak geliştirilmesi, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılarak gelecek nesillere aktarılması ve toplumsal bütünlük ve dayanışmanın güçlendirilerek, kültürün kalkınmadaki çok boyutlu etkisinin artırılması hedeflendiği ifade edilmektedir. Bunun için gerekli politika ve tedbir olarak da kütüphane, tiyatro,

⁴²⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>

⁴²⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

⁴²⁷ <http://dosim.kulturturizm.gov.tr/muze-ve-orenyerleri-giris-yonergesi>

⁴²⁸ <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>

sinema desteklenmesi; çeşme, imaret, aşevi gibi taşınmaz kültürel varlıklara işlevsellik kazandırılması; arkeoloji, tarih, edebiyat, tabiat konulu tematik kültür rotaları belirlenerek bunların tanıtımının yapılması; kültürümüzün temel unsurları olan önemli tarihi şahsiyetleri, olayları, masal kahramanlarını tiyatro, sinema, belgesel, dizi ve çizgi film ile anlatılmasına yönelik politikalar oluşturulacağı belirtilmektedir. Kültür ve sanat hizmetlerinin ulaşılabilir, yaygın ve cazip olarak sunulması için erişim ve katılım olanaklarının arttırılacağı ve sunumu noktasında da mahalli idareler, özel sektör ve sivil toplumun rolünün güçlü olacağı da ifade edilmektedir.

Altındağ Belediyesi tarafından yapılan Altınköy Açık Hava Müzesiprojesiyle eski köy yaşamının, kültürünün hatırlanmasına yönelik olarak 500 dönüm arazi üzerine köy kapısı, camisi, çamarsırhanesi, okulu, bakkalı, eski çantı köy evleri, su ve yel değirmeni, asma köprüsü, köy kahvesi, köy konağı ile mini bir köy hayatı örneği sergilenmektedir. Aynı zamanda koyun, kuzu, inek, eşek, hindi, ördek, horoz, tavuk, arı gibi köyde yaşamını sürdüren evcil hayvanlar; buğday tarlası, meyve ağaçları, ahırlar, kümesler, öküz ve at arabaları; süt, yoğurt, tereyağ, yumurta, kara lahana, kabak, fasulye, marul, domates; köy muhtarı, nalbant, kalaycı, seyis, dokumacı, demirci, bakkal, değirmenci gibi kaybolmaya yüz tutmuş meslekler; dirgen, el değirmeni, keşkek tokmağı, tırmık, havan, sıyırğı gibi eski köy yaşamına ait eşyalar yer almakta ve eski köy yaşantısı ile kültürünün nasıl olduğunun aktarılması yönelik faaliyetlerin yapıldığı belirtilmektedir.⁴²⁹

Bursa Büyükşehir Belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (BUSMEK),⁴³⁰ olarak oyuncak bebek yapımı, kumaş boyama, kokulu taş ve sabun yapımı, şiş ile hırka örme, ebru, porselen boyama, naht, seramik şekillendirme, tezhip, minyatür, hüsnühat gibi sanatsal ve kültürel alanlarda düzenlenen kurslar, farklı belediyeler tarafından de düzenlenmekte ve bu kurslar kültürel aktarım noktasında önemli bir işlev görebilmektedirler.

İçişleri Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ortak çalışması ile İspanya'ya gönderilen 450 muhtar için bilgi, görgü ve tecrübe kazanarak yaptıkları işlere de yansıtılmalarının hedeflendiği belirtilmektedir.⁴³¹ Alanya Belediyesi'nin öncülüğünde düzenlenen Alanya Uluslararası Turizm ve Sanat Festivali,⁴³² Bayburt'ta düzenlenen

⁴²⁹ http://www.altinkoy.tc/?page_id=289

⁴³⁰ <http://busmek.bursa.bel.tr/kategori/branslarimiz/sanat-ve-tasarim/page/2>

⁴³¹ <https://www.karar.com/guncel-haberler/450-muhtar-ispanyanin-endulus-bolgesine-goturuldu-927441#>

⁴³² <https://www.alanya.bel.tr/Haber/26920/19--ALANYA-ULUSLARARASI-TURIZM-VE-SANAT-FESTIVALI-15-HAZIRAN-DA-BASLIYOR>

Uluslararası Dede Korkut Kültür ve Sanat Şöleni⁴³³ gibi yönetimler tarafından organize edilen fuar, şölen, festival türü faaliyetler ve okulların il içi-il dışı gezileri ile belediyelerin yapmış oldukları yöresel festivaller de farklı kültürlerin tanınması ve kaynaşması açısından yerleşimlerde kültür ve kültürler arası kaynaşma noktasında olumlu etkileri olduğu değerlendirilebilir.

4.3.3. Spor ve Dinlenme Hakkı

Bireyler günlük hayatta farklı işler yapmış olsalar da her daim vakitleri dolu olmuyor. Farklı yaş grupları olmuş olsa da zaman zaman boş vakitler olabiliyor. Öğrencinin için okul dışındaki vakitleri, hafta sonu, yaz tatili; yetişkinlerin için mesaiden çıktıkları vakitler, hafta sonu veya yaşlılar ve özel gereksinimli bireyler için zamanın çoğu boş vakit olabiliyor. Boş vakitler ne kadar verimli değerlendirilirse birey kendini daha huzurlu, mutlu hissedebilir. Boş vakitleri verimli hale getirmek için gerek spor gerekse farklı kültürel ve sanatsal çalışmalar değerlendirilebilir. Avrupa Kentsel Şart 1’de⁴³⁴ spor ve dinlenme “yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun, her birey için, spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması” olarak ifade edilmektedir. Boş vakitlerini gerek spor gerekse farklı bir faaliyet ile değerlendiren birey daha sosyal ve toplumla daha iç içe olacaktır. Özellikle çocukların boş vakitlerini değerlendirmeye yönelik çalışmalar önem arz etmektedir. Boşta kalan birey farklı kötü alışkanlıklara bulaşma olasılığı yüksektir. Spor yapan veya farklı bir sanatsal çalışma ile meşgul olan bireyin hayatı daha düzenli ve daha disiplinli olacaktır. Bu doğrultuda doğrudan ya da dolaylı hazırlanan mevzuata yönelik bazı hükümler bulunmaktadır.

Anayasa’nın⁴³⁵ 50. Maddesi dinlenme hakkına vurgu yapmış ve “Dinlenme, çalışanların hakkıdır.” ifadesi yer almıştır. 59. Maddesinde ise “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.” ifadesi ile bir önceki 58. maddede yer alan gençliğin korunmasına yönelik olarak Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilim ışığında kötü alışkanlıklar ve cehaletten korumaya yönelik tedbirler alması gerektiği belirtilmiştir. Bu tedbirler de gerek eğitim, spor, kültürel ve sanatsal faaliyetler ile daha olanaklı hale gelebilmektedir.

⁴³³ <https://www.haberler.com/uluslararasi-dede-korkut-kultur-ve-sanat-soleni-12268882-haberi/>

⁴³⁴ <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>

⁴³⁵ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

2004 tarih ve 5216 numaralı *Büyükşehir Belediye Kanunu'nun*⁴³⁶ 7. Maddesinde büyükşehir belediyesinin büyükşehirin bütünlüğüne hizmet edecek şekilde sosyal donatı, bölge parkları, kütüphane, müze, spor, dinlenme yerleri gibi yerleri yapıp işletirmek, ayrıca gerekli hallerde spor kulüplerine destek sağlayarak spor müsabakaları düzenlemek ve teşvik edici çalışmalar yapmak olarak ifade edilmektedir. Aynı maddede ilçe belediyelerinin görev ve sorumluluğu olarak spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkların yapılması ve yaşlı, engelli, kadın, genç, çocuklara yönelik sosyal tesis ve kültürel hizmetler sunulması olarak belirtilmiştir.

2005 tarih ve 5393 numaralı *Belediye Kanunu'nun*⁴³⁷ 14. Maddesinde belediyenin gerekli durumlarda sporu teşvik etmeye yönelik gençlere spor malzemesi verip, amatör kulüplere gerekli yardımlarda bulunarak amatör spor müsabakalarını düzenleyebileceği ifade edilmektedir.

2003 tarih ve 25167 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan *Gençlik Merkezleri Yönetmeliği*⁴³⁸ ile gençlerin serbest zamanlarının kültürel, sanatsal, sosyal ve sportif faaliyetler ile değerlendirilerek bilgi ve beceri sahibi olmaları noktasında gençlerle ilgili faaliyetler planlayıp yürütülmesi noktasında gerekli çalışmaların yapılarak bu amaç doğrultusunda kurulan gençlik merkezleri ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır.

2010 tarih ve 27476 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan *Spor Genel Müdürlüğü Sporcu Eğitim Merkezleri Yönetmeliği*⁴³⁹ ile farklı spor dallarına göre spora başlama yaşı uygun olan çocukların eğitim ve öğretimlerinin aksatılmadan üst düzey sporcu olarak yetiştirilmelerini sağlamaya yönelik sporcu eğitim merkezlerinin kurularak işlevsel hale getirilmesine dair düzenlemeler belirtilmektedir.

2019-2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planı'nın⁴⁴⁰ Spor başlıklı 645. Maddesinde isteyen her bireyin sportif faaliyetlere katılım sağlayarak, sporun bir yaşam biçimi haline gelmesi, bunun neticesinde de gerek ulusal gerekse uluslararası müsabakalarda başarıların elde edildiği bir seviyeye ulaşılmasının hedeflendiği belirtilmektedir.

⁴³⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>

⁴³⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

⁴³⁸

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4137&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=GEN%20C3%87L%20C4%B0K%20MERKEZLER%20C4%B0%20Y%20C3%96NETMEL%20C4%B0%20C4%9E%20C4%B0>

⁴³⁹ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.13750&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=spor%20genel%20m%20C3%BCd%20C3%BCr1%20C3%BC%20C4%9F%20C3%BC%20sporcu>

⁴⁴⁰ <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>

Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren *Türkiye Herkes İçin Spor Federasyonu* kuruluş amacını “vatandaşlarımızın yaşı, cinsiyeti, sosyal statüleri ne olursa olsun milli geleneklerine saygı göstererek, ekonomik gelişmelerine kültürel zenginliklerine ve sportif aktivitelerine katılmalarına fırsat verebilmek ve bu alanda ilgili kişiler ve kurumlar ile yapılacak işbirliği ile bu işbirliğini gerçekleştirmek”⁴⁴¹ olarak belirtmekte ve 3 yaşından 93 yaşına kadar her yaştan bireyin yaşam kalitesini arttırarak sosyal, fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimine katkı sağlayarak her türlü kötü alışkanlıklarda uzak olarak ailesi ve toplum ile uyumlu, ülkesine verimli bireylerin yetişmesi hedeflendiği belirtilmektedir.

Yine Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı olarak çalışmalarını sürdüren *Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu*⁴⁴² da engelli bireylere yönelik Ampute Futbol, TS Basketbol, Atıcılık, Bilek Güreşi, Okçuluk, Yüzme, Yelken, TS Tenis, Badminton, Atletizm, Oturarak Voleybol, Masa Tenisi, Halter, Boccia, Kayak, TS Dans, TS Curling, TS Eskrim branşları bulunmakta, bu sporlara yönelik sporcular yetiştirilerek etkinliklerin yapıldığı ve Aynı Ampute Futbol, TS Basketbol ve Oturarak Voleybol branşlarında da ligler olduğu belirtilmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu izcilik kamplarına engeli bulunmayan izciler ile engelli izciler bir arada katılım sağlayarak kaynaştırma metodu uygulanmaya çalışılmakta olup bedensel ve zihinsel engelli sporcu adayları için de ayrıca bütün havuzlarda engelli seansı uygulanarak engelli sporcu adayları psikolog, fizyoterapist eşliğinde yüzme ve salon sporlarına yönelik eğitimler verildiği ve bu eğitimlerden yaş sınırı olmadan bütün engelli bireylerin yararlanabildiği belirtilmektedir.⁴⁴³ Eskişehir Odunpazarı Belediyesi tarafından tamamen engelli bireylerin kullanımı için yapılan *Engelsiz Park*, engelli bireylerin parklardaki aletlerden rahatça yararlanabilecekleri şekilde tasarlanarak görme engelli bireyler için hissedilebilir yürüme ve yönlendirme şeritleri, otistik çocuklar için bili küpleri, engelli rampaları, engelsiz fitness aletleri gibi farklı park malzemeleri ile donatıldığı belirtilmektedir.⁴⁴⁴ Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin her yıl yaz aylarında başarılı öğrencileri, yaşlıları ve engelli vatandaşları belediyenin kendi tesisleri olan Altınoluk(Akçay), Bala(Kesikköprü) ve Akçakoca tatil kamp alanlarına götürerek hem eğlenmeleri hem güzel bir tatil yapmalarına imkan sağlandığı

⁴⁴¹ <http://www.his.gov.tr/misyonumuz>

⁴⁴² <http://www.tbesf.org.tr/branslar/?catid=14>

⁴⁴³ <https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/206>

⁴⁴⁴ <https://www.eskisehir.net/yasam/hayata-dair/eskisehir/eskisehir-kultur-miraslari-engelsiz-park->

belirtilmektedir.⁴⁴⁵ Belediye bünyesinde kurulan spor kulüpleri ile çalışma yapan Selçuklu Belediye Spor⁴⁴⁶ 19 branş ile Canik Belediye Spor⁴⁴⁷ ise 9 branşta faaliyette bulunmaktadır. Belediye bünyesinde kurulan spor kulüpleri ile belediyelerin yaptıkları oyun parkları, yüzme havuzları, kendi bünyelerinde kurdukları kültür - sanat kursları gibi çalışmalarda spor ve dinlenme hakkı kapsamında değerlendirilebilir.

⁴⁴⁵ <https://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/altinoluk-akcay-kampi>

⁴⁴⁶ <http://www.selcuklubelediyespor.com/kulubumuz/branslar/brans-karate>

⁴⁴⁷ <http://www.canikbelediyespor.com/>

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye’de Kentli Haklarının Mevzuata Göre İncelenmesi olarak yapılan bu çalışmada; Türkiye’de kentli haklarının yaşam bulabilmesi için hangi düzenlemelerin bulunduğu araştırılmıştır. Bu doğrultuda başta Anayasa olmak üzere, kanunlar, yönetmelikler, yönergeler, genelgeler gibi yönetimlerin hareket alanlarını belirleyip yönlendiren mevzuata yönelik düzenlemeler incelenmiştir.

Bazı kurum ve kuruluşların görev alanları ve yetkileri ile kentli haklarının kullanılarak yaşama geçirilebilmesi noktasında etkili oldukları ve bunlar da; merkezi yönetim, yerel yönetimler, kent konseyleri, basın yayın kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları olarak belirtilmiştir. Ayrıca kentli haklarının kullanılarak yaşam geçirilebilmesi noktasında etkili olan faktörler olarak da; yoksulluk, eğitim, katılım, kentlilik bilinci ve bilgi edinme şeklinde ifade edilmiştir.

Bu çalışmanın bir özelliği de kentli haklarının sınıflandırılmasıyla oluşturulan *kentli hakları piramididir*. Kentli haklarının gelişimine birçok uluslararası çalışmanın olumlu katkısı olmuştur. Kentli haklarının açık ve somut olarak ilk defa ele alındığı ve diğer uluslararası belgelerden farklı olarak merkezi yönetimlerin değil yerel yönetimlerin imzasına açılmasından dolayı *kentli hakları piramidi* oluşturulurken Avrupa Kentsel Şart 1 temel alınmıştır. Kentli hakları piramidi, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine benzerlik göstermekte ve üç basamaktan oluşmaktadır. Birinci basamak *Temel Kentli Hakları Basamağı*, ikinci basamak *Birlikte İşlevsel Olan Kentli Hakları Basamağı*, üçüncü basamak ise *Sosyo/Kültürel Kentli Hakları Basamağı’ndan* oluşmakta ve kentli hakları bu basamakların içinde yer almaktadır.

Bu araştırmada, Türkiye’de kentli haklarının yaşama geçirilebilmesine yönelik mevzuatta yeterli düzenlemelerin yer aldığına sınınanması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda mevzuatta kentli hakları adıyla yer alan herhangi bir düzenleme yer almamasına rağmen, mevzuattaki düzenlemelerin kentli hakları içinde yer alan hakların yaşama geçirilebilmesi noktasında yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Ancak çalışmada örnekleri verilen yönetimlerin yapmış olduğu uygulamalarda da görüldüğü üzere, aynı mevzuata göre hareket alanı olan yönetimlerin uygulamalarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Yerel yönetim birimi olan ve kentli haklarının yaşam bulabilmesinde etkili olan belediyelere yönelik görev, yetki ve sorumluluklarına dair düzenlemelerin yer aldığı 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. Maddesinde belediyenin; kentsel altyapı, bilgi sistemleri,

sosyal ve kültürel hizmetler, sağlık, ulaşım, imar, konut, kültür ve sanat, spor ve gençlik, park ve yeşil alanlar, meslek ve beceri kazandırma, çevre sağlığı ve katı atık, sosyal hizmet ve yardım gibi alanlara yönelik çalışmaların yapılması belediyelerin görevleri olarak belirtilmektedir. Burada görev olarak belirtilen düzenlemeler bütün belediyeler için geçerli iken, bazı belediyelerin olumlu uygulamaları ile kentli haklarının yaşama geçirilebilmesine katkı sağladığı, bazı belediyelerin uygulamalarında ise birçok kentli hakkına yönelik yeterli düzeyde olumlu örneğin verilemediği görülmektedir. Örneğin; Konya'nın fiziki yapısının da müsait olması ile beraber kent merkezinde 447 km uzunluğunda olan bisiklet yolunun yapılması ulaşım hakkına yönelik olumlu bir uygulama iken; fiziksel özellikleri müsait olan diğer birçok kentte bisiklet yolunun bulunmaması aynı mevzuata tabi belediyelerin, mevzuattan kaynaklı değil uygulamaya yönelik çalışmaların yetersizliğinden kaynaklı, kentli haklarının yaşama geçirilmesinde eksikliğe neden olduğu görülmektedir.

Türkiye'de kentli haklarının yaşam bulabilmesi noktasında gerekli düzenlemelerin bulunduğu, ancak uygulama noktasında yetersizliklerin olduğu görülmektedir. Uygulama konusundaki sıkıntıların farklı nedenleri bulunmakla birlikte kentlilik bilincinin yetersizliği, uygulama noktasındaki yöneticilere bağlı olarak farklı sebepler (mevzuata dair bilgi eksikliği, maddi eksiklik vb.) olsa da uygulamaya dönük gerekli girişimlerinin olmaması ve vatandaşın yapılan çalışmalara katılım noktasındaki eksikliğinin ön plana çıktığı söylenebilir. Yeterli düzeyde kentlilik bilincinin vatandaşa ve yöneticilere kazandırılması, ortak kullanım alanı olan kentin ve çevrenin sahiplenilerek bu alana yönelik yapılacak olan uygulamaların daha olumlu yönde gelişim göstermesine katkı sağlayacaktır. Yöneticilerin sorumlu oldukları alanlarda kentli haklarına dair eksikliklerinin giderilmesi, kentli haklarının yaşama geçirilebilmesi noktasında olumlu örneklerin artmasına katkı sağlayacağı belirtilebilir. Kentin asıl unsuru olan vatandaşın, kente dair yapılan ve yapılacak olan çalışmalarda etkin katılımının sağlaması kentli haklarına yönelik atılacak adımlarda daha dikkatli olunmasına ve ortak akıl ile beraber daha sağlıklı kararların alınmasını olanaklı kılması beklenebilir.

Avrupa Kentsel Şart 1'e göre kentli haklarının yaşama geçirilmesinde yerel yönetimlerin önemli bir işlevi bulunmaktadır. Bu doğrultuda oluşturulacak olan *yerel yönetici yetiştirme akademisinde*, yerel yönetimlerde başkanlığa aday olmak isteyen bireylerin, İçişleri Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı başta olmak üzere diğer ilgili bakanlıklardan uzman kişiler ile üniversitelerden alanında uzman akademisyenlerden oluşan bir ekip tarafından kentli hakları, kent ve kamu yönetimi, çevre ve kentlilik bilinci

başta olmak üzere bir yerel yöneticide olması beklenen yeterliliklere göre eğitimler verilmelidir. Yerel yönetimlerde yönetici olmak isteyen her bir bireyin bu akademiye başarı ile tamamlaması aksi halde aday olamayacağı belirtilmelidir.

Ulaşım konusunda problemlerin çözümü için kent içinde toplu taşımaya dair çalışmaların arttırılarak ve vatandaş için toplu taşımayı cazip hale getirecek ücret, konfor, araç içi ısı, havalandırma gibi çalışmaların yapılması; fiziki yapısı müsait olan kentlerin ulaşımını rahatlatmak için bisiklet yollarının yapılması ve bunun da toplu taşıma sistemine entegre edilmesi ile ulaşım konusunda olumlu sonuçlar elde edilebilecektir.

İmar çalışmaları yapılırken çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler ve diğer canlıların da düşünülerek imar çalışmalarının yapılması herkes için yaşanabilir alanların oluşmasını olanaklı kılacaktır. İmar izinleri verilirken binalarda giriş katların altında yer alan olan ve kot olarak ifade edilen yerler için izin verilmemelidir. Zira buralar girişin altında kaldığı için gerekli ışığı alamamakta ve bu şekilde olan yerlerde kalan vatandaş hem ışık hem havalandırma konusunda problem yaşayarak sağlıklı bir şekilde barınma imkanından mahrum kalabilmektedir. Ayrıca imar planları hazırlanırken her yönetim değiştiğinde değişebilecek şekilde değil, hazırlandığı zaman uzun yılları kapsayarak uygulanabilecek şekilde planlamalar yapılmalıdır. Planlama ekibi ise yerel yönetim, merkezi yönetim, üniversiteden alanında uzman akademisyen ve ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden oluşturulmalı ve plan hazırlanırken gerek doğayı gerekse tarihi dokuyu koruyarak tüm canlıların huzurlu bir şekilde hayat sürebilecekleri yaşam alanı tasarlanması hedeflenmelidir. Her yönetim değişikliğinde yeniden imar planının yapılması birbirinde kopuk çalışmaların oluşmasına neden olabilmekte ve değişiklikler dönem dönem çıkarılan imar afları ile de birçok kentli hakkının kullanılmasını olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

Kentli haklarının her yönüyle yaşam bulabilmesi için isteyen her bir bireyin katılım sağlayabileceği bir sistem oluşturulmalıdır. Bunun için birçok yerde tam olarak işlevini gerçekleştiremeyen kent konseyleri, amacına uygun olarak mevzuatta belirtildiği şekilde katılımcılarla oluşturulmalı ve işlevsel hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Gerek merkezi yönetim gerekse yerel yönetimin, yapılması planlanan çalışmalarla ilgili o alanda çalışmaları olan ilgili sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve halkın da katılımı ile tüm paydaşların fikrini alarak yapacağı çalışmalarda birçok kentli hakkının yaşam bulabilmesinde olumlu bir yaklaşım olacağı ifade edilebilir. Ayrıca katılım noktasında önemli bir işlevi olabilecek olan muhtarlar, belediye meclisinin doğrudan üyesi olabilmelidir. Belediye meclisinde mahalle muhtarının yer alması, mahalle ile ilgili alınan

kararlarda mahalle halkının istek ve taleplerinin muhtar tarafından doğrudan aktarılması, kentli haklarının gelişimini olumlu yönde etkileyebilecektir.

Her bir yönetim öncelikle kendi bölgesine özgü kültürün yaşatılması sonrasında ise diğer kültürlerin tanınması ve toplumun kaynaşmasına olumlu katkısı olan kültürel ve sanatsal çalışmaların gelişmesine yönelik faaliyette bulunmalıdır. Bu doğrultuda festivaller, yöresel şenlikler, seyyar gezici tiyatro ekiplerinin oluşturulması gibi farklı çalışmalar yapılabilir. Müze, ziyaret oranının düşük olduğu ülkemizde, müze ve ören yerlerine yönelik ücretlendirmeler, her seviyede vatandaşın buraları ziyaret edebileceği şekilde belirlenmelidir. Kültürümüzün bir ögesi olan son bakırcı, son semerci, son demirci, son değirmenci, son taş ustası gibi mesleklerin de son bulmaması için gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerin bu doğrultuda çalışmalar yapmasının da yerleşimlerde kültür ve kültürlerarası kaynaşmaya yönelik olumlu etkileri olabileceği ifade edilebilir.

Yönetimler hangi kademedede olursa olsun, yapacakları çalışmalarda kentin bir paydaşı olan tüm bireyleri (yaşlılar, kadınlar, çocuklar, engelliler, yoksullar ve diğer tüm canlıları) hesaba katarak çalışmalarını planlayıp yapmadır. Hem yönetenlerin hem de vatandaşların kentli haklarına yönelik bilgileri ile kente ve çevreye dair bilinçlerinin olması kentli haklarının tam olarak yaşama geçirilebilmesinde etkili olacağı ifade edilebilir. Bu doğrultuda ilkokul, ortaokul, lise ve üniversitelerdeki ders müfredatlarına kentli haklarına yönelik konuların konulması; basın yayın kuruluşları, görsel, işitsel, yazılı olarak gerek haberlerde gerekse dizi ve filmlerde kentli haklarına yönelik olumlu örneklerin sunulması, bu davranışları özendirerek şekilde yayınların yapılması; yönetimlerin yapacakları çalışmalarda halkı bilgilendirerek halkın da çalışmaya dahil olmasını sağlayarak kent ve çevreye yönelik bilincin geliştirilmesi ile kentli haklarının yaşama geçmesine noktasında olumlu katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, R., Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). "Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s.80,83,84.
- Akatay, A., Harman, S. (2014). *Sivil Toplum Kuruluşları Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük*. (3. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Akkoyunlu Ertan, K. (1997). "Kentli Hakları". *Amme İdaresi Dergisi*, 30(3), s.36,39,40,41,42.
- Akkoyunlu Ertan, K. (2007). "Yerel Yönetimler ve Kentli Hakları". M. Güler ve A. M. Turan. (Editörler). *Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar - 3. Cilt*. (Birinci Baskı). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları Yayın No:106.
- Akkoyunlu Ertan, K., Ertan, B. (2013) "Kentli Hakları: Kent ve İnsan Hakları Bağlamında Kentsel Hizmetlere Erişim Hakkı"., S. Kalem Berk ve P. Uyan Semerci. (Yayına Hazırlayanlar). *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları*. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akkoyunlu Ertan, K. (2014). *Kent ve Kentli Hakları*. (1. Basım). Ankara: TODAİE Yayın No: 381.
- Akkoyunlu Ertan, K. (2018). "Küreselleşme, Yerel Yönetimler ve Kentli Hakları"., A. Mengi ve D. İşçioğlu. (Editörler). *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset*. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Yayın No: 618.
- Aktan, İ. (2011). "İnsan Hakları"., Ö. Gökmen.(Editör). *Türkiye’de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri Sorunlar ve Çözüm Arayışları*. (2. Baskı). Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Ateş, H., Yavuz, Ö., Dağlı, Z. (2018). "Yerel Yönetimlerin Kadınlara Toplumsal ve Siyasal Hayata Katılımını Özendirici İşlevi". A. Mengi ve D. İşçioğlu. (Editörler). *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset*. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Yayın No: 618.
- Atılğan, M. (Mart 2004). "Yoksulluk, İnsan Hakları ve Yoksullukla Mücadelede İyi Yönetimin Rolü". *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 442, s. 123.
- Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. (6. Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Başaran, İ. (2008). *Kent ve Yerel Yönetim*. (1. Baskı). İstanbul: Okutan Yayınları.
- Belli, A. (2016). *Türkiye’de Kent Konseylerinin İşlevselliği Önündeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Büyükşehir Belediyeleri Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Beratlı, N. (2018). "Kentlilik Bilinci ve Yerel Yönetimler"., A. Mengi ve D. İşçioğlu.(Editörler). *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset*. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Yayın No: 618.
- Birer, E., Arık Çalışkan, G. (Temmuz 2014). "Mimarlık Eğitiminde Konuşul-a-mayanlar: Politika ve Siyaset". *İdeal Kent - Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 13, s. 157,169.

- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme.(Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü)*. (Çev. B. Özyalçın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları(Eserin orijinali 1992’de yayımlandı).
- Emrealp, S. (Yayına Hazırlayan). (2005). *Türkiye Yerel Gündem 21 Programı-Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*. (2. Baskı). İstanbul: IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını, BİRMAT Matbaası.
- Cennet, B. (2010). *Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Cesur, A. (Şubat 2018). “Yönetişim Perspektifinden Kent Konseylerinin Kent Yönetimindeki Rolü ve İşlevselliği”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), s. 813.
- Çaba Şan, D. (2010). *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilincinin Oluşmasında Kent Yaşam Dergilerinin Etkisi ve İzmir Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çelik, F. (2018). “Kentsel Açık-Yeşil Alanlarda Güvenlik”. *İdeal Kent - Kent Araştırmaları Dergisi*, 9(23), s. 62.
- Çevikbaş, R. (2008-Aralık). “Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım”. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 461, s. 71,72, 78, 79, 80.
- Çukurçayır, M. A. (2005). “Siyasal Katılım Olanakları Açısından Yerel Siyaset: Yönetişim ve Yerel Alanda Yararlanabilecek Diğer Yönetimler”. H. Özgür ve M. Kösecik. (Editörler). *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar -I*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Ercoşkun, Ö. Y., Öcalır Akunal E. V., Yenigül, S. B., Alkan, L. (2016). “Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları”, G. Atanur ve M. Yaman. (Editörler). *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu Bildiri Kitabı (Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi-3)*. (Birinci Baskı). Bursa: Renkvizyon Matbaacılık.
- Erkan, R. (2010).*Kentleşme ve Sosyal Değişme*. (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Ertürk, H., Sam, N. (2011). *Kent Ekonomisi*. (4.Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gedikoğlu, G. (2015). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Geray, C. (1996). “Yerel Yönetimler ve Habitat II”. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5(3), s. 6.
- Geray, C. (Aralık 1998). “Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler”. *Türk İdare Dergisi*, Yıl 70, Sayı: 421.
- Geray, C. (2000). “Kenttaşlık Hakları”, O. Çitçi. (Yayına Hazırlayan). *Türkiye’de İnsan Hakları*. Ankara: TODAİE .
- Göktürk, A. (1997). “Avrupa Kentsel Şartı ve Türkiye’den Bir Örnek: Ankara”. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 21(200), s. 82.
- Gönüllü, G. (2014). “Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Haklar”. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 32.

- Gözübüyük, A. Ş., Tan, T. (2016). *İdare Hukuku-Cilt 2*. (11. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Güler, M. (2011). “Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(1), s. 52,54,69,63.
- Gündoğan, N. (Ocak-Şubat 2008). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”. *ASOMEDYA*, Ankara Sanayi Odası Aylık Yayın Organı.
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler*. (Çev. A. Deniz Temiz). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 2012’de yayımlandı).
- Holton, R. J. (1999). *Kentler, Kapitalizm ve Uygarlık*. (Çev. R. Keleş). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1986’da yayımlandı).
- Huot, J. L., Thalmann, J. P., Valbelle, D.(2000). *Kentlerin Doğuşu*. (Çev. A. B. Girgin). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1990’da yayımlandı).
- İspir, E. (2013). *Kentleşme ve Konut Politikaları*. (2.Baskı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2552.
- Karakılçık, Y. (2016). *Yeni Yerel-Bölgesel Gelişmeler Işığında Yerel Yönetimler*. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karasu, M. A. (2007). “Kente Karşı İşlenen Suçlar ve Suçun Aktörleri”. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni-Dosya 06*, Bülten 55, Kasım-Aralık.
- Karasu, M. A. (2008). “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”. *TBB Dergisi*, Sayı: 78, s. 38, 41, 42, 43, 44, 45, 46.
- Kartal, K. (1978). *Kentleşme ve İnsan*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayın No: 175.
- Keleş, R. (1994). “Kent ve Çevre Haklarının Korunması Üzerine Gözlemler”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49(3), s. 278.
- Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Yavuz, F. (1983). *Yerel Yönetimler*. (1. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kılıç, S. (Mayıs 2015). “Kentsel Yoksulluğa Ekolojik Bir Yaklaşım”. *İdeal Kent-Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 16, s. 126, 127.
- Kol, E. (Ocak 2015). “Türkiye’de Sağlık Reformlarının Sağlık Hakkı Açısından Değerlendirilmesi”. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 5(1), s. 136.
- Koyuncu, B., Coşkun, B. (2003). “Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik”. A. Nohutçu, A. Balcı, N. K. Öztürk, B. Coşkun.(Editörler). *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*. (Birinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kula, S., Çakar, B. (2015). “Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki”. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12), s. 194.
- Lefebvre, H. (2013). *Kentsel Devrim*. (Çev. S. Sezer). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Eserin orijinali 1970’de yayımlandı).
- Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı*. (Çev. Işık ERGÜDEN). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Eserin orijinali 1967’de yayımlandı).

- Lewis Mumford (2007). *Tarih Boyunca Kent; Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. (Çev. G. Koca ve T. Tosun). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1961’de yayımlandı).
- Louis Wirth. (2002). “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme”. *20. Yüzyıl Kenti*. (1. Baskı). (Derleyen ve Çev. B. Duru ve A. Alkan). Ankara: İmge Kitabevi.
- Mutlu, A., Yücel Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. (1.Baskı). Ankara: Orion Kitabevi.
- Oktay, D. (Mayıs 2011). “Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış”. *İdeal Kent - Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, s. 11.
- Önder, F. (2008). “Kentli Hakları ve Yerel Siyaset”. *Yerel Siyaset*, İstanbul: Okutan Yayınları.
- Öner, R. V., Osmanoğulları, F. (Haziran 2017). “Kentli Haklarına Karşı Şehir Hakkı: Farklılıklar, Benzerlikler ve Eğilimler”. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 8(11), s. 86.
- Ökmen, M. (2013). “Bir İnsan Hakkı Olarak Kent Hakkının Geliştirilmesi ve Yerel Yönetimler Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları”, S. Kalem Berk ve P. Uyan Semerci. (Yayına Hazırlayanlar). *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları*. (Birinci Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No:415.
- Özalp, A. (Ekim 2009). “Yoksulluk, Yoksunluk, Yurttaşlık: Sosyal Hak(sızlık)ları Politik Düşünmek”. *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: Belediye-İş Sendikası Yayını.
- Özdemir, E. (Mayıs 2010). “Kentlin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar”. *İdeal Kent-Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, s. 61.
- Özel, M. (Mayıs 2015). “Kentsel Yoksulluk ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İşlevleri”. *İdeal Kent -Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 16, s. 161.
- Özsoy, H. N., Pektaş, E. K. (Haziran-2018). “Bir Kentli Hakkı Olarak Dolaşım Hakkı: Afyonkarahisar Halkının Algısı Üzerine Bir Araştırma”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(2), s. 271.
- Parlak, B. (2018). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Kentli Hakları Perspektifinden Kent Kültürü ve Kent Kimliğinin Dönüşümü: Bir Proje Örneği”. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, s. 13,19, 20, 23, 24, 25.
- Pektaş, E. K., Akın, F. (2010). “Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve Türkiye”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 12(2), s. 27, 28, 29, 34.
- Şahin, A. E. (2006). “Eğitimle İlgili Temel Kavramlar”, V. Sönmez. (Editör). *Eğitim Bilimine Giriş*. (Birinci Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, Y. (2015). *Kentleşme Politikası*. (5. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Şen, A. T. (2017). *Kentsel Dönüşüm Sürecinde Paydaş Katılımının Etkisi: Samsun Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şengül, T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*. (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

- Şentürk, Y. (2008). “*Kavramsal Kentler Karşısında Sorunlu Kentler Üçüncü Dünya Kenti Anlatılarının Yeniden Değerlendirilmesi*”. *Toplumbilim*, Kent ve Suç Özel Sayısı(23).
- Tankut, G.(2002). “Kentler”. *Bilim ve Teknik Dergisi*, Aralık Sayısı, TÜBİTAK Yayınları, s. 5.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). *Kentleşme Şurası- Komisyon Raporları*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). *Kentleşme Şurası 2009*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2012). *Türkiye İçin STK’lar ve Katılımcı Demokrasi Yazıları*. (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Türkiye Barolar Birliği. (2014). *Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri*. (2. Baskı). Ankara: Barolar Birliği Yayın No:247, Şen Matbaa.
- Türkiye Belediyeler Birliği. (2015). *Türkiye’de Yerel Yönetimler*. Ankara: Sal-mat Basım Yayıncılık.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2008). *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı-Sorularla Resmi İstatistik Dizisi 6*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türk, T. (2014). *2000 Sonrası Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Uzunçarşılı Baysal, C. (2011). “Kent Hakkı”., Ö. Gökmen.(Editör). *Türkiye’de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri Sorunlar ve Çözüm Arayışları*. (İkinci Baskı). Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Ünlü, S. (2013). “İş Yaşamında Motivasyon Kuramları”., Y. Tuna. (Editör). *İş ve Yaşamda Motivasyon*. (1. Baskı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:3022.
- Yalçıntaş, M. C., Çavuşoğlu, E. (2013). “Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek”., S. Kalem Berk ve P. Uyan Semerci. (Yayına Hazırlayanlar). *Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları*. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yörükan, A. (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yücel Batmaz, N. (Ocak 2016). “Kentsel Yoksullukla Mücadelede Belediyelerin Rolü - Keçiören Belediyesi Örneği”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), s. 37.
- 14 sayılı İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Son Erişim Tarihi 20.08.2019) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.14.pdf>
- 38 sayılı Kapadokya Alan Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Son Erişim Tarihi 20.08.2019) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.38.pdf>

- 298 numaralı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.298.pdf>
- 442 numaralı Köy Kanunu (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>
- 772 numaralı Çarşı Ve Mahalle Bekçileri Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.772.pdf>
- 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
<http://www.yds.gov.tr/dosyalar/1326978039-1580.pdf>
- 1739 numaralı Milli Eğitim Temel Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- 2464 numaralı Belediye Gelirler Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2464.pdf>
- 2559 numaralı Polis Vazife Ve Salâhiyet Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2559.pdf>
- 2863 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>
- 2873 numaralı Milli Parklar Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2873.pdf>
- 2918 numaralı Karayolları Trafik Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2918&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>
- 2960 numaralı Boğaziçi Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2960.pdf>
- 2985 numaralı Toplu Konut Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2985.pdf>
- 3194 numaralı İmar Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf>
- 3348 numaralı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.uab.gov.tr/mevzuat>
- 3359 numaralı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3359.pdf>
- 3621 numaralı Kıyı Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3621.pdf>
- 4207 numaralı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi Ve Kontrolü Hakkında Kanun (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/34560?AspxAutoDetectCookieSupport=1>
- 4857 numaralı İş Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>
- 4982 numaralı Bilgi Edinme Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.4982&MevzuatIliski=0>

- 5188 numaralı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5188.pdf>
- 5199 numaralı Hayvanları Koruma Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5199-20100611.pdf>
- 5216 numaralı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>
- 5225 numaralı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5225.pdf>
- 5226 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5226.html>
- 5237 numaralı Türk Ceza Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- 5302 numaralı İl Özel İdaresi Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf>
- 5326 numaralı Kabahatler Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5326.pdf>
- 5366 numaralı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf>
- 5378 numaralı Engelliler Hakkında Kanun (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>
- 5393 numaralı Belediye Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>
- 2006 tarih ve 5491 numaralı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060513-1.htm>
- 5510 numaralı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf>
- 5654 numaralı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5651.pdf>
- 6331 numaralı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6331.pdf>
- 6360 numaralı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>
- 2013 tarih ve 28737 sayılı Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik (Son Erişim Tarihi

- 20.08.2019)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130816-8.htm>
- 2012 tarih ve 28363 Resmi Gazete sayılı Elektronik Haberleşme Sektöründe Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Gizliliğinin Korunması Hakkında Yönetmelik(Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspix?MevzuatKod=7.5.16405&MevzuatIliski=0>
- 2014 tarih ve 29059 Resmi Gazete sayılı Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği(Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspix?MevzuatKod=7.5.19880&MevzuatIliski=0>
- 25606 sayılı Resmi Gazete yayımlanan Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik(Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspix?MevzuatKod=7.5.7190&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 3 Kasım 2015 tarihinde çıkarılan Şehir İçi Yollarda Bisiklet Yolları, Bisiklet İstasyonları ve Bisiklet Park Yerleri Tasarımına ve Yapımına Dair Yönetmelik (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/11/20151103-1.htm>
- 22 Şubat 2018 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarılan Otopark Yönetmeliği (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/02/20180222-7.htm>
- 2006 tarihli 26313 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kent Konseyi Yönetmeliği(Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspix?MevzuatKod=7.5.10687&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=kent%20kons>
- 26490 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Belediye Zabıta Yönetmeliği(Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070411-4.htm>
- 2003 tarih ve 25167 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Gençlik Merkezleri Yönetmeliği (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspix?MevzuatKod=7.5.4137&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=GEN%C3%87L%C4%B0K%20MERKEZLER%C4%B0%20Y%C3%96NETMEL%C4%B0%C4%9E%C4%B0>
- 2010 tarih ve 27476 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Spor Genel Müdürlüğü Sporcu Eğitim Merkezleri Yönetmeliği (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspix?MevzuatKod=7.5.13750&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=spor%20genel%20m%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC%20sporcu>
- 1739 sayılı kanunda belirtilen hedeflere uygun olarak hazırlanan Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğinde(08.03.2019)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/06/20170608-5.htm>
- 2015 tarih ve 29280 sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşları Tarafından Evde Sağlık Hizmetlerinin Sunulmasına Dair Yönetmelik (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150227-14.htm>

- 23420 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2014, 2016 ve 2019’da bazı değişiklikler yapılmış olan Hasta Hakları Yönetmeliği (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
[http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4847&MevzuatIliski=0
&sourceXmlSearch=hasta%20haklar%C4%B1](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4847&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=hasta%20haklar%C4%B1)
- 1992 tarihli ve 2003,2004, 2011 tarihlerinde değişiklik olan 21314 Resmi Gazete sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet Tarafından Karşılanması ve Yeşil Kart Uygulaması Hakkında Yönetmelik (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
[http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4846&MevzuatIliski=0
&sourceXmlSearch=%C3%B6deme%20g%C3%BCc%C3%BC](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4846&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=%C3%B6deme%20g%C3%BCc%C3%BC)
- Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2010 yılında çıkarılan 79 sayılı Özürlü Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumuna İlişkin Genelge(Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.saglik.gov.tr/TR,11155/201079-sayili-ozurlu-kisilere-yonelik-saglik-hizmetlerinin-sunumuna-iliskin-genelge.html>
- 139 sayılı 31 Mart 2019 Pazar Günü Yapılacak Mahalli İdareler Seçimlerinde İl, İlçe ve Geçici İlçe Seçim Kurullarının Görev ve Yetkileri Genelge(Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.ysk.gov.tr/doc/genelge/dosya/77933/2019Mahalli-Genelge139.pdf>
- Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2017 tarih ve 10 sayılı Poliklinik Hizmetleri Öncelik Sırası Değişikliğine Dair Genelge (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/11049,poliklinik-hizmetlerinde-ocelik-sirasi-genelge-deustyazipdf.pdf?0>
- Kültür ve Turizm Bakanlığının çıkardığı Müze ve Ören Yerlerine Girişlerde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://dosim.kulturturizm.gov.tr/muze-ve-orenyerleri-giris-yonergesi>
- T.C. 1982 Anayasa’sı (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf
- Avrupa Kentsel Şart 1 (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>
- Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı(Son Erişim Tarihi 20.05.2019)
https://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.php?kod=49&turu=ua
- Avrupa Kentsel Şart-2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto (Son Erişim Tarihi 20.05.2019)
https://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.php?kod=696&turu=ua
- 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf
- 1950 yılında Roma’da imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(08.03.2019)
<http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>
- 2019-2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planı (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>

- 2019 İstihdam Seferberliği (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://istihdamseferberligi.ailevecalisma.gov.tr/tesvikler.php>
- Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Mart 2017’de yapılan 3. Milli Kültür Şurası (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://kultursurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/50571,raporsurasonucpdf.pdf?0>
- Harita Genel Müdürlüğü’nün illerin yüzölçümü ile ilgili verdiği bilgiler(Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf
- TÜİK’in 2018 nüfus verileri(Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
<http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30709>
- Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/kurs-ve-programlar>
- Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
<http://www.tbesf.org.tr/branslar/?catid=14>
- <http://www.mfa.gov.tr/bm-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa> (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
- <http://www.ncsa-turkey.cevreorman.gov.tr/rio-sozlesmeleri.aspx> (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
- http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminci-yuzyilda/cevre_ve_kalkinma.htm
(Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
- <http://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa> (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
- <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746> (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
- <http://www.mfa.gov.tr/bm-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa> (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
- <https://www.rtuk.gov.tr/kamu-spotlari/5029/3985/kamu-spotlari-yonergesi.html> (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
- <https://www.rtuk.gov.tr/kamu-spotlari/5029/3015/radyo-ve-televizyonlarin-kurulus-ve-yayin-hizmetleri-hakkinda-kanun-kapsaminda-tavsiye-karari-verilen-kamu-spotlari.html> (Son Erişim Tarihi 08.03.2019)
- <https://www.egm.gov.tr/hakkimizda> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
- <https://www.icisleri.gov.tr/guvenli-okul-guvenli-gelecek-projesi> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
- <http://www.guvensizurun.gov.tr/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
- http://sarayengelsizyasam.gov.tr/down-cafe,2,74#.XV_5GOMzbIV (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
- <https://www.haberekspres.com.tr/izmir/izmir-de-engellilere-gubre-tesisinde-is-imkani-h123854.html> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
- <http://www.hurriyet.com.tr/altindag-iskep-projesi-nde-ornek-belediye-37202711> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)
- <http://www.komek.org.tr/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.ibbmleslektfabrikasi.com/?AspxAutoDetectCookieSupport=1> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.ankara.bel.tr/kulturel-hizmetler/belmek> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.ismek.ist/tr/kurumsal.aspx> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://kecmek.kecioren.bel.tr/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://yenimek.yenimahalle.bel.tr/AnaSayfa> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://sifiratik.gov.tr/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.haberturk.com/ucretli-poset-uygulamasi-basladi-peki-poset-kanunu-ne-diyor-2278771-ekonomi> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://kuzeyormanlari.org/2015/09/13/ibb-bogazi-betonlanmaya-doymuyor-cubuklu-kanlica-sahil-yolu-genisliyor/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.milliyet.com.tr/konyaalti-sahili-isletme-ihalesi-gerceklesti-antalya-yerelhaber-2693718/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.turizmguzel.com/haber/alkoclarin-isletti-konyaalti-plaji-icin-blediyeden-bosaltin-yazisi> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.mynet.com/duyan-herkes-oraya-kostu-11-bin-500-plastik-sise-toplandi-10104765520#15920384> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=3848> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.fatihhaber.com/yarimadanin-siluet-ihlali-gene-zeytinburnudan/2405/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.emlaklobisi.com/bilgi-bankasi/ilk-planli-sehir-aydin-atca-90799> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

https://www.altindag.bel.tr/#!tarihi_hamamonu (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

https://www.altindag.bel.tr/?utm_content=buffer8f21a&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer#!haberler/baskan-tiryakinin-pazar-kahvaltilari-basladi (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.cankaya.bel.tr/pages/371/MAHALLE-TOPLANTILARI/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.acikkapi.gov.tr/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.haberler.com/vatandaslar-pazar-yeri-icin-halk-oylamasina-gitti-9668579-haberi/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.toki.gov.tr/kurulus-ve-tarihce> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.toki.gov.tr/basvuru-sartlari> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.karatay.bel.tr/haberdetay/3491> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.meram.bel.tr/tr/kategori/20/1/kentsel-donusum.aspx> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.sahinbey.bel.tr/proje-d/13/531/mavikent-5--etap-insaati-devam-ediyor> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://webdosya.csb.gov.tr/db/imarbarisi/icerikler/brosur-20180603111057.pdf> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2018/07/02/kacak-yapilardan-yer-kalmayan-yaylanin-sakinleri-imar-barisi-icin-siraya-girdi> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/4249,2014-32-hasta-haklari-uygulamalaripdf.pdf?0> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://elazigism.saglik.gov.tr/TR,107218/engelli-vatandaslarimiz-icin-ozel-olarak-dizayn-edilen-engelli-hasta-nakil-ambulansi-i-hizmete-girdi.html> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/engelli-hizmetleri/engelliler-hizmet-ve-rehabilitasyon-merkezi> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.yenimahalle.bel.tr/HaberYazdir/39920> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.mamak.bel.tr/evde-saglik/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.konak.bel.tr/sayfa/saglik-hizmetleri> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/news/uskudar-belediyesinden-evde-saglik-hizmeti/961> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.his.gov.tr/misyonumuz> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/206> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.eskisehir.net/yasam/hayata-dair/eskisehir/eskisehir-kultur-miraslari-engelsiz-park-> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/altinoluk-akcay-kampi> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.selcuklubelediyespor.com/kulubumuz/branslar/brans-karate> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.canikkelediyespor.com/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/editordosya/kentges_tr.pdf (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=4831> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.memurlar.net/haber/782132/baskent-te-kadinlar-ve-cocuklar-icin-otobus-duzenlemesi.html> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.haberturk.com/aydin-da-uc-boyutlu-yaya-gecidi-2397661> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

http://www.altinkoy.tc/?page_id=289 (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<http://busmek.bursa.bel.tr/kategori/branslarimiz/sanat-ve-tasarim/page/2> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.karar.com/guncel-haberler/450-muhtar-ispanyanin-endulus-bolgesine-goturuldu-927441#> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.alanya.bel.tr/Haber/26920/19--ALANYA-ULUSLARARASI-TURIZM-VE-SANAT-FESTIVALI-15-HAZIRAN-DA-BASLIYOR> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

<https://www.haberler.com/uluslararasi-dede-korkut-kultur-ve-sanat-soleni-12268882-haberi/> (Son Erişim Tarihi 20.08.2019)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : İbrahim BİNA
Uyruğu : T. C.
Doğum tarihi ve yeri : 1986- Hadim (Konya)
Medeni hali : Evli
Telefon : 0545 546 78 75
e-mail : binali_4206@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Devam ediyor
Lisans	Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi	2015
Lisans	Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği	2010
Lise	Konya Taşkent Balcılar Lisesi	2004

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2010-devam ediyor	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Doğada gezmek, belgesel izlemek, kitap okumak

